ОТДЕЛ РУКОПИСЕЙ
Инв. № 2175
Кир. ФАН СССР гор. Фрунзе

„Манас"

1. Касымбаев Дооталы

2. Суйумбаева Калбубу

(М)

Институт языка, литературы и истории
ОТДЕЛ РУКОПИСЕЙ
Инв. № 263
454 стр. 1979 г.
Кир. ФАН СССР гор. Фрунзе

Инв. 263.

5 общ. тетрадь.

1980 г.

№ 1

100 ст.



10. VII. 69. „Манас" (дунпана)

Манас, достугума ишенсеу,
Менин актыгыма ишенсеу,
Мен олгонго сендик боломун,
Эгер менин айткан созумо
(Тыныбек тынымсейит урусундагы
атактуу манасчы гоубаттан бата
алган).
Ишенбесеу ~~[illegible]~~ сен Манас,
Тогун ийем канымды,
Кечим ийем цаанымды,
Достугуу аныкбуу болсо
Бакай менен Алмамбет
Бул жоонга кеп айткын,
Кеп айтканда бек айткын,
Куйгузбасун жанымды
Менин кызыгиасын канымды.
(Касымбай 1873 т. Гуруп
1943. т. оргаст.

1943
1873

70

Институт языка, литературы и истории
ОТДЕЛ РУКОПИСЕЙ
Инв. № 3775
263
100 стр.
Кир. ФАН СССР 1979 г.

11. VII. 69. Касымбай уулу

Доотолы. „Эчки-Баш"

„Кок-Добо" деген жайлоо до жазылды.

Уруусу — тынымсейит, эндек, цаманак, тогуз-

Атасы Касымбай чоу манасчы болгон,
Нарын оронуна кецири белгилуу.

Касымбайдын атасы Бирназар чоу мерген, оцу кора кишиі болгон экен, ошондуктан эланы Корамерген деп аташчу. Манас айтчу эмес. Ал эми уулу Касымбай отоктуу манасчы, семетейчи чыгат. Жаш кезинде суу сугорын турун уктап кокса Манас баатыр тушуна Кирет. Манас чо горосун эзрчатин тол цсурун бора цсаткан болот. Балам, биздин баатырлык иштер тонунде айткыц келеби дейт. Макул, баатыр, айтып цсуройун деп ойгонсо эч бир цсон тех. Уйуне келип эле „Манас" айтып калат. Атасы эл чокырын, кой союп, эл ден бата алат.

Тыныбек олорда Касымбай бир топ кишилер менен корам деп барат. Тыныбек катуу корун, эки мурдунан кон агып Токтобай цсаткан экен.

Келген элге „Манас", „Семетей" терден ар кайсы теринен айтып берет.

Касымбайга корап: „Бул баягы Карамергендин уулуго, кона, мен токтогон терден айтып корчу дейт.

Касымбай ар кайсы терден айтат.

Тыныбек: Балам, суу кошпой айтат экенсиц.

Ушундай айтып жур. Манас баатырдын орбагына калп жорашпайт. Билгенинди билгендей айт, тартынба. Манас баатыр эндин кишиси, Манас баатырдын орбагын сыйлосоц, сени эл сыйлайт, атыц терде калбайт... Балам, Таласта болдуц беле, баатырдын кумбазун коргонсуцбу? Жок, болгон жок элем. Таласта, болбосоц да, баатырдын кумбазун корбосоцда, Таласта болгондой, Манас баатырдын кумбазун коргондой айтат женсиц. Корамергендин уулуна бейкасам чапан кийгизгиле дейт. Тынибектин бейбичеси Кора кычы деген киши чапан кийгизет. „Кора кычы" деген омуру колун тузубаган киши жен. Билегине чейин кычы болуп турчу жен.

Касымбай атасынын несибин улантып чоц мерген, балбан киши болгон.

Тынибектин

Соорамбай калды эл тоонын
Дегембай калды тер тоонын
Актан, менен турмамбет
мындай тайду кора жеп
Бошта атасы она жеп.

Кашкарга барсам тол тажы
Кайта кексем чор жакшы.

Аялы чор (кичи аялы, мындан Актан, турмамбет) Тынибек алат деп ~~тоо~~ боорсок жасан, эки уулун эрчитип, булгуцдатып боорсок сугунун уйга кирип-чыгып турганда Тынибек мырзаларга кайрылып тогорку сонторды таштаган. Соорамбай бий, Дегембай дыйкан болгон. Касымбай эл арасында „Манас", „Семетей" айты турчу 1942-43 т. (1938) ?

Фрунзеге барып грамота менен сыйланган дешет.

1942-43 тылдары өлгөн. Косымбайдан (эркектен) Дооталы. Азыр бул киши 70 цаштa.

(Косымбай „Арчалуу-суу" деген цайлоодо коргонун четинде цаатса, попокесу таодай болгон бир киши келип, оу корунбайт, мен Бакай боломун, сен Манас, Семетей баатырлардын эрдик иштерин эже айтып турчун деп коздон кайым болт. Косымбай эрдик ушлык кара зоого барып ошол церде айтып цурот).

Дооталы: Атамдын „Манас", „Семетей" айтканын кой уккам, анын айткандары конурогумо сактальп калды. Атадын манасчы те Семетейчимин деп эл арасында айткан эмесмин. Тушумда Манас, Семетей баатырларды

Коргон токмун, өлер өй берип, биздин баатырлык иштерди айтып турчун деген ток. Бирок анда-санда айтып туро турчанмын.

„Манас"

Бойон Бойон кан
Бойнон кандан Чоян кан,
Чоян кандан Кара кан,
Чоян кандан тарачан,
Кара кандан цаакын кан,
Шакын кандан Манас кан,
Туубай цаатын туйлачан,
Туурча конбай даарычан,
Баатыр Манас болгону,
Башына сыймык конгону.
~~Кылымча~~ Энеси чыйырды,
Коокор байбиче, чыйырды
12 айда торойт. Чыйырды

бейбиче толбарстун турбуна
тенген болот. Толбарстун
турбуна тенжен кийин
Манасты тарайт. Жакын Алты-
ейде болот, бейлыгы тер терген,
ашкан бей болот. Манас бастыр-
ды 1 цешынан 3 цешына
чейин кишиче карсатлай бегет.
3 цешынан 6 цешына чейин
эх ерстын, эх тасныгет.
Манас 6 цешка чыкканда,
атасынын бийлигин алатда
Алтыейдан атасын жуколго
кочурук келет. 9 цешка
чыкканда Манасты от катара
албайт. Жакыштын сан тылкынын
айдатын кеми от тандайт.

Чынчан куйрук Сарала
Чыбыргыктай карала
Малдын барын тыйнады,

Баатыр Манас кыйнады,
Ат цсаретын мине албай
Аттын сырын биле албай,
Баатыр Бакай шер жен,
Ошо жуде эр Бакай
Отуз эки цешында
Оен туучан эр жен
Адырдан ариф куушун,
Будурдан бугу куушун,
Курац белдин устунда,
Кулча желдин астында
Бакай менен эр Манас
Жунгишкин жуи жен,
Тооку бурче тоолайлы
Тооку бурче доолайлы
Чолчынды бурче чалалы
Чалкандан тылкы алалы,
Убаданы бек кылыш,
Антты-шертти шек кылыш,
Ат бешындай гоу курон,

Конурокко кочошту
Эр Бекей менен эр Манас
Эли кыяматтын болушту.
Ошо терде Бекей болушту
Жаныи кандын сен тылны
Сандан тийин алыптыр,
Орто терге салыптыр,
Жылкыны сынан олтурун,
Кунулуна толтурун,
Губатууга салды эле,
Аннуладай буудакы
Ошондо Бекей нерман анды эле,
Асый чыкма кези экен
Орнокуу бийик зери бас
Эрикке эрге табылгыс
Жеси голдун тообурган
Атасы тоокун музбурган
Кайыптан тууган мал экен
~~Анда~~ Аретен Манас бастырга
Анда таала жар экен.

Алты ай минсе арыбас
Алтымыш асый болгуча
Аруусун чайкан карыбас
Айткан сугу кубаныи
Буудакы нерман ангада
Баатыр Манас конжолну
Эли Бээжинге назат кылам деп
Бекинин жатнан ыктайды
Бэжиндин олто алам деп.
Эли конурга назат кылам деп
Колкылдаган ~~нурган жан~~ тозонтан
Бир чымыждай нурган жан
Урушун азат кылам деп.
Анда Бекай кеп айтат
Кеп айтканда цени айтат
Абайла досум деп айтат,
Азыр 9-га цеашыу толгондо
Тобокелге салбачын
Тобоу кобыл болгондо
Алты цеашка чыкканда

ОТДЕЛ РУКОПИСЕЙ
Инв. № 263
1979

Алты айдан кочуп сен кеңдиц,
Дуцда толгонуп
Аккулаңы сен миндиц,
Эми кылымга кабар салалы
Кыргызды цсыйын алалы
Уктум эле цкмуштан
Ижгирни откан карыдан
Отган цуруттун барынан,
Ашымдын Кошой инисе
Ак колпактуц кыргыздан
Болам, мындан башка кимисе
Анцыдн менен Кашкарды
Аралаша билем деп
Атбашыны тердеген
Кыргыздан бул ашык туучан эр деген,
Кошойго кабар салалы
Кошойдан кабар алалы
Кат учуруп зым кагып
Калкына кабар салыптыр
Кыйын деген баатырдын

Эр Манас барын тыйнап алыптыр.
Калкына кабар салыптыр,
Кабыландын барысын
Баатырыц эми цсыйнап алыптыр,
Ошо кезде эр Манас
Цсар чакырып болунуп
Кошойго кабар салалы
Эртец-бугун кечикпей
Кошойду мында алалы
Калкка кабар салалы
Кат цсибериш кишиден
Кан Кошойду алалы
Калк чогулуп болунуп
Кабылан Манас корунуп,
Кан Кошойдун алдына
Турмак болду болунуп
Ошондо баатыр Бакай кашында
Ажылга дыйкан эр экен
Бул 32 цсашында
Кошун тыйнап биз бекен

Козголуп ишти биз салган
Кокуй бала дебесин
Ушаныл кандын жаш Манас
Кандан туун салган деп
Мыкыйында курбасун
Сен сайбасаз мен сазы
Этегин терге бир жазм
Эрдемсиген болбаган
Уоты тандан алалы
Эли кылымды кождой баралы.
Айтканына макул деп,
Ушу сазуд алыл деп
Уоты тандан алыптыр
Баатыр Манас аретаныз
Кул дыкты Шайлатып
Тоо-жаретын баарысын
Жан тагына жсайлатып
Жыйылган горо болбанга
Тоо кийми бир болон
Кыш кийми бир болон

Оз орунга шайлатып
Эли кылымга бузук салам деп
Кыргызды тыйып алам деп
Кошойду кождой алалуп
Журмон болду тоналуп,
Баатыр Бакай башында
Атыбайы кашында
Бакайдун бакса тол менен
Барулар журбас шор менен
Анжидн менен кыдырып
Уч тасманы сыдырып
Нарындын ары четинде
Ат-Башынын бетинде
Жаткан жен эр Кошой
Кашкар менен Анжидн
Алым алып алардан
Бу Кошойго кыши тийбеген
Кылымдан чыккан эр деген
Беттешем деп Кошойго
Берен Манас оолугун

Келген жен соолугун
Ат Башыга келгенде
Баатыр Манас болугун
Кошоолун журтун кармакка
Кумар болду эрмекке
Ат-Башынын бетинде
Чек-арасын четинде
Босун тартып мойнунан
Босого тартыш чоц дурбу
Манас кудурун алды койнунан
Алысы терге журбойт деп,
Айнектин возу кирдейт деп
Ак кадек менен крогон
Айчылык цолду торогон
Алты кунцук толдорду
Алты аркан бого кетурген
Азыр Манас кокцеалыц
Кургонун койбой алтургон
цети кунцук терлерди
цети аркан бого кетурген

цетинец Манас баатырыц
Кургонун койбой алтургон.
Кыйшайып дурбу салган жер
Кыргыздан чыккан балбан шер
Ат-Башынын боюнда
Кец нарындын оюнда
Эр кошой жеткен жен чакайып,
Ак сакалын цейкалтып,
Алтын орду уйунда
Кецешин айты уйунда
Мунду корун эр Манас
Кецешин айтып былкылдап,
Алырын айтып зыцкылдап,
Алылы ашык шер жен
Бу кыргыздан чыккан эр жен.
Кашкар менен Анцеден
Сурары мунун эл жен.
Кытай мун кыргызга.
Кадап койгон чеп жен.
Баатыр Бакай кокцеалым

Айткенынча бер жен
Буга ада толоа тер жен.
Ардында нурук Маанинер
Аалоада ток мол жен
Өзуц билген эр Кошой
Ажылга дыйкан жан жен.
Беттешин бирге кошулсан
Кыргызга кайкан чеп жен,
Кылыцы бузер эл жен,
Баатырларга ши айтын
Баатыр Манас сез айтын
Бастыргыла деп айтын
Кан кошойдун ордого
Бугуждан калбай бералы
Саламдашын алалы.
Бакайдун бакса тол менен
Барулар журбос шор менен
Ат куйрукун туйушун
Баатыр Манас как жолыц
Ардына тушун журушун

Келип кагды эр Манас
Эр Кошойдун чегине
Оргучан чацды кургаца
Эр Кошойдун кароолгу
Кара жеждан туцулуп
Карап кагды бугулуп
Ажыстан душман шыбечен
Кошойдун жузун корбогон
Ажыстан шыпен сырт душман
Айдыцын цыкан душмандер
Алты атар огун кологон.
Айлына кишп шыбечен
Кароолгусу бугулуп
Ажда кажай адам деп
Кошойду коздой ссугурун,
Кароолгусу кагдаздан
Кошойго кегди дандаздан
Эки колу боорунда
Салам айтын тийлин
Сабыры сез чийлин,

Айленейин эр Кошой
Бакан Таштын башынан
Болунган Тоонун кашынан,
Карооль кезан отурсан
Оргун-оргун чаз чычет
Тетиги оргучан Тоонун башынан
Атынын мойну бир кучан
Айбандын эзру корунот
Кылычтын мизи кылкылдайт
Темирдин курчу корунот
Алыстан шлен тоо ушу
Атышар болсоц эр ушул
Баатыр Кошой болгону
Башыца сыймык конгону
Душманга колтук ачпадыц
Тоо корунса качпадыц.
Атышар болсоц чоц кете
Алдыца кошун кол келди.
Этиз болгун жаныца
Оцо турган неме эмес

Оцдуручу цсан эмес.
Оц дамысы кец эмес
Ойротту бузар неме эмес,
Тоорулуп сайган терине
Тоо туруштук бергиз
Бурулуп сайган терине
Бу адам туруштук бергиз
Тобоколче салбаса
Адам даар неме эмес
Бет тагына кераса
Атыдаар суру бар
Аламга кучу жетседа
Мунун ала турган туру бар
Ошо кезде эр Кошой
Толуп турган кези эмес
Тобоколче салбаса
Тоо туруштук бергиз
Жанына адам келгиз
Маанилер минин балмындан
Бадана кийим шаркындан.

Мен Ат-Башыга конгону
Нарынды бойлон оугону
Алдыма киши кирген тон
Ачсалыц теткен сен кимсиц
Кошунун цсыйнан козголуп
Баатыр Кошой кенетсин
Кизкондон кирген Манасты
Тозун чыкты болунун
Эчи болсо нарайун
Алыстан кирген цсао болсо
Азабын колго берейин
Кошун менен калкыцдан
Эр Манастын алдында
Чычым кенди болунун,
Эр Кошойдун Маанинер
Тежим кетсе ок тетиет
Кенцдай
Тебелеген кемцей
Кошойду нарын эр Манас
Бекайса нарам былкыцдан
Мыкыйында шыцкыцдан

Баатыр Бекай ким айтам:
Бул Ашыцдын Кошой инисе
Ак калпектуц кыргыздан
Мыцдан мыкты кимиси.
Бекайым айткенцуса бер жен
Аза таала тер жен
Цсолдош кылым биз ежан
Алылга дыйкен цсан жен.
Бурен кремети бер жен
Атчан кирим бербайлы
Азабына колбайлы
Ат куйрунун суйому
Алырын тушун ордого
Адам болсо ажылмен
Анан сырын нарому
Бекай баатыр бернылдан
Ак сакалы тернылдан
Баатыр Кошой абаза
Салам айтты болунун
Алик алын эр Кошой

Кайдан кыжын чыгасыц
Кайда тортул чаласыц
Кайдан олто аласыц
Жердегин тушуц кайсыл тур.
Тур атацды турум айт
Кайсы кандын уулусуц
Кайсы жанна барасыц
Тур атацды сурасац
Байан — байан кан
Байан - кандан чаны кан
Чаны кандан Тарачан
Чаны кандан кара кан
Карачандан жаныи кан
Жаныи кандан жаш Манас.
Карыпардан кем угун
Карыя Кашой дем угун
Кыз - кеминдан кем угун
Кыргыздан Кашой дем угун
Угурашын келем дем
Мен элимден чыктым кем угун

Аяламды бузган эр болсо
Колума алсам дем ойлок
Баатыр Манас кем айтты.
Анда кашой мунду айтат.
Мен кербенчуен кем уктум
Алты жашар кезимде
Жакыптын уулу жаш Манас
Алтайдан кочуп сыдырык
Таласка келди дем уктум.
Ошо кезде эр Кашой
Маанилерден тушту эми
Алик алын Манаска
Колун берди барбайын.
Айланайын балдарын
Эми узун болсун жандарыц
Кыргызын каны мен болсом
Кыйрыздан чыккан сен болсоц
Ырахмат айтын дуна
Баатыр Кашой кенетсин
Эрчитин алын уйуна

Ордого кирип калышты
Жыл созду айтышын
Аргемеге созго батышын
Эми тоону бурге цеколайлы
Доону бурге доолайлы
Кыргызды колго алалы
Кылымга бузук салалы.
Анцыгнга бералы
Музбурган мун жеке чан
Жоону колго алалы.
Нойгуттан чыккан эр деген
Кыбергиген шер деген
~~Эр~~ Акболтанын губачы
Ошо эрди колго алалы.
Сазы-Аркаты тер деген
Сан тылкыны эзлеген
Сан казакты эзлеген
Кангону колго алалы
Дин мусулман эликен
Балбанды цейни алалы

Калыз кытай кемурга
Анан казат салалы,
Шоону бурге тоолайлы,
Доону бурге доолайлы
Галчыгды бурге галалы
Гаан тылкы алалы.
Ак сакалуу эр кошой
Жылманы бир бешке
Бераздын козу батпаган
Кереныи козу кайтпаган
Зоотун бузуп отпаган
Ак алпок тонду кийгизди
Март жекнин билгизди.
Кылымга кытай тонду деп
Кыйлаанар. кезим болду деп
Кол кармашын коштошуп
Алаган цайны мата алып
Кан кошойдан бата алып
Аретан манас баатырыз
Кошойдан чыгын аттанып.

Кошой абец гурду эти
Кабылан Манас баатырга
Сынын берип гурду эти
Оц дагысы кец эмен
Ойратту бузар неме эмен
Телегейи тец эмен
Тецуди бузар неме эмен.
Баралына кенгенде
Бадыша болгу неме эмен
Тогузга цеашы толуптур
Баатырдын табасу кабыл болуптур
Бет цеашка карасе
Атнудаар гуру бар
Обону чыкса айкырын
Миц кишинин сурду бар
Беттешкен аман калабы
Бейпайга цеакын сарбасе
Тируу кишин калабы
Кара чаар кабылан
Кантелынан чамынын

Колдогану сур тамбыра
Кашо басын калынын,
Атасынын белинен
Артыкча гуучан тан эмен,
Ары балбан, ары шер
Кабылан гуучан тан эмен
Цеанындагы эр Бакай
Ажылга дыйкан цеан эмен
Баатыр Манас канжалдын
Ал ырысына цеараца
Цеасли койгон цеан эмен.
Баатыр Манас кан цеалыц
Возунан жуйуп кан цеалын
Кайра тартын амалду
Кец колду каздай таналду
Эр Бакайы бешында
Атнбайы кашында
Кошойдун айткан сауна
Ырозы болуп эр Манас
Калкты тыйын ажан дан

Урумча набер сакак деп
Уйга берып жетели
Уйда жатып ажаща
Не мурасна жетели
Нойгутту наздой берелы
Губанна набер салалы.
Анда Бакай деп айтат
Нойгун баатыр деп айтат
Корнонгой болуп Губанна
Биз кантип салам кылабыз
Кезколго амен бералы
Кеберсин жатып алалы.
Эрикеск жик аталы
Эрикеск жаталы
Буурукеск буу аталы
Буурукеск жаталы.
Бакай сазун айтканда
Бакай баатыр макул деп
Ошол сазуу ажыл деп.
Кезколу наздой омолуп

Кезколго кежеден кийин Манаска
Назактерден Конго, Нойгуттерден
Губан, Анцеждеен Сынгибек,
Музбурчактар кеми Манаска
Горо болушат. Манас баатыр
атыга бермек болот. Го у Анцеж-
дагы Эсенкан Манастын наберин
уруп, ага карсы берууну ойлойт.
Манаска эчи тиберин, толастан
ночсун, ночиса менин алдыма
келенн. (жаныи мурун Эсенканга
алым берин турчан). Манас Эсен-
канга берет.

Баатыр Манас набыхан
Жике набер салыптыр,
Бугун кошун жерин
Тун катара алыптыр
Жике набер салыптыр
Эрмитуу шерзин берсенна

Манас тун катарун ачыктыр.
Калырга казат кылам деп
Калкылдаган тозактан
Урушун азат кылам деп,
Кытайга казат кылам деп
Кылкылдаган тозактан
Мен урушун азат кылам деп.
Жеби так кол менен
Баатыр Манас кактелиз
Он сегиз илек кол менен
Анцыдын каздой тоноду.
Алдындагы Аккула
Айбандын гоцу зацкайын
Устундогу эр Манас
Адамдын гоцу кахкайын
Кылычы белде кыцчыцан,
Он эки сайлуу ак кепте
Манастын ок шинде
кылкыцан.
Аптын мизди айбанта

Манастын ок тачыцда илинду
Эрендин бары цеарышын
Эрикканде болбендер
Анцыдын каздой бет алын
Аркыратын цеарышын.
Сен сайбачын мен сафы
Этегин терге мен цеафы
Эрдемсинген болбенден
Жени цурду цол менен.
Калтын барын аманун
Антарды бет алын
Эли цурду тонолуп.
Гоц Антыдын тудаган
Бели катуу эр деген
Бээцкиден чыккан шер деген.
Баатыр Манас бешында
Аксакан кары кашында
Жинкан каздой бет алын
Антарцын шадына
Кошун кирди балкыцан

Жер сколуп терпиздеп.
Манас Анцыдн шадыка турсуе
Жиуна минин бекиздеп
Айбаты нетуу эр Манас
Анцыдн кирди цсаркылдап.
Ошо незде эр толой
Эрикнечен эр жен
Женнеждын шери жен
Манасты нездой бетальш
Келин келген нези жен.
Манастын турун корчоуда
Жолой шашын кенды кендентан,
Адам туру ток жен
Арстан туру бар жен
Адамдын алы тетбечен
Арстан чалыш цсан жен.
Жолой начын омолуп,
Женнен нездой тонолуп,
Женненнга кеп айтат
Эби ток гочко деп айтат:

Манас, Манас дечениц
Баштыктай бала деп турсан
Айбаты тоонун тецирдей
Адамда мыждай болбу
Адамдат буга теу нибей,
Курчтуцун байкап нерасан
Ширетин койчон темирдей.
Ары болбан ары шер
Адамдан чыкпайт мыждай эр
Узун бойлу нез дены
Урулдан чыкпайт мыждай эр
Онсеиуд менен тыйырма
Берыш нанчан нези жен
Тоорунун керан койчону
Тоо туруштук бергиу
Адам заат пенденик
Дити батыш кенчиу.
Бурунун сайчан тушне
Муз туруштук бергиу
Цсалны кытай бурнисе

Усен турыштун бергису.
Суугуна чыдабай
Ысыгына бата албай.
Суугу тоонун шамандай
Ысыгы чоздун антантай
Адамдаат мындай болобу
Созунан чыкан усалыны
Тулкардын усалын орттон шырыкурак
Балычын корун бурутун
Байкабай мында кажысыз,
Усадны мында турбайбы
Усалмаса кудай урбайбы,
Усур женкан кетели,
Год БЭЭ цемне жетели,
Мындан турун кетели.
Андан женкан баатыр кем айтат
Кем айтканда дем айтат
Усолойум сага тол болсун
Балбаным мыкты дем цуреоз
Баладан качы кеческу.

Эрендер мыкты дем туреоз
Эрбейчен бала кордум дем
Женканга кем айтым
Сен бокту тем турасыз -
Женкан анда куулонун,
Сенпче чыкты суйлонун
Бурутун кучун корок дем
Колуна дурбу алыптыр
Кошунга дурбу салыптыр
Кошунду корун женкан
Козголуп кетти цурогу
Ак асаба кызыл туу
Айгайлаган ызы-чуу
Кок асаба кызыл туу
Кок цаазырган ызы-чуу.
Чаазы-чаацца кошулган
Чаз асманга созулган.
Аркардын тоосун ашырып
Арстан Манас баатырыз
Год Анцефн бет алып

Кантатын калды кон кашун.
Кылымды бузган эр манас
Кылма баатыр кашында
Шол цсатат эр манас

18-20 цсашында.

Эсенкан мун толойду
Эси кетти эзгирен
Бул толойдун порулу
Корико турганы эби эмен
Манул болго Манасты
Кытайга кон которуп алуу
Кебылан оуду шер эмен.
Буга бетташкен кыши оуобу
Тирду кокын болобу.
Ошондо эсенкан турун бакырын
Цсарчыларын чакырын
Манаска мелын бергыла
Уйду коздой эзгитин
Ордого алын кетчиле
Бал саздардан салгыла

Цсабуу-жабуу дем кон кытай
Манасты коздой бетолын
Артындагы чаптары
Торуайгырдын цсалындай
Согонгоктон корунун.
Мен эчимин, эчимин
Баатыр, эчимине алум цсок,
Мен жуугумун, цсуугумун
Баатыр, цсуугумуна алум цсок.
Биздин асыл кажибиз
Эсенкан сизге кеп айтат
Кеп айткажда дем айтат.
Биз согонгоктон бугулун,
Баатыр, сага келдик цсугунун
Эсенкан кенын кеп айтат
Манаска багынын берем дем айтат.
Айткан созго конон дейт
Айтканындай болом дейт,
Айдаган цсакна барам дейт.
Арачыга кайрылын

Арстан Манас мунду айтат:
Ацыреуден кон кытай
Ар кайсы сөзду сүйлойсуз,
Ар намысты бийлейсиз,
Азыр тур уйго кел дейсиз,
Мен бугун Женнетта бербаймын,
Берым тиабун ахбаймын.
Манул бюлео каныцыз
Эртец ага берамын.
Ошондо Манас мунду айтат
Эрдемсиген баатырлер
Кецешели деп айтат.
Эсенкандай тозонту
Биз кентинде колго ахабыз
Керен тунду салабыз,
Мурту тушун кабынан
Коркун калган корунот,
Мен арагыга кеп айттым
Эртец берам деп айттым.
Биз эртец кандай берабыз

Кепти кандай салабыз.
Ушу сөзду айткенде
Бекайдан чыкты акыл сөз
Эжден чыккан эрендер
Эрчим келген шерендер
Женнеттиц чыкырса
Бир Манастан башкацер
Аттан тушпой турцуер,
Женнен амалы кучту неме эле
Аденка бизди салбасын,
Анткарлонун колбасын.
Деп ошентим эр Бекай
Колун баштан бернылдан
Цурчуло деп тарнылдан
Женнен кездой бералы
Кылымга бузук салалы
Амандан сөзго бир сөлеа
Арин тилге бир сөлеа
Башын кесин алалы
Биз ага бакакетти салалы.

Манас, Манас дегенде
Бербоздаган эр эмес
Сууга санган чанагтай
Дердоздаган шиш эмес.
Анжиянды тоз алтасын кетирген
Чала бир нанга семирген
Кыздуу уйго теминген,
Айткан созду туздогун
Бышкан тамак ичпегин,
Эгер биз кагырып бир кирсек
Бул талан кылат буттарын
Таштан кетет буттарын.

Анда Манас кеп айтат
Кеп айткенде деп айтат:
Женкен кетсе нетелм
Эгер
Чын эле нети бар болсо
Бусулманга бололу
Бул айткенге коналу.
Уг курчоган кап кошун
Шаарга булук салды эми

Корунган малдын барысын
Шишкебек кылып салды эми.
~~Алооке~~ Ошондо женкен турум муну айтат
Баатыр Манас болгонуу
Башыца досмат толгону
Туш-туштун баарын суродуу
Бутун кыргызы суродуу.
Руксат болсо кетейин.

Анда Манас муну айтат
Макул болсо кетесиу
Эгер макул болбосоу
Талан анан турбуду
Талкалан кетем бутуду,
Катыныцды тул кылам
Кыздарыцды куц кылам.
Мен Манас болгону
Башыма досмат конгону
Усоо корунса кагыдым
Душманга колтук агыдым.
Ушул созду укканда

Менун болду женкен
Уч куну моокот суроды,
Уч кажам чобыцыз,
Малымды Талан ажыцыз,
Кыздарым менин куц болсун
Котындарым Тур болсун.
Убадасын бек кылып
Баатыр Монос коцкогон
Айылдан чыкты зоцкогон.
Ошондо Монос баатырыц
Кошуна кобор салды эми
Кызгалбай цеатки кожды эми.
Моностон цеарлик болгонецу
Женкен мында турабы
Кобергыны тийды эми
Калмына тырдык кылды эми;
Элине кобор салды эми
Эптуц шардын борисын
Бутун цейнан алды эми.
Женкен ондан кем айтат

Арстан Монос баатырга
Ажышкан менен ах тетпейт
Чобышкан менен чорк кажбейт
Курошкан менен куч тетпейт,
Кул азыкты камдацар
Алыс толго баштецар
Узун ок молдардан
Алтын кумуш залдардан
Бирк мында кажбасын.
Деп ошентип женкен
Бээцеинди коздой омолуп
Женкен кетти тонолуп.
Калган кытай, калмакты
Келмеге тилин кетирип
Каспетин кетирип
Болуп берди ар кимге.
Гоц Анцейн шаары
Бекай конга баш ийип
~~Кал~~ Калмы кырчыз болду эми.

Арстан Манас баатырдын
Кошун тыйнан оморду
Кеткоду коздой тонолду.

Манас баатырдын Кожыкейге уйлонуу.

Мындан мурун Манас баатыр-
дын Шоорунтун кызы Акылай
деген ялы бар.

Шоорунтун кызы Акылай
Шоодурачан капырай
Бу капырдын кылычы
Калыц турткa цеккен ток
Арстан Манас баатырдын
Уо горосун боккен ток.

Акылайды Жакыл ахыл берин,
Аредан ушек кеп угун
Акылай цеамен деп угун.
Кобылан Манас кайран шер
Каракан кызы Кожыкей
Ургачыдан журду деп
Ал зоттан сунуц деп

Журттан чыккан шитуу деп
Кербенчиден кеп угун
Кара кан кызы Кожыкей
Кесирлуу чыкты деп угун
Кырк кызы бар башында
Уо горо куткон жемедей
Керебет ойнон цеурот цеашында.
Акылман Бокай агасын
Чакырып алып кошына
Кецеш салып турду эми.
Баатыр Манас кок цеалыц
Бокайга сузу баштады:
Акылман Бокай обоке
Шоорунтун кызы Акылай
Шоодурачан капырай
Менин кезырыма тетпеди
Менин суугума тоубоду
Ысычыма куйбоду
Атама кецеш айтыцыз
Айдан орбын мак берин

Кенькейди өлөлы
Кадырды билген цеен болсо
Кадырлан бачим өлөлы
Колк бийлетим салалы
Эгер эл кадырын билбесе
Кунукатын кылалы.
Анда Бекай мунуз айтет
Баатыр, айткан сорук өлып дем
Бул сорукуе мокул дем
Атеца кобер салайын
Мекга корсо цеен эле
Бир ад остыртен кецеш салайын.
Дем ошентим эр Бекай
Бермай болду Женышка.
Торт кулдун толон жачында
Торокун тиккен бачында
Берколдун моздай жачында
Баатырдын тиккен бачында,
Кора Бугра, Чоткенде
Кайкалан кыргыз цеткенде

Ошо тезде бай цеакын
Колыц эли кашында.
Цеаткен элен чолкайын.
Акылман Бекай кем баштан
Акырын баштан бек таштан
Кен цеакын, байым кулен сен
Айта турген кецеш бер
Кенинициз Акылай
Шоодурачан капырай
Кылычы цеуртка цеккантыр
Ал Уо горосун бекбаптыр.
Арстен Менос уулуцуз
Ародан оду кем угум
Кора кен кызы Кенькей
Оймонтуудан уду дейт,
Зайын зоттон нурду дейт,
Мокул корсо өтенец
Арбын айдан мол берин,
Алтын, кумуш зор берин
Алын берсин мага дейт.

Ошондо жеским бөркылдан
Сөз баштады шөртылдан:
Арстан Манас баатырыц
Котын ажа мах берик
Аталик парздан кутулгах
Айдан арбын мах берик,
Алтын, кумуш зор берик,
Талаада жаткан малым ток
Бекер токкен зорым ток.
Мен тактырган ах кемик
Баатырыца жеткиса
Оз билгенин кыжсин де
Оз билим ажсин де.
Акылмен Бекай абацыз
Агуусу кемик бугулгун
Арстандай жулунун
Тескери бастыгамыкын,
Манаска кемик кем айтат
Атец жеким болбоду
Болбой мойкун толгоду

Кора конга бербайм дейт,
Кагарына анын конбайм дейт.
Ошондо Манас кулукун
Атасына сүйлокун,
Бербесе малык кетели
Эртеңден баштан тол тартын
Кора конга тетели,
Кырк гарого кем айтын
Кызга барам деп айтын
Кылымдан бирген кайран шер
Камынгыла деп айтын.
Чо гарогор кымылдан
Ичинен тыкын зымылдан
Мекул тарам, мекул деп
Турмак болду зыцылдан.
Кора кандын шаарына
Чо гарыцын эрчитин
Баатыр Манас тарылдан
Журуп кетти шөртылдан,
Адыр, адыр тоо басын

Абой ожис тол бески
Кун жебин ожиптыр
Кунду котка салыптыр,
Тол жебин алыптыр
Тонду котка салыптыр.
Кеуеш айтып Бекойке
Айленойын абеке
Айлына кирип берсаны
Аданка сожон сулууну
Айлынен тертып ожоны
Жине кирип берсаны
Эрмектуу болгон сулууну
Жинен тертып ожоны.
Анда Бекой кеп айтат
Ушул созуц курусун
Одоно кетти деп айтат,
Арага кишн сокалы
Андан кобер окалы
Анан кийин бералы.
Эр Сырсок менен Атыгай

Арага булер кетишти
Мен жчимин, жчимин
Жчиликке олум ток
Мен жуугумун жуугумун
Жуугумукка олум ток.
Кора кондын шоорн
Кондайын шеудуу корунот
Корюлгусу бир конча
Кораи турат каердуу.
Кора кон чикты зоркайын
Аны корун эки шер
Эки колу боорунда
Салам айтып бугулун
Козуно кораи тигилин
Болгон созун айтышты,
Арстан Манас баатырдын
Арзыганын биждирин.
Кора кон созду уккон соц
Соз баштады шоукындан
Маносиуды королу

Эби нелсе берели
Эгер эби нелбесе
Сиз найтербай нетесиз.
Кенынейди сурасаз ×
12 кызын кантеси
Кудайым суйган пендеси.
Во белбен тенында
Кенынейдин ачасы
Ысмайыл баатыр аттенын
Менасты нетти нарруга.
Муну сырган нарру эми
Менасна кабер берди эми.
Баатыр Манас ошонуо
Ысмайылдын алдына
Тузура тартын турду эми
Тузук салам берди эми.
Ошонуо Ысмайыл керен нарру эми
Арстан Манас баатырды
Нукулуна толтурук
Айтканынчай бер эмен

Арстан Манас набылан
Шай колдогон шер эмен
Аалаудан ашкан эр эмен.
Кенынейге ылайык
Каспеттуу цсен эмен.
Арстан Манас баатырыц
Кенышты ели нарган тон
Кенышган тоон алган тон.
Отуз келин, отуз кыз
Ойнон таткан ордого
Арстан Манас берды эми
Берли тушуп калды эми.
Кара кан кызы Кенынай
Каардуу катуу салды эми
Ордого кирген сен ким дем
Колуна алын кантерды
Билене сайын калды эми.
Агузусу кыпчи эр Манас
Каарына кыпчи канайды
Катуу мушкул салам дем

Кара кан кызы Кажышты
Эми ахыл кетейин
Шаарын чаан кетейин
Дем ошентип эр Манас
Атка минип ахынын
Чаба турган болгондо
Кажыкей турду сабылып
Кан Манаска жалынып.
Арстан Манас кайран шер
Кайра тушту тарыздан
Кара кан кызы Кажыкей
12 нарга шук шуктом
Ак ордону бут шуктом,
Чо горокун бир тому
Кыз ачышын суйукун
Шурун кетти таласка.
Баатыр Манас тетти эми
Тегерги том болуп
Кажыу турта чем болуп
Дацны кетти аламга.

Конотой дун ашы.

Кан Конотой кан болуп
Кажыу турта дау болуп,
Аты кетип Алайга
Дацны кетип далайга
Цаашы кийла бергенде
Дуйкодон эми кетти эми.
Конотой уулу Бокмурун
Атама ашты берем деп
Аламга кабар берем деп
Ажибей малды сем деп
Дем ошуруп турганда
Жеси турум Кем айтат
Аш берем деп ошуксаз
Кыргыздын кажы Кошой бар
Кошойго барып кабар кыл.
Конотой уулу Бокмурун
Маанинерди мингизип
Шаш Айдардай болоны

Алыс толго жургузун
Жаш айдар минген маскинер
Кыйрукту бийик ыргытык
Уга берген торгойду
Канаттан алык дыргытык
Кербендерден кем угук
Баатыр кошой айылы
Чеч тобада дем угук
Нарыкдан кечик отту эми
Чеч-добога тетти эми.
Баатыр кошой обацыз
Чеч-добокун башында
Уо тигити кашында
Ошондо кошой обацыз
Ак сакалы тарыкдан
Отурган жен беркылдан
Бала гунак жаш айдар
Эки колу боорунда
Салам айтты бугулун
Аттан тушун тугурун.

Айланайын абене
Аш берем дем Бокмурун
Адбай татын колукту,
Сизге кабер бергин дем
Мага айтын тоорутту.
Акылыц айтасац абене
Анан ашты баштайлы.
Ошондо кошой абенец
Мындай сузу баштады
Айланайын балдарым
Угун болсун цеандарыц,
Атац кылымдан ашкан бай эле
Кыргызга даана цеан эле
Кытайлар душман бер эле.
Кыргызга берсе ах ашты
Кытай чаан ахбайбы,
Кытайга берсе ах ашты
Кыргыз чаан ахбайбы
Конотойдун Бокмурун
Кыйналышта кахбейбы.

Деп ошентип эр кошой
Бадена тонду кийгизди
Маанкерди мингизди
Ата эженин бийгизди.
Бокмурун Кошойдун баласы.
Котонун кызы Бикерик Кошой мун
толугун богона бутун калат.
Маалына тейкенде торон, Кокотойдун таосунун голуна кагон кетет.
Кокотой гоц той берип бала кылып
алат. Кокотойдун арам сийдин
Бокмурун болуп калат. Кошой
Бокмурунга ашты Каркирага бер,
Капыр мун мусулманды чакыр.
Мен орун берем дейт.
Бокмурун ноо ~~[illegible]~~ уй
тиктирип, жайма кокуп таш
Айдарга Маанкерди мингизип
Капыр мун мусулманга кабар
айт деп жиберет.

Бул ашыма келсин де
Бул ашыма келбесе
Кокотойдун кок туусун
Уй устунан кореун де.
Бут мусулман, капырга кабар
берет. Жолой менен Кодурбайга,
Незкарага кабар жетет. Бут мусулман, капыр ашка келет. Капырдын
коптугу аттын тугундой, мусулман
болсо аттын кашкасындай. Кытайлар
келип талоончулуп кыла баштайт.
Маанкер болсо калмактын каны
мине турган ат эжен деп аны да
тартып ала турган болот.
Бокмурун айласы кетип, эмне
кыларын билбей айласы кетип калат.
Кошой мусулмандын кандарын
тугондоса Манас жок.
Жылдан бош, атадан таш
калган Бокмурунду теменен.

Маанинерди Агышка мингизин
куугулда тепеска цеиберет.
Агыш эл татарда тепеска кепет.
Бокмурундун сузун айтын
токтогондо, Манас агуусу келин
солугун Аурды оптура турган болот.
Аурды балбандар туртуп чыгарын
бара цсаткенда Манастын босогосун
Тээн чйун эки бет кылат.
Манас эрдигине ыраазы болуп
Кое бергиле дейт. Манас
куулонун, макул берейин дейт.
Манас чо горосун эрчитин
тонон, Кенькейди кошо ала
чыгат. Кенький кара кашкер
аргументы минин кошо
жонойт. Эртеси тушой
Манас Кармырага келин
тушот. Кошойго кезигин
салам айтат. Кошой Манаска

Кайрылын эмне кечиктиц дейт.
Ээ, аба арам сийдин айтпаса
Кайдан билем дейт. Кошой Манаска
Кайрылын кытайлерга Маанинерди
берин кутулалы дегенде, Манас
агуусенын: Бугун Маанинерди бересе
Эртец Акмулены сурабайбы.
Манас хардеенын Незкара менен
Толойду камчы менен сабат,
Толойдун бетин айры чабат.
Толой бети айрылген терине
Толум чйдой кебезди табыштырын
ехет. Калмак, кытайлер тынчын
аштын шаен-шокоту баштанат.

Ат чабыш.

Манас Акмулены кошот, Толойсур-
кулены чабат. Аттарды ехты
кундук терге Маанинерди
минин жаш Айдар кетет.

Аттар жалгенче курош баштелат.
Капырлардан Шолой чыгын
Жи тагындагы чымды алын
вургытын, казандай ташты
чакмак алын олтурат.
Мусулмандан эч ким чыкпайт,
Бекай м/н Кошойдун айласы
кетин тоштука кайрылат,
Тоштук тер алдына тушуп,
тер устуна чыккеным 7 кун
болду, этим калды кок жашык,
Кажым калды бир кашык...
Манаска кайрылса шаа
курашка тон элек дейт.
Айласы кетин Кошой чыкат.
Кошойго шым батпай, Манастын
шымын кийгизе: Байлоодон
айда аткан тон
Балтыр этке теткен
тон.
Кажыней кайра сосун тиберин

кийгизгенде Кошойго туура келет.
Кошой бата берет:
Бурди туу, белам бурди туу
Бурди туусаз уунду туу
Бурди туусаз гуунду туу
Тукумуу менен уунду туу
Туубай ~~конбой туйласын~~ жатын туйласын
Туурчан конбой дарысын.
Кошой менен Шолой кармашат,
Шолой арак ичкен мас, оу абдан
жаш элен. Жолой багалектен
Кошойду которуп жыга турган
болгондо, Манас:
"Сериса сереу этесиу
Бурнса бурау этесиу
Кокуй аба кантесиу
Деп ошентип эр Манас
Гоу камчыны имерин
Таодой болгон Кошойду
тонго тартын цеиберди.

Кошой эти агни, багалегин
сууруп, Жолойду которуп
чобат. Кошой Жолойдун
башынен аттап кетет.

Баатыр, белбенды тыкмек бер
Баш аттамек тон деп
Коцурбай чатек чыгарат.
Аучыча аттар кепин кылат.
Алмамбет кытейче кийлиш,
кытейче суйлон Аккулены
суройт. Коцурбай бештен бут
кытей суройт. Жекин. Кенчеза
Алмамбет „Менастан ураан чакырат"
Ошондо Коцурбай алдетиенын
билет. Ошентип, ал байчеш да
Менас алат. Коцурбай ичикуйун
Конотойдун жылкысын тиет.
Менастан кон колу кырылып
Коцурбай качып кутулат.
Ошентип, аш бутот.

7 Кандын окуусы.

Усети кен наарзы болуп, ашты
билген Манас, байчешин баарын
алган Менас, мунун атасы
Малдан алгонбу? Ушбай теплиз
тулпары Аккулены, 40 тичиттин
жыйырмасынын етын байчеге
чеиты деп 7 кен Менасты чоба
Турган болушат. Кошойго барып
кезешин айтат. Кошой туура
таппайт. 7 кандын тадынчысын
билип, Кошой Менаска кайрылып
7 кандын жин бут конок кылчын
дейт. Манас конокту болушбурун
кенчеде 40 тичиттин 20 на конок
тетней калат. Менас 7 кандын
жине Бэзжинге казат кыларын
айтат. 7 кен корикокунан
аргасыздан макул болот.
Ошентип, год казат башталат.

Гоу Казат.

Манас баатыр 40 миц кол менен
Бээцинди коздой тонойт. Алмамбет
кол башчы болот.

„Кытайдын толун чабам деп
Кылымдын барын алам деп
Манас баатыр коктелиц
Гоу Бээцин коздой бет алды.
Калмактын толун чалам деп
Аламдын барын алам деп
Манас баатыр эренцу
Бээтинди коздой бет алды.
Кылымдын барын оматуп
Баатыр манас коктелиц
Аламдын барын гоуктуп
Бээтинди коздой тонактуп.
Кара кан кызы Кенкей
Кучук иттей шыцкыдан
Кузкорудой быкыкдан
Ошондо турун кеп айтат

Кеп айтканда деп айтат.
Айланейын Алмамбет
Кайсы терге бераску
Канча кунда келесиц
Берер терцу кайсыл тер
Бастецер эпиц кайсыл эл.
Мен бейбек дарлаган бул буюм
деп, тоо кийимдерин берет.
Алмамбет: Ары алты ай бундо
Бери алты ай болгондо
Алты ай болом шолтуде
18 ай болгондо
Амен болсом мен кургур
Кайра кец кол келермин
Ордого келчи туцармун.
Айланейын этекс болгуда
Келчан болоны цакцылан
бягин тургун деп тонок
кетицет. Ак асаба кызых туу
Асманды коздой таркыдан

Азизкен уулу Алмамбет
Цсуруп кетти шертындан,
Арстан Манас баатырыц
Уо чоросун эзгитин
Артынан журду шелпындан.

Кол Кытайдын чегине бергенда Алмамбет колду токтотуп, Алмамбет чалчынга таномок болот. Колду Бекайга таншырат. Манас ко кишини алчын дейт. Алмамбет Сырчакты толдош кылып алат. Муну учун Чубак:

Алмамбет чалчын чалабы,
Нойгуттун уулу эр Чубак
Корукта цсотын калабы.

Деп Алмамбеттин артынан тонок тетин чатак салат!

~~[illegible]~~ Калмактан келген кайранчы
Качып келген айранчы
Кытайдан келген кайранчы

Качып келген айранчы
Отуруп терге сийбеген
Келмеге тили келбеген
Кенткенде чалчын чаласыц
Не котуц менен берасыц.

Алмамбет: Калкымдан кендим дин учун
Калыйпа султан пир учун
Жемдин тили текыл
Жемден султан текын деп
Жимден кендим дин учун,
Андай кыйын эр болсоц
Жицден кендиц не учун.

Мен Бээцсинде бектин уулу эмем
Безилдеген ит Чубак
Сен уйуцдан кендиц не учун.
Калмакта кандын уулу эмем
Кацылдаган ит Чубак
Мен кайсы эрде
Манастан туган кул эмем
Деп ошентип Алмамбет

Агууланыи басылды.
Айтсам Тикди ахбайсыу
Мен Бээжинге чалчын чахбаймын
Бээжинге ~~[illegible]~~ мен бербаймын.
Эдуу кишм зор жен
Жинен аусен кор жен
Жинен аусен мендейди
Кудурет тератиай койсо оу жен
~~[illegible]~~ турттуу кишм зор жен
турттунен аусен кор жен
турттунен аусен мендейди
тератиан цсасабай койсо оу жен
Каалан кишим диниуди
Кеуылдаган ит губек
Кон кыл дедим кимиуди
Бейлем кишим диниуди
Безиндеген ит губак
Мен бек кыл дедим кимиуди.
Мен бурайынби диниуди
Мен бурайынби кимиуди

Мен сенин Кагайынбы цинициуди.
Артынан Манас баатыр кепет:
"Атеудын кору эки
Кыпчаныц ишиу мына бул
Кон Балтанын губачы
Сен катыныцча кулонба
Алмамбетке суйлонба
Чалчан чалчын кимдики
Алчан намыс кимдики
Копырден олто уч ендым
Урумчу менен ~~толостан~~ Монастан
Менин аттенчан терим толостан
Алмамбет чалчын чахбасын
Азанна минтин кахбасын
Губек сен чалчын чалчын кен
Бээжинге озуу берын кен
Бен баатыр Манас кулонун
Кон губекка суйлонзи.
Анда губак муну айтат.

Жоону сайсан мен сайдым
Жоону кенды Моноска
Эрди сайса мен сайдым
Эрмеги кенды Моноска.
Курсу белдин устунда
Кулуцгонун астында
Чалгынды бурге чалыштык
Кайдан коцул калыштык
Ошондо айткан соз кана
Анташын кайгон шерт кана.

Анда Алмамбет мунуайтат:
Ырас, ошондой эле деп
мойнуна алат. Манас баатыр
жоону эндештирет.
(40 тын башы кыргын чан
40 да конкон цеинди чан
Арага ушан кел айтын
Алмамбет цсаман деп айтын).
Манас: Алмам, чанчыжылуды, чанын кел
Бэнцинден олцсо алын кел
Безиндеген кытайды

Бейпайга натуу салын кел.
Алмамбеттей баатырды
Саралага мингидин
Баатырдан бата алышын
Эки баатыр жарышын.
Кундон-тундон тол цсурун
Кун жебин алышын
Конжалдер кунду катка салышын
Цсол жебин алышын
Толду катка салышын.
Эр коцурбай нанчанын
Нарвол нарам турусу
Будурбаган чебинен
Босун алып мойнунен
Босого тартыш чоц дурбу
~~Тартыш алып~~ суурун алды мойнунен
Алысны цсурге цсурбойт деп
Айнектин козу курдейт
Ак кадек менен орогон
Алысны толду торогон

Цети нуждук терлерди
Цети аркан бою кептирген
Кыйшайын карап отурук
Эр Алмамбет баатырыц
Кыпабын кызга толтурук
~~Корунб~~ Мунарыктан боз тушук
Цсатнан экен год Бээцеин
Бээцеиндин берки бетинен
Кыбыпа цсаны четинен
Корук кенды коцурду.
Коцурбай баатыр камыныш
Ниги Бээцеин огона
Кошун толгон кез экен.
Ана байрак кызыл туц
Айгайлаган ызы-гуц
Толгон экен Бээцеинге
Азизкан каны кары дек
Алмамбет каны дары дек
Шишеге каныш нуцт дек
Азизканга сунам дек

Тозун цсатнан кези экен
Ит кечпеетин Кара-коп
Сыр копура боюнда
Башка терде толу ток
Тозун койгон чеп экен.
Копуронун боюнда
Токсон балбан бер экен
Муну корук Алмамбет
Айланайын эр Сыргак:
Кочугунда кок шамба
Котарулуп дамындайт
Аркасында айдары
Тару айгырдын тамындай
Солонгокто шалпындайт.
Кытай толгон кези экен
Кылымса кантип барабыз
Кантинде бунук сакабыз.
Мен коргонду кудуцбу
Мен билгенди билдицби
Кайнаган кара коп кепет

Касабалуу мол кыет.
Бурунган сайдын четинде
Бурган суунун бетинде
Карагайдан коосу бар
Цыкыны коого камантыр
Жер жайнаган кол кытай
Турнун-турнун болуют
Тугонбас болуп корунот
Жентесек мол жен
УВ илек кол жен.
Анын эры тагында
Коконко тушкон бекты кир
Алтын эшик дербеза
Алмене, кайсы кендин ордосу
Алтын тена болот мин
Кендай тендын торгосу
Кумуш эшик дербеза
Кайсы кендин ордосу
Кумуш тена болот мин
Кендай тендын торгосу

Тегрек урган там кайсы
Ат чабым туге тайынган
Салын койгон кинем бар
Ал кимдин тайган кинеми.
Алмамбет:
Энемдин тили тенын ден
Жимдин сунтан екын ден
Атандын тили екын ден
Айлымдан сунтан акын ден
Ээлигин качтым дин учун
Кенийна сунтан кир учун
Айлымдан качтым дин учун
Азурет аны кир учун
Алтын эшик дербеза
Азизнандын ордосу
Алтын тена болот мин
Алмамбет кундун торгосу
Кумуш эшик дербеза
Азизнандын ордосу
Кумуш тена болот мин

Алмамбет кургур торгосу
Тегерек урган там ушул
в жашка чыкканча
Ойнок турган там ушул.
Киндик каным тамчан тер
Кичинемден чоцогон
Кишм болуп оцолуп
Менин оскон терим ушул.
Кайнаган кызыл чоту кор
Алмамбет начкын кеет ден
Тозуп тетнен кол ушул
Тери болбой бусулмен
Алмамбет оцдуу кургурдун
Таалайкынын тогу ушул.
Ден ошентип Алмамбет басылет.
Эми томонда жатнан до
балбанды ачары ден тонощот.
Ажыбайдын Керт курацун
тетелетин Сырганты „дудук"
кылып ачып кытайдын

колуна бет алып, оду кытайча
кийлжип толго тушот.
Чет Бээжиндин Кара-колуна
жакын кепишин, Алмамбет
ачыга бастырып балбандуды
ачдан, баарынын башын алып
колго салат.
„Бээжинге кытай толуктур
Бейпай жанга бир олум
Эми чоц Бээжинге коздой берелы"
ден Алмамбет ондан ары тонойт.
Жолдон чоц кытайга кезигип
тол кат сурайт, чоц кытай
Алмамбетти таанийт. Жол
кат бербейт. Алмамбет сырганты
эрчитип Бээжинге кеет.
Коцурбай Во тарасу менен
Алмамбетке кезигет. Жол катта
Алмамбет кеке жатат, жолду
тоссун ден жазылган.

Жолдубай Алмамбетти таныбай,
Жолдубай, Исенгалар жол
жол алысып ар жайы тоду
тоду кетишет. Жоо кетип
жатпай жолыпедуі болып
айдан ешып. Жолдыны
толго салып жолы Алмамбет
тут жайын жатып берат.
Сыргелі Алмамбеттің жасын
таныйды. Жолдыны
Исенгалы жайын
Ата жолы сонот ту
Бүгіндей ауру жүрмей
деп Алмамбет жолы жүреді.
Алмамбет гуранда сұлу
жетпурбой. Жасын
Алмамбет жолы жүрмі
жеті берет. Алмамбет
жасы жаңа жолы, ауру
сұлы жеңгет жолды
Бүгіндегі жолдай.

Жолдыны ойлы жүргізе
Кез ағысы Алмамбет
жыздыны ойлына берат.
Алмамбет жыздыны ойлына
ентігуде тоқ ойлы
Керегі жоқ Алмамбетті
Жұмысқа дейт. Алмамбет
жүрегі ұрыста ~~сақ~~ тебет де
жоқ жүзеді болғандағы бүт
ентігет.
Жолдыны бұлай ойлы
Жолдыны-сұлы сөзді
Сыр беред жүз бұрысқы
Ағдыста жолы дұрысқы
Астыңда болған жолдың
Бағыңа түсе сәлем бір
Бағыңа ұрған ешкім бұр.
Түсе бағыңа сәлеметсіз
Бетіңді ғалбетті
Ұсынды кіші ұрмет

Ағдыста Алмамбет
Ағдыста Алмамбет
Ағдыста Алмамбет

Тулеуды бетин ашты эми
суу бойлоп ачы тургу эми."
Керегул тору ойгур лун
тыянышы тозгондо Алмамбет
нуун тетней калат. Коцурбай
цсыянышы Алмамбет, Сырган
тийин кеткенин угун
тыянышын артынан тушот.
Коцурбайдын артынан
Боронгу бакбан кепет.
Булерды корун Алмамбет
нунду цсайлайт.
"Чеуы чеуца кошулун
чеу асманга созулун"
Кепе цсайкан кол кол сунтан
ушун ныздай кыцшыпайт.
Алмамбет Коцурбайдын ачыкан
тосун сфт, Коцурбай кагат.
"Сарала мойнун кучатан
козукон цсашы бурчатан
цсетней баратат.

Ошо кезде Сырганты Боронгу
кагыран кепат. Сырган
Боронгуну ыргыта сфт, башын
кесип апат. Кепчен кытайды
Коцурдон тозун кыра беришет.
Жыянышын алды кыргыздын
колу цсаткан терге тетин
кепет. Жыянышы корун Манас
Айбанбозду минип, Чубанты
Эрчитин утурлай бастырат.
"Бору тийчен ~~кытайды~~ кол кайдой
кытыпдаген кытайды
Болун айдан сапырын
Тегерегин цсапырын
Салышын цсурушкон Алмамбет,
Сырганты корушот. Манас
кагырын колго кирет.
Коцурбай тыят колон кага
бергенде Манас тетиисе
турган болгондо

Кара суудан Алгера секирим
кетет. Манас баатыр
~~Алмамбет~~ Айбенбоз менен
артынан кирим сууга тушуп
калатда ачы тонойт.
Коцурбай ачы беражаткан
Менасты сол турган болот.
Алмамбет, сыргак Менасты
атыратым ачышат. Коцурбай
качым кутулат.

„Казандай бетм коо кенды
Манас баатыр тоо кенды
дем Бекай Аккулаты ачым
Менасна тонойт.

„Кызыл курдунер ачым
Кымга бел кыз ачым
Манас олтого батыштыр дем
колду алым Бекай кепим
калат. „Аргымак шыйдым от
тыйдым

Айленсын Аккула сыкуу буудандан
Азамат тыйдым эр тыйдым
Айленсын эксакан Бекай тургандан
дем Манас Аккулаты минин
тоого кирим, бут толкалан
чет Бээцинге кан болот.
Коцурбай качым год Бээцинге
кирим кетет. Алмамбеттин
Жесинин скочун ценшылан
коет. Алмамбетке Бурулчаны
ачым берет. Эл ушул терден
кайта турган болуп, кол уч
ай аргу болот.

„Ат семирим ык болду
Эр семирим бук болду" — дем
Манас баатыр год Бээцинге
казатка баралы дегенде, Алмамбет
ушул терден кайталы дейт.
Манас Алмамбеттин созуна
менул болбойт.

Жанкен колду топтон, Манас
доону чакырат. Жойкарены
дербезены кайтартын ноем.

„Жерде чыккан чоптуу кор
Чонгонун кытай коптуу кор"
Кумурсканы кор, куртту
кор —

болун год согуш бештанат,
Незкара, Жолой онот.
Манас Манкудоого ели кенбейт,
Алмамбет тангыз коргоо
отын, керинтен кулайт.
Алмамбет тоону куун
отурун дербезага кирерде Сфана
мудурулун колканы угат,
аудын турган Шайкоро
чекеге отот.

„Ак бараз тийди чекеге
Аноонду кетти мекеге
болун Алмамбет онно угат.

„Аккула онно угарун
Алмамбет шейит кетирин"
Манас Сфалага Алмамбеттин
соогун жуктон кайра жол
тартын кене жаткенда, нагаз
окуган тиринен Айбента лун
коцурбай Манасты шилиге чаан
кетет. Серек, сырчан онот,
тоштун, конго онот.
Губек тарадар болун:

„Кок оркой тоосу коруцу
Коргондо коктан губектын
Коцулу цеаман болуцу";

деп тирине келин онот. Боклуурун
онот. „Чалкуйрук мынин чалкалан
Беттешкен тоосун тонкалан
Эр тоштун баатыр да оцу."

„Уф инек кол менен
Бээцкиндин толун чандыры
Борен шерзин бадрысын

Баатыр Манас коштенуш
гоу Бээцинге ендырды."

13.VII.69. "Семетей"

Манас баатыр тарадар болуш
чуйуна келет!

"Ооза болуш оо десе
Отон, отон кан кетет
Зукейин баатыр оо десе
Жек-жек кан кетет
Арстан Манас баатырдын
Алагар козу алайын
А дуйна кетмен болуш эми.
Ошондо кайран кетын Кенжикей
Алапайын тебербай
Эмне кыларын бильбей, Манас
баатырдын Усамгырчы досуна
Ангусиндагы кабар берет.
Ат-Башыдагы Кошойго кабар
берет. Бурулду минин

Аргын кандын Атыбай наберга
усонойт.

"Ангусиндын ер тагы
Наманчендин бер тагына"
бергенда 90 Тоого бул туктон
Жамгырчы: Манас досум ожо
курен окум келем
тирду болсо Семетейди тентектен
келем деп, цуну Акарды эрчитин
келе усаткан болот. Атыбай
саламдашын тургенда:

"Ак сакалын усайкачен
Бекга возун чайкачен
Кереугыда коз тапкан
Капилеттен соз тапкан
Бекай баатыр аменбы?
Ай Сарала ат минчен
Адизкандын тепызы
Атышса адамдын елы тетчен
Арстан Тиши отпогон

Кера дизден ек болгон
Алмамбет баатыр ажанбы,
Атка тезин, тайга чек
Уйкусу ток сонго сек
Сыргак баатыр ажанбы?
Нойгуттан чыккан эр эле
Анбалтанын губагы
Арстандын бири бу дагы
Арстан губак аманбы?
Арстан Манас баатырыз
Айбатын сексеу ажыры
Бай цсакыптын эр манас
Тором Манас ажанбы?

Атибай: „Ув ижек кол менен
Бээцинге чаачын
чачанбыз
Берендердин берысын
Бээцинге шейит кылчанбыз
Анкула оно угурдун
Алмамбет шейит кегирдин

Арстан Манас баатырыз
Бирге тилге келе алса
Бирде тилге келе албайт.

Коёналы 40 эшенди айдап барат. Коёналыга Манастын коду тиет. Коёналы олот. Манастын соогун жашырын коет.

„40 горо кырка турчантер
Кырка кызыл тал болду
Бекай баатыр турчантер
Байтерентей бек болду.

Кенькейдин козунан ажкан кера цсаш.
Колгук, колгук сад болду
Бетинен ажкан кызыл кан
Белден ашкан кызыл таш болду.

Манас оларунда:
„Ойду мерах оттосун
Отуз айга токтосун
Отуз айы бутканда

Аблы сага тоқтасын
Ыдыс мерзім өтсін
Жұрт бұл ата тоқтасын
Ұл ақыл өтпесе ешкім
Аблы сага тоқтамасын."
Мағжан ағамыз жиырма бес
жыл өткен соң аблы, кабиктар
балаларды ұрғызып қабат.
Ақылбай Жобекке өлеңі.

Жезқиыққа ерлеп кеткен сәтімде.

" Ұлы ғой бағы бағы Қыргызстан
Ұлы ғой ұлт ұлы ғой Қыргызстан
Ұлы ғой ұлт ұлы ғой Қыргызстан
Ұлы ғой ұлт ұлы ғой

Эки аралдан нечирик
Асып Бекай абецыз
Балтыр бешик бекены
Эки эжесин эрчитик
Окуп-телип кайран эр
Эр четине цеткирик
Кале кетыш колуцду
Цератиен ачсын колуцду" —
Деп Бекай коштошун кайра
тартат.
(Балтыр бешик бекены
Боорунa кысып болкундан
Вйлап турду солкундан)
Он эки цаше гиннеде
Ойрон болгон гунеты
Ошондо Телес коргозун.
Бешиктеги бекенын
Бек болорун ким билет
Балтыр бешик баланын
Кан болорун ким билет)

12 и гиннеда
Ойротту будар эр болор
Атасы Менес баатырдан
Керыш ойдо шер болор
Бералына тетиеде
Кара цсанын кабышта
Он эки гыннанда
Кайра оцумо табышта
~~[illegible]~~ Деп ошентип эр Бекай
Кол алышын болкундан
Боздон турду солкундан
Эки коздон аккан таш
Секалы ыздый куголун
Ак секалы суголун;
Бакай баатыр омолду
Талеске коздой тенкиду.
Эки кетын бир бала
Букарды коздой бетанын
Цурун кетти шелпыдан

Керакен кызы кенькей
Кун жебине ачы эти
Кунду катка салды эти
Тол жебин ачы эти
Толду катка салды эти.
Ал ачыга болбоду
Арт цсачына коз сакса
Керкыгы кунга теркындан
Кок тайган кенди шертындан,
Кумайыкты коргондо
Акылман катын кенькей
Козунан тащы кулолук
Басын берды бугулук.
Кумайык балены изден
тугурук турат. Атыдаар
сойлогон тер бер. Эми сан
болому деп ошол терге
цсатки кабат. Теу откенде
„Оозу, мурду кан болук
Кок добот кенди тугурук

Атыдаар олгондон кийин
ары карай тол тертат.
Букардын шадына кенгенде
„Семетейдей баланын
Кыйын берин чыбычын
Кылыч берин ырымын
Агасы Ысмайылга бердидей
Он эниге чыккенга
Кенькейдей шордукун
Же женин билгенток
Эте женин билгенток."
Семетей в цсашынан тертык
окуйт. Шок, тентек болот.
Семетей Актулкарды минин,
Чо цсичитин эзгчитин
цсурук, куш сакчан терде
Сары тауга кезигет.
„Тюдек ~~алгу~~ кенгу Мен эмес
Кушту сакчу сен эмес

-100- Бурхонун атын миниписиз,
Бурхонун тонун кийипсиз,
Кара лагын баласы,
Карга менен журобу,
Кадырын аргын билеби,
Боз лаагын баласы
Боз торгой менен журобу,
Боздосоц аргын билеби,
Элиздин тентин сен кендиц
Эрмектен издеп мен кендим,
Калкыздан тентин сен кендиц
Каугыран издеп мен кендим.
Айлыздан тентин сен кендиц
Артыздан издеп мен кендим.
Эди, терди билбейсиц
Элирин мени тиндейсиц
Туурган терди билбейсиц
Туталаныш тиндейсиц
Эрдемсинген сен бала
Мени сен оцуц ким дейсиц?

10 — „Семетей" 2-я тетрадь.

Менин усайым сурасем
Жим ногой болуш,
Терим тепес болуш
Белим Менес болуш,
Втец Менес арегенмер
Аалалды бузген эр эне
Телегейи тец эне,
Менес оуду дуйнодо
Усан усфенбайт деги эне,
Втец Бэтэ усинге сопор
Берен дерди барысын бергены
Бэтэ усинге белек сонгены,
Втец Менес онгондо
Втеудан конгон сан дуйно
Абыке, Кобой эни ерек
Камчыга чежеи болгондо
Эри онгондо катынга
Торкун усакын болот деп

Институт языка, литературы и истории
ОТДЕЛ РУКОПИСЕЙ
Инв. № 263
1979
Кол. ОАН СССР

Сенин энеу Кенькей
Телмирен ыйлан тотолок
Балтыр бешик Семетей
Сен гунекты котарук
Тентик келген теластан,
Кырнын берин ~~ырымын~~ гибыгын
Кылын берин ырымын
Агасы Ысмайылга
Бала кылын берген —
Кагын кеткен сенденби
Артыудан иудеп телмирен
Букарга келген мекденби?
Жериу тахас дел угук,
Атау Манас дел угук,
Сары таудан кел угук,
Манастын уулу Семетей
Коцулу цаман болукук
Каарланын булкундан
Кобок туйук тулкундан
Атта тушук анды эки.

Кайра айтсам кайра кел,
цана айтсам цана кел,
Туубай цатын туйладыц
Туурга кокбой даарыдыц,
Кокотайдун ашында,
Кол тыйындын башында,
Батадан буткон бала энец,
Кошой бата кылганда
Кепыр менен бусулман
Кошо бата кылганда
Атау Манас бербектен
Суйукук келген дардектен.
Атау Манас арстан шер
Бээцинге казат кылам дел
УВ илек кол алык,
мусулмандан мол алык,
Бээцинден кенди тарахуу
Сенин энеу Кенькей
Отуз эки цашында
Атау Манас арстандан

Ошондо калды каралуу.
Сенин эжеу Кенькей.
Сары таздан кеп угун,
Атеу Манас деп угун,
Жериу Талас деп угун
Ушу созуу чын болсо
Айлакайын сары абам
Биз Таласка бергенде
Сени кен которум ойбасам
Тошу Туктуу тер урсун
Устуу ачын кон урсун
Ак балтанын огу урсун
Кок милтенин чогу урсун.
Деп ошентин Семетей
Шуукарын калды ыргытын.
Букарга кирин кенди эми
Эр токум жаздаын
Кыбыланы баштаны
Турбай жатын калды ошон
Тоболоуру сакды ошон.

Ошондо Кара кандын Ысмайын
Семетейдин жатын кончаны
угун кенсе баш которбой коет.
Ысмайыл кызы Тулнары кенин
Семетейге кенин баш которто ойбай
коюп кетет. Кенькей бул кабарды
угун Семетей жаткан терине
кепет:

" Этем десеу энемсиу
Чыныуды айтыг коройун
Ажалым жетсе оюйун
Мен Сары таздан кеп уктум
Жериу Талас деп уктум
Атам Манас деп уктум.

Кенькей: Кара козуда кен толгур
Кандай неме айтты деп
Айтмен болсу томоту
Ошондо баштамен болсо тозоту.
Сенин атеу болугу
Жериу Талас болугу,

Атеу менес болучу
Атеу Бээшинге берды колхуз
УВ илек кол менен
Атеу Бээшинден кенди шерету
Сенин эшеу мен шорду
Отуз эки жашымда
Атеудан кендым керелуу,
Атеу менес олгонда
Атеудан кенген сен дуйна
Абыке, кобош эки ерам
Камчыга гонон болгонда
Эри олгонда катынга
Торкун жахын болот деп
Качын кендим Букарга
Атеу айткан кеп эле
Кырнын берин гибычын
Кырын берин вырышын
Исмайылга бер деген
12 жашка чыкканда
Жин тапас корсот деген.

Ошондо бери кукунуш
Абыке, кобош ерамдан
Апа акбай кепем огуду
Абыке, кобош эки ерам
Нойгут эже баш болду,
Жаныи болю ошондо
Бутун эже Жен болду.
Куйуттун бекин аша акбай,
Бектыр бешик бакасын
Куйугун ыйлап баса акбай,
Торгонун белин аша акбай
Тоболоуду эки эшеу
Бектыр бешик бакасы
Боздоп ыйлап баса акбай.
Талаада журдум тентиреп,
Таман отум мохтурон
Белде журдум тентиреп
Бешманга этим мохтурон
Куроу белдин устунда,
Тулга толуп устунда,

Жи чокач сут менен
Жи айгырдын куч менен,
Бокайдын берген боругу
Этиче эстен чыга жек
Жи агоудын торугу.
Мындан Берсеу тапаска
Акылман Бокай абау бар
Ак сокалын цайкачан,
Бол менен оозун чайкачан,
Атоудан калган алты курч
Ак эшен берген Нар кескен
Шилтеченде бош кескен
Жиберге койсо мурт кеткен
Кароучыда сууреа
Цсалын болуп корунгон.
Акуучу болсоу мулк ошол
Атоудан калган мулк ошол
Атоудан калган сыр цайда
Тоо текенин муйузу
Сексен пилдин шилиси

Кыйчан терин таптачан
Цсекин менен чаптачан.
Болотун кулач аштачан,
Душман жонка таштачан,
Акуучу болсоу мулк ошол
Абдан сонун кулку ошол.
Атоудан калган ай болта
Топор уста Болокбай
Алты ай цсатын огогон
Уучусу болот учу курч,
Учуна салган кара курч,
Бооруна алтын чаптырган,
Боосуна цсибек тактырган
~~Даррыт~~ Уу менен бекет сугорган
Цсаныл откон пендени
Тоны колбай оудогон,
Орой айткан пендени
Орду менен оудогон,
Аман калган адамды,
Азиет аалы колдогон.

Институт языка, литературы и истории
ОТДЕЛ РУКОПИСЕЙ
Инв. № 5175
Кир. ФАН ОССР гор. Фрунзе

Алуугу болоу мулк ошол
Абыкенин колунда,
Кабош кендын мойнунда.
Атеудан калган ак шумкар
Арпанын башы тайыктан
Ак цсумуртка туюктан
Асыран байкан куш кылган
Арстан атеу баатырдын
Ырысына туш кылган
Алты аркан сакса тетиген
Айланын тоодон кетиген
Цсети аркан сакса тетиген
Энеси тоодон кетиген
Уз цсасан ~~тукумдан~~ тукуздан
Атаз манас баатырга
Кудай берген тукумдан,
Атаудан калган ак шумкар
Коду кара кок шалбы
Конактой цсемге тойбогон,
Корунгонун койбогон

Кое берсец буздайын
Арчалууга тунгон
Атеудан калган ак шумкар
Кырк тылы колго тулогон
Алуугу болоу мулк ошол
Асыл сонун кулку ошол.
Берысын айтып нетейин
~~Бадны~~ маанисин ток дуйнонун
Бадынын айтып отойун.
Атеудан калган ак кепте
Алайдын сары тузунда
Алтымыш орус тер чендем
Чычын кеди кузунда
Атеу алган ак кепте
Оозу кактап кулу
Тубу китайдын кызыл кырымы
Агуланса затбирек
Акырын айтса кой чачыр,
Огу сайдын ташындай
Кароолу аттын башындай.

Ак далынын айнеги
Акыретке бергенга
Кара цсандын эрмеги
Акуугу болсоу мулк ошол
Атаудан калган мулк ошол,
Абыкенин колунда.

Айланайын тамгызын
Борисын айтып нетейин
Не мурасна тетейин
Маанисин ток дуйнонун
Бадынын айтып отейун.
Атаудан калган ордону
120 зордону
Ойрон болгон ордонун
Отуз башын алгандыр
Шоушогой тигин салгандыр.
Айланайын гунагым
Сын-тыгагын эйтеген,
Сексен чебер коктогон
Керегени тээктен

Алтын менен бергтогон,
Уугун учуу болсун деп
Сары цсез менен учтаган,
Куугa оцун кетет деп
Сыртын сарпайын менен тыштаган,
Тотогосу тээктуу,
Кере карыш тарт эли
Кара кундуз тээктуу,
Ичин кызыл сырдаган
Тышын аппак бордогон,
Канынейдин ордодон
Бир тагында 40 гаро
Тамашага батуугу,
Бир тагында 40 келин
Кызыкка минтип батуугу,
Эшик цсакта эки сарт
Эт бышырып цсатуугу,
Тор тагында Каныней
Тороу менен цсатуугу,
Цсаугы тамгыр болгондо

Бир он башы кыргыздын
Керылеры бетуугу,
Ахуугу болсоу ушуну,
Абыкенин колунда
Кобош кендин мойнунда
Ахуугу болсоу мулк ошол.
Атеудан калган Ак олпок
Жалесы ахтын, теуи жез
Кош бодоно торгой коз,
Иги була, тышы жез
Атеудан калган Ак олпок
Ахуугу болсоу мулк ошол
Абыкенин колунда.
Атеудан калган тайбуурул
Кокотайдун ашында,
Кок жыйындын кашында,
Кыз Сайкал берин мал ошол
Ахуугу болсоу мулк ошол
Ахуусун салын керибайт
Ахтымыш асый болгонго.

Атеудан калган кок тайган
Кучугунда бектырган,
Алптар коруп цектырган,
Мойнуна ахтындан курги тектырган,
Учаасын кунга кектеды,
12 жыл болгонго
Атекудин гоу кумбоз
Ошол тайган сектеды,
Ахуугу болсоу мулк ошол,
Атеудан калган кулку ошол.
Эми балам айтайын
Серы теудан кеп угун,
Телеске берем дин оолугун,
Сен бербагын кеу-колго
Чалыгр чепкен гоу толго,
Кара толтой кеу-колго.
Айтсеу энеу наелыбайт,
Берсау кыргыз таелыбайт,
Кыргыздын турту эки ерау
Абыке, кобош эки ерах.

Сен бербагын кез-колго
Болтыр этиз толо элек,
Бербен кезиз боло элек,
Бунгуз этиз толо элек,
Бункушар кезиз боло элек,
Боз ала туйгун болпонум,
Боз кергыга голпонум.
Кара алагын белосы
Карга менен цурьбу,
Кергыш тийген жи жет
Менин эксиздигим билеби,
Тиерицс эр таппай
Кагын кездиц Теластан,
Цсамен деп айтып Кордобо,
Калкымды мынга кордобо,
Кантип бербей коемун
Жерим телас болгондо,
Элим кыргыз болгондо,
Атам Манас болгондо,
Уккамын цицу керидан,

Уламыштын берынен,
Кетынында кели будген,
Кыз жинде нерк будган,
Эцсем десем жетсиц,
Эжнени айтер жетсиц.
Деп ошентип Семетей
Каарланып турду эли.
Бозала туйгун болпонум,
Боз кергыга голпонум,
Ногой менен кыргыздын
Ортосунда тирегим,
Манастан калган белегим.
Мындан ары сен берсец
Аркеры Тоого камалган,
Аркардын цсуну сабалган,
Бугусу тоого камалган,
Бугунун цсуну сабалган,
Ат оргутун цктап от,
Бугусун етып мыктап от,
Бокойдун бокса толу бар,

Бору турбос шар менен,
Андан эры бергенде
Гапкан кара толу бер,
Буга тушун кетпегин,
Убалыма цеетпегин.
Андан эры сен берсец
Кара болот кенчыгай
Кальц токой кез болот,
Тун кетын ендан отун кет.
Алты кун тол цурун
торгонун белин ашасыц,
Кунолго тетин кулукун
Бер дуйнону чачесыц, дей
Кенынейсозун бугурот.
Исмайыцан Ак тулперын,
Зоотун сура дейт Семетей.
Кенынейче Исмайылга бергенде:
„Чылбыры тугем боосуток
Олун кетсе цеелгендан
Ак тулпердын доосуток"

дей тулпарын бере турган болот.
„Бектыр этиц толсун дей,
Бекбен кезиц болсун дей,
Бунгуц этиц толсун дей,
Бунгуцер кезиц болсун дей.
Айтпай турган эмес дейт Исмайыл.
„Ак тулперды мингизди,
Ак олпокту кийгизди,
Алысны толго цургузду."
Кенынейче: „Ак кула минин болкогон
Арстен Менес золкогон,
Майлаган буудай цуздонун,
Арстен туру корукун,
Айбаты ертын болукун"
Менес корукот. Семетейче
Менестын дурбуфун берет:
„Алты айчылин толдорду
Алты аркан бого кектурган,
Алыстан корган тендерды
Адбастан алтурган,

Жети айгылык толуду
Жети еркек бого келтирген,
Жесткинец менес берилде
Жетиенин койбой алтурган,
~~[illegible]~~ Дурбусун керман
алтурун,
Кунунуна толтурун,
Ташка тенеу болбогон
Каренгун атам албой кал,
Камкадан ~~[illegible]~~ ичик кийгизин,
Карала торго мингизин,
Ток дегенде кыргыздын
Бир арышын билгизин,
Анан кийин алсоугу,
А дуйна жайын корсоугу,
Тарала торго мингизин,
Торкодон ичик кийгизин,
Ток дегенде ергындын
Бир арышын билгизин
Анан кийин алсоугу
А дуйна жайын корсоугу.

Дей ошентин семетей
Бедел бого болкулдан,
Эр семетей гунагыз
Жашын кетти солкулдан.
Келе жене колуду
Жараткан ачсын толуду дей
Журун кетти эр семеу
Кайрылын ертын керебей,
Кара жаны едбей,
Кылчайын ертын керебей,
Кыяла тенын едбей,
Астындагы гоу тулпар
Кара таан гоу камчы
Ткодой болгон тулпарды
Толукка тертын ценберди.
Алдында кулун АК тулпар
Ала качын ерныран
Чйдой болгон даунандар
Тобосунда зырныран,
Тужина тийген гоу таштар

Терцудей болун бырныран,
Кызыл кумуу сурулун,
Кымыздыгы, тылгыны
Коктуга толуу турулун,
Эти ачышын Ак тулпар
Кара болот коздун
Камонайда кармыдан,
Тел цибектей куйругу
Чаткаякка чапкылан.
Устундогу семетей
Учкан кушмун цсарышын,
Эки колу дал болун
Тизгинде колдор карышын,
Болот мизуу сыр найза
Оц колунда карышын,
Ойрон болюн семетей
Заным болун зыныдан,
Жеби ток мол цурун
Тол жебин алыптыр,
Толуу катка салыптыр,

Кун жебин алыптыр
Кунду катка салыптыр,
Будурмантуу керуугa
Кирин кенди семетей,
Бугусу тоого камалат
Бугунун цсуну сабалат,
Аркары тоого камалат
Аркардын цсуну сабалат,
Бугусун етын мунтейын
Жакшы цсатын уктайын,
Аркарын етын буктайын
Адбай цсатын уктайын.
Эр тонун цсазденын
Цсатын кенды эр семец
Кыбыланы баштенын.
Тец кашкайын сургонда
Терге терын тиигенде
Гунуренын ойгонун
Баатырдын цуну эр семец
Оц тагына толгонун

Колун сууга малды эми,
Кол даратын алды эми,
Бутун сууга малды эми,
Бут даратын алды эми,
Эми кайтан, эн темир
Эмтеп кылчан ен кауны
Булчары тердин кок тендин,
Ошондо Актулиерга тенуду
Бебединди бат айтын
Мэнес етам колдо дем
Толго тушту баатырыц
Актулиер минин болкоюн
Цсурун берет Семетей,
Тенгенине тен тегнейт,
Басканына мал цсетнейт,
Тогуз толдун толу эмен
Бурулчан кара коо эмен,
Казынын цсаткан кара тон
Бунерга кетчу тон эмен
Бурунун тегкан тота тон
Иренге кетер тон эмен.

Ошондо баатырдын цуку Семетей
Козун салды кол толго
Туш-тушка кеткен тор толго.
Анысен чоц уолун бакунот
Болунчан чауды кереса
Эми етчен кишк корунот,
Кобыленцын белесы
Каарданыи куулонун
Керан турду сурдонун,
Бурунун Нейза имерин
Астындагы эми сарт
Цсетин кенди булунун,
Ошондо семец куулонун,
Эми сартна суйлонун,
Атеудын кору эми сарт,
Атенцер тегкенби
Силерди шайтан ейдан кенгенби,
Кен ошентин турчанда
Эми сарты булбулдан
Коздон кайым болушту

Бу тирик у дунёда
Сему тўрт тенгсиз,
Бу ер - сувда ҳеч кимсани
Бу тенги йўқдир.
Биринчи Меҳнат ботири
Арбоб бобо Исмоилдир.
Бугунги кунда ўз сему
Тирик тенги йўқ Меҳнат
Меҳнат қаҳрамони Меҳнат.
Ана Семей Меҳнат, олимпиадаси
Қирғинли ҳаётий сўзи.
Ана сўзи тўлқинли ғоя
Тоғу тошлар ўзгаради
Ўз бўйсунсин тенгсиз тенгдошлар-
Ана қизил пайғом бошланди.
Семей меҳнаткаш бепоён
Ҳаётий. „Бугун ёки эртага
Бизга ғалаба тантана
Албатта ўзи ўз сему
Сўзини ёзиб қўяди.

Ҳаёт тўлқинли оқими,
Қизғин тошқини,
Ўзининг ҳаёт оқими,
Ўзининг қизил тошқини,
Ўзининг ёруғ келажаги
Келажак ғалаба нидоси
Қаҳрамон меҳнат қаҳрамони
Ёшлик ғайрат шижоати
Ёшлик ғайрат шижоати
Ёшлик ғайрат шижоати
Ёшлик ғайрат шижоати,
Ёшлик ғайрат шижоати,
Ёшлик ғайрат шижоати,

Сырттеса кыргыз тукбейбы,
Берысын корук олтурук,
Берколдук меудай тагында
Торо Менестын тиккен бегында,
Торт кулдук томон тагында
Торо Менестын сейчан бегында,
Букуу болуп бургтенген,
Букуцур болуп ургтенген,
Бурулген сайдын бетинде
Айга бекен ек серей
Мчин кизин сырдаген
Тышын аппек бордогон.
Атесы Менес бастырдын
Кумбозун корук ехы эти,
Кумбоздун цсайын сурасоц
Анцеоянга бердырган,
Кул ботодон ахырган,
Ылайын суйук сахырген,
Алты цуз эркеч майына
Кыш бышырын бек сакган,

Алты кылым откуго
Ооберыкбас дек сакган,
Цсети туз эркеч майына
Кыш бышырын бек сакган
Цсети кылым откуго
Турор бекен дек сакган,
Каракан кызы кенькей
Тумшугун минтин цеи сакган,
Бурухун керан имерин
Курбуну салын цеоберин,
Кейрыкын ехын кереса
Ю тоону айдаган
Ак сакан чолы бу корду
Абейлан бейкан кереса
Алтымыш ашын берыптыр
Адбай керын кокыптыр,
Оц дакысы кец экен
Ойротту бузер неме экен,
Кодырын бикген адам ток
Керын кокген кези экен.

Жем айткан сөз болсо
Бекай абам ушу жен,
Кеткен менен кеперди
Билки турчу неме жен,
Учурашсам Бекайга
Корбозинду коргозор
Бикбегенди бикчизер,
Дем ошентки Семетей
Тегеретки пароса
Кызыл буурул кон тыкны
Цсайнан цсатет кец-колдо
Кара буурул кон тыкны
Кайнан цсатет кец-колдо,
Дем ошентки Семетей
Бекайга бермек болду жи.
Бекайга тетки салам айтат.

„Атка минген кеибетиц,
Бейырны откон Манастей,
Баш теригуди парасаж
Баш теригe баш тери

Кантан кайган немедей
Кедимки Манас оудонган
Сен оруц бала ким жец,
Кайдан кеген пир жец;
Менин тегим сурасац
Бейдин цулу Бекаймын,
Манас бастыр берында
Бал менен оозум чайкагам,
Ак сакалым цсайкагам.

Анда Семец созду баштады
Кузгундей коруц кызарын
Айленейын абеке
Курум кенчан женсиц,
Алмадай мойнуц узарын
Айленейын абеке
Арын кенчан женсиц,
Арадан дедай тыл отун
Баса жен тоону басинсыц,
Манас туру кезинде
Моучыттын жин чаапсыц,

Бекай Манестын ушуну тааныйт.

„Ысекчыз кызым Бектыдын
Бектыдынды ачын кет
Кок голокту таштан кет"

деп Бекай айтат:

„Бектыдынды ахбаймын
Эр ахбаган сахбардын
Убалына кахбаймын —

деп Семетей кагыргандай Бекай бозойт. Семетей ошондо:

„Манестын ушуну Семетей
Баса тушуп болкогон,
Соз сүйлоду солкогон,
Сералеу кенди чйруно,
Сагынгенда сергерген
Ысекчызыу кенди чйуно,
Кокала кенди чйруно
Коз кеткенда сергерген
Жолгызыу кенди чйуно.

Бекай ийлан-сыктан

Семетей менен угурашат.

Бекай Семетейди Эрчитин Манестын кумбозуна берат:

„Мойнуна ахтын тектырген
Кучугунда бектырген
Ахтер корун ысектырген
Кок тейген кенди бук терге."

Бекай Семетейди Эрчитин Манестын ордосуна акперат. Манестын суусер боркун Таан Бекайга кийгизет.

Бекай: „Жекыптын ~~ж~~ жекин билейин,
Ысекыптын дос жекин билейин,

деп Жекыпка берат:

„Сералеу кенди чйруцо
Сагынгенда сергерген
Сенин ысекчызыу кенди чйруцо,
Кокала кенди чйруцо
Кокпон бери сагынган
Жолгызыу кенди чйуцо."

Жекып Бекайга ахбын тамбы берин

балены ешин кел дейт.

Бекай оттенын уйдун ортында тыцшап турса:

„Тугонгон сайын тутогон
Тубунон бери кучогон,
Кенкордун цуну кемиптир,
Бир ешка бел гейке,
Бир ешка цу гайка,
Кенкор ичин омолсун
Келбес цсекка тонолсун." —

дегенде Бекдоолот болбойт. Женыш кемиптирин собан цуну чыкатат. Бекай Семетейди эрчитин Женышка келет.

„Суусан келген бекаге
Сунгун кемпир ерентан",

дейт Женыш. Семетей берген цуну Женышка сунат. Женыш ичпейт, сен ичпесец ичпесин деп серпин ичинде, босогодоп

эли добот тыттан эле Тоголонот. Женыштен ак куртунду ешин, Бекай Абыке, Кобоштарга суйунгулок берат. Бирок Кобош ишенбей, бекен менен Бекайды бешка гебат. Чо гороцун бир кыйлосы Бекайга болушат. Чо горо келин Семетейге кезигет. Семетей Кобоштун уйуна келет. „Кора молда сурак ток
Корды ачкен тугуган
Каалоса ены тепан жейт,
Орушун тепса сюлгур
Оу кейра кезигуг" деп

Семетей Манастын аты курчун сурайт. Семетей тортын ачат. Эли Семетей Буурул аты сурайт. Буурул Кенышей кеткенден бери кермотной турот, ал болбогон думур дешет. Семетей Буурулду ойдатын келгенде, ал мойнун тозун турун берет.

Буурулду минин, Актуймерды
коштон, алты кургіз ачын
Букарга тонойт.

„Башка созду баштаба
Сары тазды таштаба,“ - деп
Бекой Семетейди толго салат.

„Буурулду минин бурнунтун,
Атырылтын цуулкунтун
Ары цурун эки кун
Цетин берды Букарга“!

Кенькейди: „Кызыл орнаг нер ачын
Кымбет кийин мулк ачын
Цетин кенди тенесне
Конди кенды Кенькей
Манас цеткен ордого.

Оролуна кенди дейт
Менестын цуну Семетей
Ордуна кайра конду дейт
Арстан Манас баатырдын
Озу бердай болду дейт,
Алган цесны тирилин,

Очкон отун тамызын
Цеатын кенды эр Семец
Канебеген эр немец,
Кеберсиген шер немец.“

„Кырды марах оттосун
45 айга тактосун
45 айы буткондо
Абыке сага тактосун
Ойду марах оттосун
Отуз айга тактосун
Отуз айы буткондо
Абыке сага тактосун“ - деп
Манас айтын кетин Кенькейди
алчын дейт Бекой Абыкеге. Абыке

„Тара Манас баатырдын
Тилгун бессем ацобу,
Тобомдан тушсем кобомбу,“ - деп
Абыке ахбайт. Жемин баштан,
Кобоштар Семетейди актурууну
айлон, 40 гарону эрчитин

Чобуул ноет. Кобошту зындаңа
Салат, Жаныпты бакай олтурот.
Кырчыл чал:

„Оз атасын цайлачан
Аскамда мындай болбу,
Чоз атасын цайлачан
Чогол чунак жанго," - дет

Чо цинчитти эзрчитти коцурбайды
коздой качат. Семетей суусамырды
ашын когнордон тетин, мойнуна
нурун салын талынса чо чоро
болбойт. Семетей кыркын бут
олтурот. „Жаман кырын сандым дет
Жалгыз оруп кандым дет,
Тенир кырын салдым дет
Жалгыз оруп мен кандым."
дет Семетей кана болот.

„Алтындан сандык шерк этин
Ай тийчандей жарк этин,
Кумуштан сандык шерк этин,

Кун тийчандей жарк этин,
Бешын ерсе толочон
Арны-терни болочон
Тыбылтычан тешиктен
Алтын кумдан бешиктен
Баланын уну бернирам
Цаткан жен тернирам,
Кудай мага берди дет
Кайыптан бала кенди дет"
Семетей эни баланы таан ехын
Каныкейге алып кетет. Каныкей
Эмчегин берчанде бир тачынан кан
чыкат, бир тачынан кадимкидей
сут чыкат. Кан чыккан тактачы
бала Кангаро, сут чыккан тачын-
дачы бала Кулчоро болот.
Каныкей Кангарону олтурун
коечон десе: „Бешиктеги баланын
Бек болорун билдицби,
Кашыттачы баланын
Кан болорун билдицби.

деп Семетей болбойт.

Семетейдин Айчуроктунелыш.

Алты ойда чынкото деген болуптур,
цсетм-сууда тезигердин эр
толтойун менен дос болот.
Чын ноцсо доо-перинин окуусун
окуган, анын 70 кенеттуу пара
аты бар. Семетейдин пабарын
угун, атасындай ноцсо, мунун
кейындан койгон зайбы бар, Ай-
чурок деген, ошону алабыз, анан
кец-колду чалмак болот.
Келип Акункендын шаарын
каман калышат, Атибай мун
тумонбой 8 куну моокот сурайт.
Айчурок: „Кенгендерден кеп угун
Менестын цуну Семетей
Кесирлуу чыкты деп угун,
Бергендерден кеп угун
Менестын цуну Семетей

Баатыр чыкты деп угун
Бермек болду чурогуц."
Акундун кызы чуроктун
Учкенын биччен ким болгон,
Учкены цсума тун болгон,
Аааламдын баарын кыдырык,
Айчурок учмак болду сыдырык,
Канатын кожо бир когок
Какылдап угун цсоноду,
Куйругун кожо бир когок,
Кукулдап угун тоноду,
Асман терди кыдырды,
Уч айленин, уч конун,
Кытай тоосун жэжтен,
Сызык кеди чурогуц
Чоц Бээцинди бетелык,
Коцурбайды коцду эмн,
Кирун коцул болду эмн,
Кытайдын каны чоц коцур,
Кылымды биччен эор коцур,

Оу дамсы нез жен,
Ойроттуу будер неме жен,
Телегейм тез жен,
Тезиуде мындей ток жен,
Бирок алтымыш ашын берынтыр,
Усетимиш цашка берынтыр,
Кагын берын кара бет
Капырга тийди д Эр бекен,
Буга тийин нетейин
Не мурасна тетейин.
Андан угун омоцун
Оноцу каздой цаномун,
Оном тооцун тубунда,
Оцуд чанга кезиати,
Оуда кыйын эр жен
Кылымды бууган шер жен,
Цейырма бет цаашында
Тийбей турган эр бекен,
Керын нанган нези жен
Арын нанган нези жен,

Бен ашонтин Айгурон
Андан сызын отту жи
Нез Кашперга тетти жи
Нез Кашперда сынчыбен
Сынчыбен эрге цетти жи,
Сынчыбекти цеантырбей
Андан ары сызды жи,
Антиян бойлой кезди жи,
Андан отун тактабей
Кезиолду каздой бетальи,
Гоу + Нез-колду корунтур,
Арстан Менас кумбозун
Айланын угун имерин
Гоу кумбозду корунтур,
Торгонун бекин кыдырын,
Кызын буурух ноп тоянны
Кайнан цаткан нези жен,
Кара буурух ноп тоянны
Кайнан цаткан нези жен,
Гоу нез-колдун богонда

Ыгдыра шіркеуі қойылтыр
Әрбір Манас батырдың
Берілгендей болғытыр.
Бұрқырап бұрқырап
Құла түрі сепселеді
Ұлы айқай соғысады.
Екі отряд ай-күрең
Тақыр құмдың тозаңына
Тұмандың тұнық балқына
Айналып бұрқы соғысып,
Асығады қыдырып,
Ақтығысқа Манас ғұлдың
Құрғұлт қолдық айғағы,
Құрқұлақ бойлы жайлағы,
Құлыншақ ғалған байлағы.
Әрмен-тәуір от ғұрғұлар
Ақырға жетіп қалғанда,
Ұрғасқы шұғыл
Ақылдың ісі ғұрғын
Ақылсыз ұлы жыртқы зор.

Бұзғақ қиқым бөлінеді,
Ұр қылышқа балғырлар
Ұрғасқы қиқы жеріледі,
Ол әлде тобы әлі,
Оғұзды шыр ғып әлі,
Ғарыш шіңдей болғыдай
Шұлғып Тарғын жұлдай болғандай
Тез келіп Ғұрыс құрғызып,
Тақырдың сайғақ тұрғын
Тез құрғұлт бұлбы,
Тобылғы қаңбақ
Ұлғаюлы сонғысы
Шеран құрғы бұрғанып,

Ұлы Манас ақ ордасы
Ұлғаюлы ұлы ғұрғын

Менестын уулу Семетей
Аптамага суу ажын,
Ордодон чыкты зоркоюн,
Бийик тоодой болкоюн,
Семетейди корчунда
Акундун кызы Ай чурок
Буткон бою болкундан,
Менестын уулу Семеуди
Жектырын турду солкундан,
Тийбей турчан эр бекен,
Аалаиды бузчан шер бекен." — деп
Айчурок Семетейди жектырын, кандай
кылын сүйлошорун билбей турат.
Бешим мезгил болгондо
Кун шашкеге толгондо" ——
Чачыкейдин ордын тозуп берат.
„Ашкенеда кирейин
Ашмачы катын болойун,
Отунуду ажайын
Отунчу катын болойун,

Чынконо, толтой кордугу
Отту мага зордугу,
Акундун шаарын камады,
Жайы — кышы сабады,
Корбого байтен жуушетпай,
Кагонга бека уктатпай,
Жерге эгин салдырбай,
Жерге чийин салдырбай,
Абышканын берисы,
Ачкеден олду керисы
Торонун кучун мага бергин,
Жетти куну саа жатсын
Жетпечен куну мага жатсын,
Алты куну саа жатсын
Артпачан куну мага жатсын.
Ждан Чачыкей турун мунду айтат:
„Атаенин торунда
Кон отурун зан болгон,
Меудай чачы ак болгон,
Сен оудонгон керисы

Тууттен кенген сарыны
Ахуу тора ах эмес.
Бул сөзду угун ~~Кулгоро~~ Ай-гурок
Агуусу кеми бухкунун,
Секирин турду шухкунун,
Айткан сөзду ахбедыу,
Айдаген жекка бербедыу,
Тороу уйда жатса сеники
Талаага чыкса меники,
Эркелен айтсам болбойсуу
Ок тыляндай сойлойсуу,
Ахбай-сахбай ахты тыл
Сени сөлбер катын кылбесам,
Койнуудас жаткан тороуду
Койнуудан сууруп ахбесам,
Бура тертин мушайын
Ахуудун кызы Ай-гурок
Угмай болуу сыкайын.
Чачыкей уйго кеми коруп
Жатын кепат. Семетей

торпок чаптырын тула берет.
Эртеси Айгурок:
„Жалыкын айтсам болбойсуу
Болбой мойнуу толгойсуу
Безиндеп айтсам болбойсуу
Бейжай болуп койбойсуу,
Ак Тасмаяк белине
Тороу шумкар сеный бергенде
Ак була болуп сууруун
Бир коруном козуно
Сыр коруном озуно,
Анден еры бергенде
Ак чебек болуп быкыйдан
Бир коруном козуно,
Сыр беремин озуно,
Анден еры бергенде
Белырлуу кожуна устунда
Ахиду болуп учпасам
Ала кождан тороуду
Ак шумкарын кобоуп
Асмаяды кождой учпасам,

Атказбай кайсоу сеники,
Аттеныи гыкса Семетей
Кана болбо этекс
Арстан Семец меники;
Сары ооруу болгон немедей
Шаатемир кызы Чачыкей
Уйго кенди сендекик
Жин тийгендей тецсеник.

Эр Семетей боатырыц
Жеректын боарын
Салыкын
Жератканга жаалыкын
Буурулду мыкин бункунгун
Эри олгондой жункунгун,
Кулгорого кен айгат,
Жургун горо дин айгат,
Эки горо турабы
Баланын ишин кылабы.
Эки горо ээличин
Кутурган иттей жээличин,
Тарасукун ортынан

Ак шумкердын дертынен
Эки горо жарышын
Узонгусу кагышын.
Шаатемир кызы Чачыкей
Айленейын горолар
Атыздын козун бура тур,
Ажыгы терге тура тур,
Ак тосменын бежинде
Ак шумкерды сокбецер,
Ак була жатса екбецер,
Азанка мени салбецер,
Андын ары бергенде
Кара колдун богонде
Ак балын болуп кытылдан,
Коруна кокса тыктылдан,
Шумкерды яга сокбагын
Чачыкейдей тецеуди
Биз азанка сокбагын,
Анден ары бергенде
Балырлуу колдун тээгинде

Кудуга кушту салбачын,
Мен оздонгон тецездин
Убалына калбачын;
Эки чоро жорышын
Ак тесменын бекине
Цсетин кенди зырчытын,
Асменга чацын ургутун.
Ак еучча болгон ток
Акундун кызы чачыкей
Ак була болуп бухайын
Корунун канды кыпайын,
Эр Семетей баатырыц
Булены корун кубенын
Курбенги тунон откон го
Булены берын ежены
Гоц кургунга Салалы.
~~Ак~~ Анда ~~турок~~ кулчаро турун
Мунду айтат, Абенесин
мунайтат,
Цсетим бала оздонун
Була терин туробуз

Бул кучуга ококу,
Карбогонду корону,
Андан салын ыздирин,
Мындан салын ыздирин,
Менестын цуну Семетей
Кентыченын берысын
Каз-ордонно билдирди.
Кора сунуу тээктен
Кентычедан ертканын
Менестын цуну эр немец
Кулошканга тээктен,
Кора сунун богона
Цсенын кирин кыпчуде,
Акундун кызы Айгурок
Ак чебек болуп кыптыдан,
Корунун кенди тыптыдан,
Буга кушту сакбады
Мындан бекин акбады.
Андан отун берышты
Балырдуу кондун тээгине

Барын токтон калышты,
Анну болуп корукун
Анен болуп бакукун,
Мунду корук Семетей
Нуга нушту салуга
Илгерилин кенды эми,
Камбардын уулу Кулгоро
Айленайын абене
Нуга нушту салбайлы,
Боор жуну сары экен,
Бет баласы бар экен,
Нуга нушту салбайлы,
Убалына калбайлы;
Менестин уулу Семетей
Агузу кенин барбайын,
Каарланын дардайын,
Комундагы шумкардын
Узун боосун ~~узартуп~~ сузуптуп
Кыска боосун узуптуп
Кагын калды шумкарды.

Комунан учуп ан шумкар,
Тетири учуп чалкалап,
Кайра оголуп калкайын
Кондо тетиан Викуулу
Кагырын кенды шукшурун,
Айленайын Кулгоро
Башкага сенин журушуц,
Шумкарга козуц сала кор,
Тез нуткарын ала кор.
Тоодой бунган тулпарды
Камбардын уулу Кулгоро
Толгой кармап имерди,
Томукка тартын цемберди.
Жетин барды Викуга,
Нуунуу кудей урду эми,
Тамандан терден турду эми,
Узун боосун тыйнаптыр,
Кыска боосун байлаптыр,
Викуцун кызы Айгурок
Боорунда кысын шумкарды

Кенатын кожо бир ногон
Найкалан учун ехды эти,
Ал еучыга болбоду
Асмендын куну бурконун
Ага тамчыр цыбыртнан
Катуу кирди курулдон
Аш бышымча мондурлон
Анен кийин бесынды
Чайыттай куну ачылды.
Ак телкини койчулан
Камбердын цуну кулчаро
Цетин кенди кокуйлан,
Айленайын абеке
Асмендан булут тутулду,
Ак шумкердей ныраенды
Ак куу алын кутулду.
Анда баатыр семетей
Кедрленын куулонун,
Ал экооно суйлонун,
Атеудын кору эки кун
Менин айткан созум бул,

Ак була цаатса ехбедыц,
Ак пуга кушту сехбедыц,
Кера кондун тээчинен
Балыкка басын бербедыц,
Балырлуу кондун тээчинен
Балыкты корун ехбедыц,
Ага кушту сехбедыц,
Корчонуу болсо тез айткын,
Уккенуц болсо бек айткын,
Айтпай койсоц коросуц,
Кектеудечен эки кун
Ацеенден мурун оносуц,
Мен оз атамды оптурук
Откур кенкор болгомун,
Гоу атамды оптурук
Гогол кенкор болгомун,
Кыйычыма тийчице
40 горону кыйраттым,
Каерыма тийчице
Кен Кобошту цайладым.

Бул шумкарым тоголео
Аспамга кабер саламын,
Эки гаро эсепен
Азапка башыц саламын,
Ак шумкар колдон кеткени
Семетейдин атасынын теткени;
Чымырканын оздонун
Матиктин цуну кулгаро,
Камбердин цуну кенгаро,
Эки гаро эсейли
Турун кенды сепейли,
Кулгаро турун мунуайтат
Абенесин мунуайтат:
„Кец — колдон тецы чыкенда
Шаатемир кызы Чачыкей,
Ак була тетса алба дец,
Ак кузга кушту салба дец,
Азапка мени салба дец
Айткан эле бир созду
Адам билбес шум созду..

Ак чабен корсоц алба дец,
Ак кузга кушту салба дец,
Тушунбодум созуна,
Тугонгурдун озуна;
Ошондо Манастын цуну
Семетей
Семетей турун мунуайтат:
„Айланайын Кулушум
Артыкча сенин цурушуц,
Шаатемир кызы Чачыкей
Чачыкейге чалкыла,
Айтын берсе шумкарды
Эрнек катын кылалы,
Айтпай койсо шумкарды
Кер байталга мингизиц,
Кемеитейды кийгизиц,
Шаатемирдин шаарына,
Бугундон текыр кантырбай,
Айткан созун унчастан,
Алек кылыи турбастан
Шаарга ойдан журиле
Эки бетин тилгиле.

Айтын берсе шумкерды
Серы сбежден кет ехын,
Бекейден жекшы бете ехын,
Ногайдон чыккан 14 ат,
Айдай толго сала кор
Бекейды мында ела кел,
Балекетти сала кел.
Кепыкейге бера кор,
Серамжехын биле кор,
Ажехым тетки арбосон
Акшумкерды Тебермын,
Артынан изден берермын,
Эки мен кеу-колуда бербеймын
Балекетке келбеймын.
Кулустон тузген кулгаро
Эртеуден келбей кайтын кел,
Болгон сазу айтын кел.
Кенгороку ээрчитин
Матиктин уулу кулгаро
Кеу-колуу коздой бет алын

журуп кетти жоколуп.
Шаатемир кызы чачыкей
Тозуп чыкты чорону,
Ак булены ездыцбы
Кузге кушту салдыцбы,
Кыйчаштаган кера бет,
Кыйчаштай тушуп кеп айтат
Кеп айтканда ~~[illegible]~~ айтат.
Уйда жаткан ~~[illegible]~~ катынден
Шумкердын жайын сурайсыц,
Болбос ишти бурайсыц,
Катын ишин билуучу,
Эркек кушун билуучу;
Ак таспенын белинен
Ак була тетса елба дем
Белырлуу коздо Ак кузга
Ага кушту селба дем
Айтпадыц беле сен азуц
Азанка менин сялба дем
Бул эмине дегениц,

Минтин бокту тегинду.
Дел ошентин кулгоро
Агузу кепин крулокун,
Шаатемир кызы Чачыней
Ал долуга суйлокун,
Олоуда болгон пара чач
Оролгун кермаи елды эми,
Оу биленне чалды эми,
Кера ушаан чоу камчы
Кермай калын имерди
Керсыдатын долуну
Сабан кепин цемберди.
Дерайыдан кайнагу
Дел-дельнен болунду;
Шаатемир кызы долунун
Тамчылаи кены тогунду.
Шаатемир кызы Чачыней
Оу тачына толгонун:
„Сиерине тер таппай,
Тиерине эр таппай

Ушер кызырын, эр тендан
Алын кетти кушуузду
Акун кандын долуну.
Атаны ермен дунуйо
Арбыды менет кукуго
Дел ошентин кулгоро
Кайра тертын отокун
Серы тезга тонакун.
Абесынан кат елын,
толду сурен бета елын,
Кенынейди эрчитин
Кен Бекайга кепинтир,
Кепин салам берингир.
Кера кен кызы Кеныней
Оймонтуудан уз экен,
Серамтелы бир бешка
Сендырголуу куу экен,
Кыргыздан чыккан уздардын
Берын тыйган кези экен,
Соот, кийим тебдыкты

Кенынеи цесаи тетнан жуи
Казыкены ачтырын жен
Дукуйону чачтырын,
Чуроморго кийиту
Цесачан жен Кенынеи.

Жерентын берын сенынын,
Эр Кулгоро бакбеныу
Цурмон болду камынын,
Ак боргунна нош ертын
Аргамты-цибин бош
Цез Казанын коморун, Тертын
Нер буурадай чогорун,
Азтык елын алты бэх
Кул азыкитын берненн
Эр Кулгоро баатырыу
Кантычага байлады,
Айдачены 14 ат
Орошон кулун буурунат,
Эр Кулгоро колугун
Эр Семетей баатырга
Келин салам берди эти.

Акшумкардын ертынен
Цурмон болду тороуз
Ото Акун кендын шаарына.
Цол бибеген цеаш жен,
Берибиз бирдей мес жен,
Толду кендай чалабыз
Тортунча кантин берабыз
Деп ошентин Кулгоро
Торосуна кейрылды.

Ошондо ебеу Бекай керия
Ак сакелын тецсентин
Сез баштеды белсенин:

"Айленайын балдарым
Ашыкпай туура тол турсоу
Во кунда бересиу,
Эрикпей туура тол турсоу
Бо кунда бересиу,
Жен болсоу бездарым
Душмендан огуу алесыу,
Бел куда болгон колуктуу
Атеу манас берыкда

Эо нерге бул туктон
Кудa болгон тери бар
Кудай деген сөзу бар.
Эо торго айдатын
Кийитине бергенбиз,
Дайындан койгон дайныу бар,
Балам, кудa болгон кайныу бар
Бийлен адам кеп урат,
Перинин кызы деп урат,
Бийбеген адам кеп урат,
Акундун кызы деп урат.
Айленайын белдерим
Узун болсун омуруу,
Мынден эры тоо турсуу
Борукун бокса толу бер,
Бирз турбос шору бер,
Чо кунгулук гоху бер,
Кыйын сокун кеби бер,
Урганч деген суусу бер,
Усту кобук, буусу бер.

Алекен жайын баталык,
Кен Бекайден кат алык,
Менестын уулу Семетей
толго тушту шеттеныи
„Айдагены он тартет,
Орошон кулук буурулат,
Эрчитиени эки кун
Кунду-кундон отурук
Кун жебин алды эми,
Тунду-тундон олтурук,
Тун жебин алды эми.
Кун жемке толуптур,
Сенан корсо Семетей
48 кун болуптур.
Менестын уулу Семетей
Гороморго кеп айтат,
Кеп айткенде деп айтет,
Ат оргутун епеки
Акшумкердин артынан
Анен кийин беракы.

Манастын уулу Семетей

Коромун деп жести,
Бет алып бесты бекести.
Болтолу тоонун башына,
Ооппон уйгон ташына,
Кыйшая тартып олтуруп,
Босого чалыш чоу дурбу
Суурун алып койнунан,
Алыспы толдо кирдейт деп,
Айнектин козу кирдейт деп,
Ак кадек менен орогон
Алыспы толго торогон,
Кераса козу тундурган
Адамдын коонун тундурган.
Алыска дурбу сундурду
Арстан Манас бекесы
Айнектин козун тундурду.
~~Бул~~ Акундун шаарын кереса
Топурак учун, боз тушун
Кайсы жени бинкибейт,

Кераса козго инкибейт.
Чыуконо, толтой жи шер
Каман цсатнан корунот.
Опол тоонун огонда,
Чоу ургончтун богонда.
Ошол шаарды корганда
Семетей турду оудолуп
Оу талына толгонун:
" Жи чором эрмечим
Ээликней азыр тура тур,
Тулпардын козун бура тур,
Ат оргутун алалы,
Ай. чуроктун артынан
Анан кийин бералы.
Чынконо, толтой кезикс
Усолдон кермал алербыз,
Усол устуне суйротун
Даучыттерга цаарбыз,
Ошенин оту алабыз,
Оч албай кенин келебыз.

Тынч жаткан шаарса
Тымызын басып бербайлык,
Уктап жаткан шаарса
Чурдаган бербайлык,
Уятка минтип кабайлык."
Деп ошентип Семетей
Аттан тушту зоркоп
Арстан менес бастырдан
Белекке кажан ак кашы,
Ак кашыны жаттаган,
Кыбыланы бештаган,
Жатып калды жайлаган.
Мужу мыждай таштайлы,
Акундун кызы Чурактун
Алда-жеме кеби бар
Ошондон кабар баштайлы.
Акундун кызы Айчурок
Тунда жатып туш короб,
Тушунда сонун иш короб,
Кара чаар кабылан
Каланын ичин тойлоптур,

Чолок куйрук арстан
Жандай салып турунтур,
Байланды бугудан мамыша,
Ак шумкар конду тууруша
Деп ошентип айтканда.
Ай Чурактун Ак сарай
Салтанаты бир далай,
Акундун кызы Айчурок
Мерандай басып тролук,
Башына чачы оролук,
Бугудай басып торолук
Бутуна чачы оролук,
Кер мерандай керилип,
Кеп айткандан эринип,
Отуз келин, отуз кыз
Ортосунда Айчурок
Кырны келин, кырны кыз
Кыдыктуу Чурок доорунда,
Жолдош кызы Чурактун
Тоболоцуу Калыймен,

Эстуу кызы Чуроктун
Эмилдеген Калыймен:
"Айленайын эжеке
Тундогу тушуу туш эмен,
Оцунен келген иш эмен,
Кара чаер толбарс
Шаердын ичин тойлосо,
Кабылан Менес болосы
Канкор тууган Семетей
Семетей келет эмнго.
Байлажса буудан мамыца
Мараздай болуп даукайган
Буурул ат келет эмнго,
Ак шумкар консо туурудан,
Айленайын эжеке,
Арстан Менес баатырдын
Арстан уулу Семетей,
Ак шумкардын ертынен,
Эжекем чурок дертынен
Цсезденем келет эмнго.

Акундун кызы Айчурок
Калыймендан кеп угуп,
Менестин уулу Семетей,
Баатыр тууган кайрандр
Семетей келет деп угуп,
Кулуудой бесин толгонуп,
Куйуп бышын ойлонуп,
Арстан уулу канкорго
Бермек болду бурагын,
Алдынан тоуп чубалын,
Эрчиткени чуроктун
Отуз келин, отуз кыз
Ортосунда Ай чурок
Суунду коздой омолуп
Цсурмок болду цсонолуп.
Менестин уулу Семетей
Эки горо эрчитин,
14 кулук ат айдап
Ат айдаса бат айдап
Кец-колдон чиккен эмеси,

Ат оргутун алышын,
Тол жебин алышын,
Толду хатка салышын,
Кун жебин алышын,
Кужду хатка салышын,
Акуждун шаарын коргуга,
Боосу цибек гоз дурбу,
Сууруп алып кайкунан,
Коз шиберин калды эми.
Алтымыш кужуп терлерди
Алты ерман бого кетирген,
Цетимиш кужуп терлерди
Цети ерман бого кетирген,
Асемдетин цесаган
Асыл баалуу гоз дурбу
Оудон козго салды эми,
Болтуп карап кезды эми,
Оу козуна салды эми,
Шашпай карап отурса
Корунгандун борисин

Кацулуна толтурса
Керерын туман болуют,
Керерген шаар коруют,
Керерген шаарды кереса
Калдейын гезы коруют,
Гезы, гезга кацулуп,
Гезы асманга созулуп,
Кызыл ала куш бац эр
Кыздын аты коруют,
Муну коруп Семеудин
Сенаасы сенга болуют.
Эй, гороор деп айтат
Деп айтканда бек айтат!
„Коз цибериш керосам
Керерген шаар коруют,
Керерген шаарга коз сенсем
Калдейын гезы болуют,
Кызыл ала куш бац эр
Кыздын аты коруют,
Алыстан келген тоо бекен,

Ажыдер кийык дое бекен,
Не болбого чоролор
Акундук кызы уз бекен,
Изделеки буз бекен,
Коцулу бизге туз бекен,
Айланайын чоролор
Ак боз бэзни сойдурдук,
Атыцды уйкаш койдурдук,
Кимиц берсец аныц бер,
Бир кишилик ордуц бер,
Ясоо болсо тоо деп айтын кел,
Доо болсо, доо деп айтын кел,
Кол тактолбой кайтын кел,
Деп ошентип турганда
Камбердин цуху Кангаро:
„Айланайын абоке
Бер десец цум берайын
Бербай кактим кахайын,
Бих десец цум бихейин,
Бихбей кактим кахайын,

Эгер кемин - кызга туш кемет
Кемке чечен ток жет,
Андай ишке ток жет,
Матиктин цуху Кунгаро
Тилки чечен шок же,
Кемин кызга кангаца
Адбаган шок же,
Камбердин цуху Кангаро
Деп ошентип айтканда,
Матиктин цуху Кунгаро
Абасына кеп айтат,
Кеп айтканда неки айтат:
„Айланайын абоке
Бер десец цум берайын,
Бербай кактим кахайын,
Бих десец цум бихейин,
Бихбей кактим кахайын,
Чах десец чахчын чахайын,
Чахбай кактим кахайын,
Атыша кечен тоо болсо,

Абай сонуш салайын,
Азан болсо нарайун,
Ацсан тетсе ахайун,
Айланайын абене,
Астымдагы Ажтеани
Алыс бесин нанбогон
Агы мунур ит эле
Агыны катуу суу кеже
Агын оуун турбайун,
Аденты шоитин нарбайун,
Аталым цсетин ахбайун,
Айланайын абене,
Цсамен нарба сазунду
Буурул от берсеу минейин
Жолгон берсеу кийейин,
Айнгишкен тоо болсо
Цсен абай нарейин,
Ак сенашкен тен болсо
Кол алышын кайтайын,
Болгон ишти, абене
Бир аруца айтайын.

Менестин чуну Семетей
Горонун сазун уккан соу
Те бермин деп айтажбей,
Те бербеймин деп айтажбай,
Горонун коонун кайтарбай,
Бермен болсу Буурулу,
Кийгизмен болсу олгонту.
Эр Семеу турун мунуайтат
Айланайын чунагым
Он экиде тешиу бар,
Булгуу этиу толо жек,
Булкушер кезиу боло жек,
Бектыр этиу толо жек,
Балбен чачыу боло жек,
Алыска сепер торо жек,
Айкырып тоого тие жек,
Тулкер минин, Гуу кортан,
Кодимки тесого кире жек,
Тоо-теренты ала керек
Кезенишкен душменге,

Керилин найза сала кор,
Атамдан калган Сырнайза
Ала кордун ены сен,
Он эки кулач Сырнайза,
Атаз Манас ерстен шер
Делей тоого чаз салган,
Сыр найза менен сайгаза
Тирду адат калбаган,
Доолор качын тодаган.
Айланайын кукунут,
Астыдагы Буурул ат,
Басканы сыртын тенидей,
Телки кетсе кереенга
Тебенин огу тетпечен,
Аяты ай минсе ерибайт,
Аятымыш асий болгонго
Аддусун чайнан карыбайт,
Тети ай минсе ерибайт
Жетимиш асий болгонго,
Жеткесин кашын карыбайт,

Семиргени сумбадай,
Секиргени бургадай,
Сопол куйрук сом туды
Сокун тердин тухпары.
Мунду айтып эр Семец
Кебелбеген эр немец,
Кулгороку кучактан
Бооруна басып туруу эти
Батасын берип калды эти,
Эти болот чунак дей
Кыйын толго салды эти.
Маншитин уруу Кулгоро
Толгой кармап имерди
Тоодой болгон Буурулу,
Кара таек чоц камчы
Томукка тертып тибарди,
Тоодой болгон Буурул ат
Аябай ерыш алды эти
Абыдан чуркап калды эти,
Туруы тийген терлери,

Немеге болуп ойлуу,
Устуюсу тиш бала
Конеттуз менен терешин,
Катуз турун кенды эти,
Окоро тийген гоз тизгин
Беленын оз колуна керешин,
Тал пибектей куйрусу
Гаткедита терныздан,
Темены турде терсыздан,
Кара болот оозуп,
Комокойда керсыздан,
Ана-мына дегиче
Ачып козду тумгонче
Маниктин узуп кулгаро
Тетин берды Ургончка
Ургонч болго кирпитир,
Уйдой болгон зор тоштер,
Шалдырап ачып турутур,
Муну корун баленын
Турогунан сен кетти,

Атеждын кору дукуйо
Атанын тетин алатбу,
Адепты бугун коромбу
Деп ошектин турчеще
Мездей тетен болуюн,
Анужун кызы Айгурон
Отуз кекин, отуз кыз
Ортосуюа буралын.
Муну корун кулгаро
Буурулдун оозун бурду эти,
Бура тертын турду эти,
Тобокоче салды эти
Тоодой болгон Бурунду
Толуна тертын кенды эти,
Кызды корун кызыды
Гунектын бутнан бого кенды.
Ургонч деген сез экен
Усту кобук буз экен,
Адбей кирпи ежиктир

Маликтин уулу Гунагыз
Кыдырын кечуу керебей
Кызды корун тучангур
Кылча тенын ебей,
Сууга кирди чуратын,
Тердын бешын уратын,
Кирген терден тоголду,
Кейра тертын оголду
Адис болган соголгур,
Суунун ачымын кудай матады.
Суудан чыты Кытыщан,
Кунчуудай туну тыктыщан,
Булгеары тердин, кок тердин
Бургунан суусу шорголон,
Астыщачы Бууруп ат
Басыгы чыгын тэлигин,
Кароолгу кайгон кыздарга
Тетин берды эзлигин.

Акундун кызы Айгурок
Бугудай басын торолуп,
Бугуна чачы оролуп,

Мерадей басын торолуп,
Бешына чачы оролуп,
Кер мерадей керилин,
Кем айткандан эринин,
Акундун кызы Айгурок
Мындай сузду баштады:
„Кызыл бууруп ат минин
Кыл куйругун шерт туйун,
Коду кара кочкордай
Корсоцдогон сен Кемсиц,
Эрнек кара каргадай
Чокгоцдогон сен Кимсиц."
„~~Кембердин~~ Маликтин уулу Кулгоро
Анда турун кем айтат,
Кем айткандан кем айтат!
„Кеге Ала-кондун чатынан
Алын кеттиц шумкарды,
Жецене, шуцкарды бергин
Анда чурок оолугун
Кулгорого кем айтат!

Алей коток не дейсиз
Тедигер деген эким бар,
Толтой деген эрим бар,
Усолоку болсоу, тол мына,
Тортуукчу болсоу, мен мына,"
Шумкар деген эмине?
Кулгаро турук кеп айтат:
„Тук атабыз тугон кен,
Тубунан кыдыр дарыган
Башкы атабыз баары кен
Башынан кыдыр дарыган,
Терибиз болот кец Тенес,
Атабыз болгон зор Менес,
Арстан Менес гунечы
Эр Семетей атабыз
Ал биз болсак ачага
Кызмет кылган болабыз.
~~Кол~~ Матиктин уулу Кулгаро
Кепин калдым кашыца
„Усаце" десем Теринтиу
Теце немей веткениц

Кеге арстан Менес барыца
Акун атец шаарында
Бел куда болгон тери бар,
Бук кебилдин ауцца
Кайсы терде чеги бар.
Айдан кецин 14 ат,
Орошон кулук Буурук ат,
Усалуу кызык, калуу кок
Атацканыц Семетей
Келин калды суйунгу."
Семетей Ак-Инектин белинен
Дурбу салып Кулгарокун кыздерга
аралашканын корот:
„Менестин уулу Семетей
Оу тагина аудакун,
Ойрон Семиу толгакун,
Айленайын Кулгаром
Айгурокко барганго
Акшумкар тоан ачганго,
Айленайын кангаро,

Ат тонусаз бат тону
Дем ошентим Семетей
Ургончту кордой омокун,
Журуп кожы тонокун;
Маностын уулу Семетей
Айдаганы 14 ат,
Орошон кулук Буурулат
Кангарого бекырын,
Ат айда дем чекырын,
Сууга кирди чуратын,
Жардын бешын уратын,
Кара чаар кабылан
Кошталында чалынын,
Чолок куйрук ереген
Жандай салын камынын
Маностын уулу Семеуди
Колдон алган кеди жен,
Муну корди Айчурок
Баатырдын баатырдычын болди эмм,
Кыйычынан кулуп эмм

Бурала басын торолуп
Бутуна чачы оролуп,
Мералдай басын торолуп,
Бешына чачы оролуп,
Кир Мералдай кирилип,
Суйлогон создон эринип,
Тоуди кожы семеуди.
Маностын уулу Семетей
Суудан чычын ажы эмм
Акундун кызы Чуронка
Артылын салам айтыстан
Маминтин уулу чуненка
Ачуулаган кожы эмм:
„Тезек терген кыз болсо
Теутуш болуп ахыпсыц,
Куурай терген кыз менен
Курдаш болуп ахыпсыц,
Тоодо тургон кыз болсо
Тоодош болуп ахасыц
Таболоудуц бакасыц,

Миктин турсоу абеуды
Бир балага саласыу,
Чалчыны качан чаласыу.
Тоболоуду тоо болсо
Качан кабар аласыу.
Деп ошентип Семетей
Агууланы куулонуп,
Кулгорого суйлонуп,
Каарданыи кады эле.
Мажиктин уруу Кулгоро
Ошондо турум кеп айтат,
Кеп айтканда нени айтат,
Айланайын абеке,
Изделениу Акшумкар,
Эуселеницу Айгурок.
Тоо бирдей табыпса
Кимге кабар саламын,
Кимден кабар аламын,
Кайда чалчын чаламын
Кайчыпашкан шоо ток

Кайда чалчын чаламын,
Кайдан тоону табамын;
Акунцун кызы Айгурок
Ошондо турум кеп айтат:
„Толоогу болсоу тол мына
Тортуунгу болсоу эл мына,
Чынкото деген белим бар,
Толтой аттуу эрим бар,
Ысолоогу толун тозгондой,
Кербенги толун куткондой,
Кандай менин тонум бар,
Деп ошентип айткенде
Манастын уруу Семетей
Каары кепин кепейды:
„Толоогу толун тозгон куу,
Толго кадан аскан куу,
Кербенги толун тозгон куу
Керуугo кадан аскан куу,
Тишиу буудай болгонго,
Чачыу куудай болгонго,

Эр ахбаган ~~эски~~ Кески куу
Эски Таман кески куу,
Кегэ Алан кажу чатынан
Алын кеттиц шумкарды
Шумкарды берчи кетемин,
Сени алын дунуйа
Не мурасна тетемин,
Дем ошентин Семетей
Каарданыи куулонун,
Чаролорго суйлонун,
Каары кеми кекайды
Усалын чычыи кодунон,
Тугу чычыи бетинен,
Бир мушкулду салгуудай
Башкача карам кенды ошол.

Акунгун кызы Айгурон
Акырын суйлон мурдайын,
Ак Таманын кылайтын,
„Арстан Тором деп айтат
Акырын суйлон бек айтай,

Сенин атец кан Манас
Вогажы барын он ажы,
Ангусун кайдан сю кажы,
Тогороктун торт бургун
Торт айлана чапкажа,
Ошондо 62 нар алын,
Алтын, кумуш эр алын,
Алтымыш торго айдатын
Башына сактай кебез бейлатын,
Менин атем Акунга
Кол куушурун баш ийин,
Куда болгон тери бар,
Кудай деген кеби бар,
Мен атты бузсам оцобу,
Эгерде эки болгомбу
Ошон угун мен бейбек
Кутун тургон эбим бар,
Тишим буудай болгонго,
Чачым куудай болгонго,
Кутун тургум кеп деп
Айтышкан атты билет деп;

Атеу Менес олчоюа
Атеудан колган кон дуйно
Абыке, Кобош жи орам
Камчыга чежи бохгоюа
Талосты тештаи Семтей,
Темирнеудын шоарына
Тентин кирин кітиуе,
12 тошке толгоюа
Кайра Талос корунсуу,
Атеудан колган кон мулиту
Кайрадан колго алыксыу,
Мен карыганга кибеган
Колуктуу жудун корбогон,
Кайрылын кобер албеган,
Кайран горам сендеби,
Кадырын сыйлаи атеудын,
Аттаткан аттты буда албай,
Айлаклын алыс кете албай,
Ата созун урметтаи,
Кутчи турган менденби?

3-ая тетрадь

Чынкоусо-Толтой [illegible]

Институт языка литературы и истории
Отдел [illegible]
Инв. № ~~5175~~ 263
1979 г.

Чынкото менен Толтой [illegible]
Акун кацын шаарын коман цайнен
болот. цайнинин тойло цайнетней,
тарчысын эчин эктирбей, кузгусун
эчин салдырбай. Семетей Акун кацын
шаарына келгиче Айгуроктун эки
ачасы Атыбай менен Тумонбай ар
кайсы шылтоону айтып алексытын
турушат. Айгуроктун өкпу болуп
кубулуп угуп кеткенинде угушат.
Акыры белгиленген кун бутуп,
Чынкото, Толтой коерденын Атыбайга
кыши тиберет. Тумонбай Айгуроктуу
берем деп Чынкотонун конетгуу кара
атын алдап өлмек болот. Бул
өгөн Акун кенче да айтат.
Акун кен кызы Айгуроктун угуп

кеткенин, Семетейдин кабер сачаны
айтат. Айгурок Ашибай менен
Тумонбайды эрчитин Семетейдин
устуно берет. Ашибай менен
Тумонбай Семетейдин сурун корун
тигирешет, ятасы Менес баатырдай
же эр жандигин сезишет. Семетей
Чынкото мун толтойдун кабарын
угун Кулгорону чакчинга тибержен
болот.

Кулгоронун чакчинга аттенишы.

„Айленейын Кулгоро
Атамдан калган бекчим,
Айленейын керечим,
Айзага теккен текчим
Тулпар минер чак кенди,
Кайчыкешин кармешин
тоого аттанар кез кенди.
Эй четиже тоо кесе

Усаткан баатыр ацобу,
Эгерде эки болобу,
Буурул атка мине кор,
Аколпокту кие кор,
Атам Менестен калган Сырнейде
Керууча мынтан мае кор,
Чынкото менен толтойдун
Чын кабарын биле кор.
Эгер иттер кезикса
Башын кесин бейлеши
Абекеце алып кел,
Деп ошентин айткенде
Магнитин уулу Кулгоро
Сенирин атка минди эми
Аколпокту кийди эми,
Кылычты кыя бейлеши,
тоо терегин шейлеши,
Шаардан чыкты бакунун,
Аскер тоодой корунун,

Кок-жобокун богона
Ценин тёгин берды ошол,
Ценбек боолуу чоц дурбу
Ирмен кызга тиберин
Ошондо кереи кенди ошол,
Эки тегин кересе
Жбездичек бир тен тон,
Туш теребин кересе
Туурадан кенчек бир тен тон,
Ошондо бала чукан ойлонун
Оу тачына толгонун,
Аттан Туша кенди эки
Кеутере кого тулперды
Куш уйкуга кетти эки.

Тезигердин эр токтой
Айгуронту ежем дем
Анундун шаарын кыйратын
Аур берин чобам дем
Чыккан эки колунун
Кутурчен ттей бухнунун

Тулперын минин тункунтун,
Астындагы сурноён
Бескенина мен тейпейт,
Тенгенин тен тейпейт,
Ашык кунун мен жен,
Алдына тулпар сокбечен,
Ценрыштен ертте кокбечен,
Ардактан турчан мен жен.

Ошондо Магинтин цуну кулгаро
Ани уйкуну сокитыр
Адбей уктан ежитыр.
Тежиберин Буурулат
Окуренин окшоудон,
Терди чепчин шокшоудон,
Тон тейлежин тынч ежбей
Уктан тетиен болеш,
Катуу чепчин ойготун
Бакенетти сакды эки
Косметтуу тежибер
Бир тейлежин тынч ежбей

Тегережи кенды эти.
Маликтин уулу Кулгоро
Секирин гурен турду эти
Бул эжиж торуш деп
Эки тагын жеуден
Коз чаптырын нараса
Кежедей нараса корукбайт.
Чечин мижин тунгарды
Добого чычын нараса
Дободой болгон бир нараса
Келе тетет тилчежин,
Добо десе кишм окшойт,
Ардыгдан минчеки
Ажур буздан корукоб
Мушу корук баланын
Коздуму цсатан бакукоб.
Буга чейин Кулгоро
Тоокун цсайын биле эжек
Тоо кадырын седе эжек,
Айкучин тоого тие эжек

Ат кадырын биле эжек
Аида эжиж болом деп
Бакоко турок болкундан,
Бутнан бого сонкундан,
Атаным бугун тетеби
Астымдан Бурунду
Олто кыны кетеби,
Качын берсем тилт кочан
А дуйкого бергенде
Менастын уулу семетей
Кара эшек кыны мижби,
Оен ошентин тургенде.
Тоодой болгон зор толтой
Терге кирген зор толтой
Эки тагын нарабай
Оломун деп сакабай
Келе тетет омокун
Кулгоро каздой токонун.
Ошондо Маликтин уулу Кулгоро
Кеердеги кулмокун

Озуна — оз сүйлөнүп
Тоодон начсам оздобу,
Эгуде эки болгобу,
Качын берсем толтойдон
Калыз эким укпайбы
Тоодон начты чунак деп
Кайдачы кепке албайбы
Керен кунга салбайбы,
Деп ошентип кулчуро
Кара таек чоз кемчы
Кармай калыи имерди
Неддай болгон бурурду
Тенымга бекен тиберди.
Торт ефтен чез кетти
Менастан уреан чекирни
Маттиктин уруу кулчуро
Кылычын кыкай бойлоны,
Сырнайза колго имарин
Айбалтаны колго алын
Качырын кенды толтойду.

Муну корун эр толтой.
„Менастын уруу Семтей
Атасын тартиан эр болуп
Азбаган шер болуп,
Беральна тетиенго
Белекетти сакуга
Оз бектан кемчиго,
Деп ошентип эр толтой.
Эки тачин кереиин
Оозу, мурдун желенин
Менастын уруу Канкорго
Алышкан менен ал тетиейт
Чабышкан менен найза отиойт,
Бода атал болгонго
Бокон толго сеяйин
Тулпардын оозун бурайин
Деп ошентип эр толтой
Бура тартин кыкт кайду
Артын керен тыкт кайду.
Муну корун кулчуро

Астындагы Буурулга
Олбуй, солбуй кажы уруп
Оу-тетири Темишки,
Качып кажан толтойго
Качкан шоону дукуйа
Катын алат эжеси,
Оу-тетири Темишки
Олбуй-солбуй кажы уруп
Угуп берат зекылдан,
Ор тоона бергенде
Астындан Буурул ат
Жетки берды Текылдан,
Колундан сыркайда
Оудай кержан имерин
Тиндай болгон толтойду
Кантелга уруп кеды эли
Жедигердин эр толтой
Эси кетиц эндирен
Узенгудан бут тайки
Тыгылгуздай дегурен

Мыша ашентин турганда
Машиктин уруп гунаиц
Гылбир, тизгин кержабай
Кермаганга жарабай
Буурулду тушан сакыптыр,
Жедигердин эр толтой
Гыгаа качып кутулуп
Бала гунан кулгоро
Гала сайки найзаны
Армандуу болуп калыптыр.
Мацсиктин уруп кулгоро
Куугуранчи кулонуп
Цсинди болгон эмедей
Оуна оу суйлонуп,
„Атадан туубай алайун,
Бу коронга мен кургур
А дуйна цсайын корайун,
Качкан шоону кутпарын
Кой бетим менен цурамун,
Кантки элим коромун,

Качкан тоону сөз өтбөй
Ушундай ермен болобу,
Элге кантип берамын
Эмне деп кобер саламын,
Абама кантип берамын,
Айлам кетип калды деп
Ардырып тоого салдым деп.
Арманда болуп калдым деп
Айкырып кылыч чоба өтбөй
Аз өксутуп салдым деп
Деп ошентип берчанга
Тулпардын возун бурайын
Туз казанат кургурду
Туура тертып турайын,
Кыйынсынчан толтойго
Чоц кызыкты кыпайын,
Алым тетсе өлейын
Эгер алым тетпесе
Толтойдон өкуп тынайын.
Деп ошентип кулгаро

Сенеасы сенге болунуп,
Сергерып оцу кубарып,
Эгчин тиштеп эпирип,
Кутурчан иттей тэжигип,
Эки жагын керенып,
Коду, мурдун жаланып,
Буурул атка сүйлонуп:
„Арам өлгөн буурул деп
Чапсам тетпей койду деп
Абама кантип айтамын,
Колумдагы кылычты
Чапсам кеспей койду деп
Абама кантип айтамын,
Манестен кенчен Аккете
Атсам тийбей койду деп,
Абама кантип айтамын!
Буурул атты тамен деп
Бууданды койдон табамын,
Буурул тоцу тамен деп
Аккентини өтпейт деп

Сыр нейзены чеппайт дек
Буурул атты беспайт дек.
Кай бетим менен барамын,
Андан кара мен чунек
Ичимди жарын саламын,
Дем ошентип кулчаро
Акундун шаарын омонун,
Шурмак болду тононун.
Муну мындей тештейлы
Менестин уулу Семудин
Анда эмне кеби бар
Ошондон кабар бештейлы.
Баатырдын уулу Семетей,
Бала толбарт турлонгон,
Кучум тумен коздонгон,
Кебылан тусу куберин,
Кеорленин сумсайин,
Бала эмне болду дек,
Балтыр эти толо жек,
Басташар кези боло жек,

Булчуц эти толо жек,
Булкушар кези боло жек,
Тоо кадырын бике жек,
Тюго аттенин шуре жек,
Бокою, турок болк эсе
Бура тартын качабы,
Буудандын оозун буробы,
Бу кыпыкты кыпабы"
Дем ошентип Семетей
Муну ойлонун тешелин
Айласы кетин ондыран,
Соз тебалбай дадыран,
Капаленын тургенда
Кероолгу койчон кара кыз,
Тол кайтарчен сары кыз,
Жоо бурдей эзличин,
Жучурун кези тэзличин,
„Айленейин тудене
Кудай буге берсектир
Эрдемсинчен эр толтой

Институт языка, литературы и истории
ОТДЕЛ РУКОПИСЕЙ
Инв. № 263
1979
Киргизская ССР

Эки тагын ~~керебей~~,
Керасенга жеребей,
Кулгарону коргонду
Атынын возун бурунтур
Улгуруп ертын керебей,
Кайрылгенга жеребей,
Чыгаф толтой кагинтыр"
Деп ошентип айтиеде
Манастын уруу. Семетей
Арсеу, ерсеу кулду эки
Айленейын кулгаром
Мозуайымда паанайым,
Эгем берген таалайым,
Чекемде гоппон тыгызыт,
Атамдан кеген белгим
Тагыз менин керезит,
Астыма салсам ек толут
Артымда турса сан колут,
Козум агит коргонум
возум агит. виконум

Атамдан кеген ердегим
Аршалаган таалайым,
Толтой кагса толгонум,
Ии оцунен болгону,
Бугун кагса зор толтой
Эртец колго тушугу"
Деп ошентип Семетей
Тозуп чыгып баланы
Бобруна бекем кыстаы эки
Болгон созун баланын
Отуруп шашпай укту эки.

Эрдемсинген эр толтой
Анда эки кеби бер,
Кеп айтерге эби бер,
Толтой, толтой болгону
Толтой атка конгону
Коргон эмес мынзейды,
Баладан кагып бекурыт
Чыкпотого берды эки
Берып кебер салды эки,

Шыгайдын дуку чынкото
Турган тери чыр кото
Сен мен билгенди билдиуби,
Мен туйгенди туйдуубу;
Мен билгенди билбессу,
Мен туйгенди туйбессу,
Туи атесы бугон кен
Тубунан кыдыр дсерыген,
Башкы атесы беры кен
Бешинен кыдыр дсерыген,
Атесинен, бебесы
Арстендын бугулу
Ичсе конга тойбогон,
Конкор Менес ожгонда
Калк чогунди кожгонда,
Эрежиу Менес ожгонда,
Эл чогунди кожгонда,
Менестен кежген кои дуйна
Абыке, кобош эли ерал
Камчига чежи бажгонда,

Жесин эрчип Букерге
Тенти кеткен Семетей,
12 жашка толгонда,
Балтыр эти толгонда,
Балбен чачы болгонда,
Бухчуу эти толгонда,
Бухкушер кези болгонда,
Кейра Текес кирутур
Менестен кежген кои дуйна,
Оз колуна алыптыр,
Очошкан оугой душмеды
Удунунен салыптыр,
Чу берген Жекин атесин
Умачтой кадун ачиптыр,
Кек туронна малыптыр
Бешын кесин бейлеми,
Бебеск Бекей керыга,
Аламды билген керыга,
Белек кыныи бермитир
Кожа берген тен боксо

Катычын колго берилтир,
Кафланын Семетей
Ак шумкардын ертынан
Урчанчу кечин отутур,
Урчанчу кечин оманун
Бизди коздой тананун
Келин калды Семетей,
Деп ошентин айтканда
Катын, бала чуркурап
Каберын учун Семеудин
Кайгыланын буркурап,
Манастын уруу Семетей
Канкор кенди дегенче
Амалыбыз кеткени,
Аталыбыз теткени,
Корбоганду коробуз
Аталган мурун биз байкуш
А дунуйа жайын коробуз,
Ишенген толтой горобуз
Тераланын тан сектан

Ака кечин бир тенин
Арец кечин кутуреа
Биз жиже болобуз
Деп ошентин кенду эк
Айласы кетин турганы.
Ошондо толтой куулонун,
Чынкотого суйлонун,
„Шыгайдын уруу Чынкото
Кеп суйлоого быц кото,
Айтса тилди ажбейсыц,
Айдаган тенка бербейсыц,
Атакыц тетти кандейсыц
Кой десе тилим ажбейсыц,
Коштогон жанка бербейсыц,
Арам ондук кандейсыц,
Айгурак ажбей, спеуди ак
Эрке кыз ажбей жеуди ак,
Манастын уруу Семетей
Шай колдогон ур жен,
Тенечейи теу жен,

Жасбуздан миц эсе
Артыгыраак эр жен,
Сауга кансау чынкото
Айгурак алып жетеки,
Ж мурауга жетеки,
Жургун толтой кетеки.
Жибуге берекы ~~[illegible]~~
Жден сукуу табалы,
Айлыбыуга берекы
Айылдан сукуу табалы,
Атын чурак коёлу
Малды ербын сеелу,
Тойду берип сеелы,
Чатагы ток, чыры ток
Тыргаи жатып кеелы."
Деп ошентип айткенде
Шыгейдын уулу чынкото
Суйлочан сауга тыц кото,
Адбеген чыр кото,
Кадрлешип кууланун

Кен толтойго суйлонун
11 Атеудын кару эр толтой,
Кокуйууду бес толтой,
Кокуйлабей жат толтой,
Баатыр сендей болобу,
Сени баатыр дегендин
Эгерде ишм оцобу,
Менестин уулу Семетей
Баатырей, даай турген эр жес
Ак жасбуздан кем жес,
Кенкордун уулу Семетей
Кермешкен тоосун ток кылат
Костешкен сендей баатырды
Кара тургe кул кылат,
Катычын берип кекейтат,
Эки козун кашейтат,
Сени сайса Семетей
Тирус кенбай оносуц
А дукуйа тайын коросуц,
Шашка толтой берешин

Сени сайган жаш бала
Ани булгуз эти толо жек,
Анын бужкушер кези боло жек,
Балтыр эти толо жек
Бестешер чачы боло жек,
Айкырык тоого тие жек
Жею кадырын бине жек,
Балта чачи коно жек,
Барамына тете жек
Камбердын уулу Кулчоро
Кулчоро сени сайыптыр,
Жаштычы менен ен кургур
Жаза сайын тайыптыр.
Баладан качын шашыпсыз
Убада сазон кайтыпсыз,
Кетсец толтой кете кой
Тезигуге тете кой,
Менестын уулу Семетей
Ана кодон ерамдан
Антеудан мен качпаймын,

Бурула тертын шашпаймын,
Кейра тертын сальшам,
Кера кенга бетышам,
Бура тертын сальшам,
Кызын кенга бетышам,
Ожбочон тезде калышам,
Акунцун кызы Айчурок
Тирду Турсам бербеймин,
Берин шылдыз бокбеймун,
Сен ожбесец Чуроту
Чуроту озум ахамын.
Менестын уулу кодонка
Чоу тешжеуди сахамын."
Шыгайдын уулу Чыцкото
Сулочан сазо тыц кото,
Адбяган чыр кото
Каерленын куулакду
Кен толтойго сулакду.
Текун болуп эр толтой
Кон колду тыйын оманду

Ирек, ирек кол ечин,
Кол ексада мол ечин,
Найзагасын бир бакун,
Жаа Тертканын бир бакун,
Кен Акундун эпине.
Каптан кирин бермекке
Керен тунду салмекке
Калыц оажо алмекка
Камынышки калды эпи,
Жоонун асты турулун,
Акундун шаары урюнчка
Кирин берди булунун;
Чынкото, толтой омоюн
Шаарга кирди тонокун,
Бул торуйту корчонда
Манастын цуну семетей
Кабагым кашым дебестен,
Чаролорун тургузун,
Турун атка мингизин,
Тазашын калган тулпарлар
Тамагы терге тарсыдан

Кара болот оо жуун
Комонойдо персиндан,
Тал жибектей куйрунду
Четкаякта тартылдан,
Учкен куш менен терышын,
Окоро тийген чоц чыкбыр
Балдердын колдорунда керишын,
Эки чаро, бир тора
Тоо тарагын асынын
Качырын тоого кирди эпи,
Бир каптанын эр Семец
Сурун айдан калды эпи,
Эки четин чаролар
Кырын айдан калды эпи,
Орто терин эр Семец
Оюн айдан берди эпи,
Эки четин чаролар
Союн айдан берди эпи,
Чынкото, толтой эрекер
Канкордун цунун керма дем

Керман алын тайле дем
Бекыринты салды эти,
Башын кесин алчын дем
Баатырсынын кенды эти,
Менестин уулу Семетей
Каазы кету сазы эти
Кара таасдей душманды
Кайта айдап сепырын,
Катуу кырын ийди эти,
Чыдай албай чынкото
Керат мынн корчытын
Айлаанын чыты асманга,
Чынкотонун Кераты
Талмыга дацны угулчан
Кантальнда канаты,
Кыйын-мушкул иштушса
Куткара турчан адаты,
Асманга чыгын айлаанын
Адбай таасы аты эти
Жалдырбай Семеуди,

Бирде туруп ок атат,
Бирде туруп цсаа тартат,
Муну коруп Семетей
Айласы кетин бакунот,
Атеудын кору шум тепчен
Цсан алчытай корунот,
Вада керан аткенча
Шычейдын уулу чынкото
Бухут болуп корунуп
Учуп кетет кыят когон,
Менестын уулу Семетей
Чынкотодой баатырга
Мылтык атса ок тетпейт
Цсаанын огу да тетпейт,
Устундогу Ак олпок
Ак коргошун былчыйын
Ак олпоко бир тийин,
Кок коргошун былчыйын,
Кок олпонко бир тийин,
Устундогу Ак олпок
Катарулбай куртуйун,

Айласы кетми семтей
Ок дерлек тук кебей
Жемчуг огун кермеран,
Чыжкотону кераса
Бухут болуп бохунуп,
Тушуп келет корунуп,
Ирмен атын мёрде
Бухутка жирет тыкт коп,
Айласы кетми семтей,
„Аталым кетми алажбу,
А дуйна цсудун коражбу,
Шыгайдын уулу Чынкото
Суйлоган созга тыцкото
Айлеиын кетпей бешымдан
Акыры тушка тетеби,
Деп ошентип семтей
Ак олпокту темыкын
Асыл тулпер буурундун
Астына тетин корголон
Ак олпоктун устунон

Октор тушет шаргольи,
Аккектени тежнин
Армеиын айтын семтей
Айласы кетми турганда,
Матиктин уулу Кулгаро
Бала баатыр эр немец
Абаган шер немец,
Эки тарагын кераса
Абасынан дайын ток
Атаудын кору Чынкото
Айткен созга тыц кото
Озу абаган чыр кото
Абамды цсайлан сенгенбы,
Аденке абам калгенбы
Деп ошентип Кулгаро
Буудеждин козун бурду эки,
Абасын иудеп турду эки,
Ары имерин кераса,
Бери имерин кераса,
Менестын уулу семтей

Аттан бушун арбайын,
Торт ажита корголон,
Отурат бейкуш дедейын,
Аклектани тажнын,
Абакеси эр жемиу
Отуруп кажан ажын;
Муну коруп Кулчоро
Куйбогон тери кул болуп,
Айланайын абакем
Бул эмине дегениу,
Минтин бойту тегениу,
Шыгайдын ууну чынкото,
Айтер сауга тоиу кото,
Оду ажбаган чыр кото,
Семетей сенден эр бекен
Айланайын абеке
Атабыу Менге эр болсо,
Азбаган шер болсо,
Тиазан корка болбу
Тиазан корикон кишинин

Эгерде ишке оздобу
Душманга моюн сунсанга
Туубай туура голойун
Атам Менес ерегенде
Туулбай эле олойун
Камбардын ууну Кулчоро
Кеп ошентип айткенде
Манастын ууну Семтей
Баатыр эле, шер эле
Бирок кадокурок неме эле
Кулчорого муну айтат,
Адам укпас шумду айтат,
„Айланайын Кулчоро
Айчурок ачы нетели,
Не мурасна тетели,
Тургун гунок токтобой
Гоу-кецкого тетели,
Анты сен кыргыз эмнен
Сунду кызын тыйнатын
Бизден тенден анны
Атын гурок коеку,

Арбын малды сыну,
Алты куну той берин,
Алтын, кумуш зер берин
Мискин мижн [illegible]
Майда мазен кон берин,
Тырган тетин [illegible]
Чыр-чатекты кыну,
Чынкото мижн толтойго
Кийижи тыны кузуцо
Арбын тылкы мен айдан,
Вос болуцо кыны,
Кыну бирге тоохайлы,
Воону бирге доохайлы,
Кытайдагы чоц кацур
Ошого тургын сенены,
Акырет кийин эрнеудин
Ошондон огун енены,
Эрду кишиэр болот
Чынкото толтой эрнерди
Аз эх кыны енены.

Кулчоро аида кеи салди
Абасы луи чорону
Аямбастан жеи салди:
„Айламайын абаке,
Ашыгасыц несине,
Не корунду козуцо
Не билинди озуцо.
Керек салыи уцуи тур
Кулчороцдун созуно
Кулукту бзем дегенче,
Кулусум олду десецчи!
Олгондон соц кулукту
Алан бзем десецчи,
Бурурду бзем дегенче
Бурданым олду десецчи.
Мосондаш осион кулчоро,
Турганым олду десецчи!
Аккелте бзем дегенче
Арстаным олду десецчи!
Чурокту бзем дегенче
Думокту бзем десецчи!
Айчурокту бзгенче
Алишым олом десецчи!
Олбой турун чурокту
Кайтын бзем десецчи!
Намысы жок кайчоро
Калктын бетин кайрылын,
Кайтын ларом десецчи!
Буе айткаиыц эх эмес
Адам угар кеи эмес!
Ажалым жетсе олоармун
Ак жазгаиым лароармун.
Ай чурок, бурурдуе бзгенче
Олгондон кийин лоноармун
Аккелте колдо тургаида,
Айтышалын аянбай,
Намыкымды бзгенче
Калганым кажыц жаралбай

Асанали абаке уул тууп,
Ийнин тууган соз маалай.
Тишоно мун Толстого
Кеме туугап коз маалай.
Жолоогон кемедан сен байкуу,
Маегуни макам абакеге
Сенден кетпе мен дайтар.
Кайсы коогун калмисаң,
Акыркы туугам муз жайтар.
Ынгайсыздан коюп
Жеесеге тийбей жаатпын,
Коогдоп, кошу мен тийбе
Калмисын аба... кайбагын
Коогдоп, кыргу кечеен го
Кутургон кулго гагилып
Кеедерин чубо абаке,
Кеедеген ийке багылып.
Бууруп. бурп коюп,
Акелсоку калентып.
Баатыр долоо Заас Алаш
Ак колбоорбой гагилып.
Абаке, бурп кайта тур
Чуурго бастп калкалап.
Тилеп саап аман туугада
Тур бастагап баатырдын
Гагилап бурп тамкалап.
Ачкырда туугам гулусуп
Жалеасп кыргуда.
Ай гагилып абаке!
Жиселеп бурпий!

Сенсей аада кан айтап
Зтдеген кулде - дей айтап
Коштасып калгом
Кечеерин кулде ти айтап
Ачаси олго ким бар
Чу жерде калбаска.
Жан олго тайлак бар
Тану жерс калбаска

Айтпагын туган ата жок
Кучегуе тенеш албаска.

Дан Оцелтин салоода
Кулундогон кулчуго
Мелтеси алды молуп
Тоголун самп молуп.
Кечуксерон турду ацол
Кеуси дуре кутду ацол
Кей бошпеседей сарогун
Же кейпеш возунан
Кечурайын урду ацол
Колодон кемган гоз сумбо
Ацун тикан турду ацол.
Дзига мейя малдурп
Жейсе ацун жедурп,
Тишоно куттаман
Ацурду козун жалдурп.

Тишоно Аманан
Кулан турган кездеде
Кеши калды Тулкобай
Ай Тулкобай, Калкабай,
Аке байтал Ажебай!
Жакастын уруу бастырдын
Ат кемеен коромдун
Жедеге куп ноогутан
Алмону ацун ботом дан
Кеан Шитайдын удунан
Кедайтып бугун алам дан
Кенчоро дрем дан
Ат тайлан туган самам дан
Изгана аке, мол менен
Ада кана, кол менен
Бергенда кан Калкабай
Ат кемеен кулду ацол.
Акерден кеда ат туган
Тишоно жабын болмоп - дан

Чашоло ӧуи толоӧду
Ӧтодытын олноӧи
Ӧкуи кошга кайлоӧ ӧи
Кайӧрыя шыш кодыр бур кыз
Пенетыгаи кидо ай шыш
Ӧтлаиаын подноша
Бу ӧя кедӧи бур бойӧн
Кедаи тӧрӧд бур тойӧн.

Ӧ ӧтрыа болоӧду
Исшыдо булкут пӧлоӧду
Ӧтнадын Чуру Гашоӧй
Кемын лыдо гыжыдо
Сомӧйӧи сайӧри ӧи,
Ӧдзыдытын оласьтыш,
Ӧдтыдытын лыа кодӧтыш,
Сомӧй кошор олоӧ ӧи
Ӧгӧлоӧи ноӧи шоӧ ӧи
Сомӧйӧе ӧкуи
Чужоро лыдо кедӧи ӧи
Шыдӧдӧи Ӧ толоӧ
Кӧӧде кӧсьӧи Ӧшкырат
"Шошо кедӧ ӧоӧи!"- ӧи
Шоӧи кедӧи Ӧшкырат
- Ӧлыдат кӧсьӧи ойтыштыш,
Кодя шошо ойтыштыш
Ӧвӧтлаын ноно Ӧсьӧдо,
Кыдзыш ӧоӧи ыджыдо
Сомӧй ӧкуа ӧгоа ноно,
Чужыа ӧкуи ыджыдо."
Ӧсьӧдӧдо Ӧ толоӧ
Ӧсьӧтыш ӧтуи вӧлыштыш.
Ӧтлаын ӧоно кыпыдбай
Ӧ Гашоло кыпӧдтыш
Шошо кедӧ Ӧшкырат
Гашоӧдоӧи сойӧм ӧи
Шыдӧи ноӧи айӧм ӧи
Кодзыш кыа аӧтырыш
Кӧбӧлоа сьӧкыд ноӧйӧм ӧи

Ӧтлаӧтын сунгуи
Кыдзыд лыдтыш кыпӧдтыш,
Ӧкуи кошга ноӧи кӧрӧ
Кедаи тӧрӧд пӧлоӧдтыш
Сьӧлӧӧи ыджыш бур кодыр
Кедаи ӧтлаа лыдтыштыш
Ӧтрыа ӧтлаа лыдтыштыш
Ойӧрӧтыш ~~кедӧсьӧ~~ ӧтлаӧтын
Ӧтлаӧтын ~~бур кыдз~~ ӧтлаӧтын бур кедаи
Ыджыдыдтым кунгу" - ӧи шоӧи
Шошо кедӧтыш ӧтлаӧдо
Кедаыдтыш кӧсьӧ ӧтлаӧдо
Кедаӧтын кодыр ӧтлаӧдо
Шоӧи шоӧи тӧсьӧр кедаыштыш
Кунгӧдоӧи Ӧ горо
Чужыа кедӧи кодӧтыш
Кодыр кедаӧтын кыдз ӧи
Ӧтлаӧи кошгыдыш кыдз ӧи.
Ӧтлаӧтын кедӧтыш ӧтлаӧи
Ӧлаӧр кедӧи ужыш ӧи
Бура кедӧе Ӧшкырат,
Кӧрӧсьӧа кодзыштыш
Кедаӧтын бӧвыт ӧтлаӧдо.
Ӧд кедаӧтын сыа ойтыш,
Ӧд кодзыштыш кыа ойтыш
Кедӧе ӧтлаа бӧгӧдо
Чужоӧтыш бӧвыт кодзыштыш
Кедаи турыа ӧтлойӧд
Ӧшкырӧтыш кодзыштыштыш.
Ӧлаӧр шыш бӧгӧи сьӧд
Сыа кодӧдырат кодзыштыш
Кыа Чужоло Ӧшкырат кодзыштыш
Кодя башкыа ӧтлаштыш
"Ӧтуи кедӧ ӧтуйтӧ" - ӧи
Ӧвӧи кедӧ кедӧдо
Сомӧйӧи кодзыштыш
Ойӧрӧтыш ӧтлаштыш ...

Жеседен ноно олгоидо
Олгоиди ноду нарлоидо
Каран турган калыа ил
Кала тушуи айранга
Жоо жатылан чу ногон
Жачырын жерди майданга
Найза тийбей олгоиди
Сулан жаткан ондон кон
Карагасна нар жоондон
Кулан жаткан ондон кон
Семетей чыгдан жаргенде
Чаралар жоону сурлоидо

Жедигер уулу эр толтой
Журбуннан сан кетин
Болбой калды болкулдан,
Сурноён оозун бурду эти,
Бурунун карам турду эти,
Конкордун уулу Семетей
Тен коёр туру корунбойт,
Бу жерде турум кетейин
Баш калкалан курган тен
Жедигер кирим кетейин,
Деп ошентин эр толтой
Бура тартын зыр кой ду
Астынгагы сурноёну

Бескенька мал тетпейт,
Ускенгенике тел тетпейт,
Учкен куш менен терышын,
Окаро. туйген гоу чылбыр
Толтойдун колдорунда кершын,
Арам олгон сурноён
Учун кетчу немедей
Анда-сенда корунун,
Зеным болуп белунун,
Муну корун Семетей
Бурундун оозун бурду эти,
Качкан тоонун ертынен
Айгуроктун дертынен,
Кузун калды ~~тонокун~~ оноокун
Толтой коздой тонокун.

Жедигудин эр толтой
Жен соогенан шашкалын
Акундун шаерын ерепан,
Айгурокке поаженан
Тетин кеди тер тепкей
Кизерирке кор тапкей

Муш тӧрлӧк кок пӧлӧр
Кычкыл бӧлӧк ни дыр
Тӧлӧй тӧдӧ гӧрбӧй бӧл,
Бӧлӧк тӧлӧй кычкӧй кок,
Кӧнгӧдӧ алӧй кок,
Тӧлӧй бӧлӧй тӧдӧ мур,
Бӧлӧк тӧлӧй шӧдӧй кок,
Пӧрӧм алӧй ӧнӧдӧ ӧн,
Кӧгӧрыл муз кӧгӧрыллык
Кӧгӧрыллӧсӧ сӧк муз
Кӧгӧрӧмтӧк айӧдӧ,
Тӧлӧ муз тӧлӧгӧдӧ
Тӧлӧбӧсӧ сӧк муз
Тӧлӧлӧдӧ кадӧсӧ
Тӧлӧк кӧдӧк айӧдӧ,
Ӧнӧдӧ кӧтӧм бӧрӧсӧ,
Кок ӧлӧгӧм кӧргӧдӧ
Медицина тӧлӧ
Кӧ бӧлӧк мӧдӧ кӧд бӧлӧ
Бӧрӧ кӧрӧбӧ гӧгӧ ӧнӧ

Бӧгӧгӧ кыкӧл кокыдӧ
Бӧгӧгӧдӧ кайӧ сӧдӧ ӧнӧ
Менӧсӧм ӧдӧ ӧрӧмӧ,
Абӧлӧк мӧд немӧ,
Тӧдӧй бӧлӧк тӧлӧгӧ
Мӧ жӧ ӧн кӧсӧбӧй
Бӧгӧсалӧм кӧсӧбӧй,
Шӧдӧй кайӧ ӧдӧ жӧ
Тӧдӧй бӧлӧк тӧлӧгӧ
Ӧлӧр мӧдӧ ӧдӧ ӧн,
Олӧ, бӧлӧ кӧдӧ ӧн,
Сӧвӧм кежӧ ӧрӧ семӧ,
Семӧй кайӧ кӧлӧдӧ
Тӧлӧ кӧлӧлӧ жӧгӧй
Сӧрӧмгӧдӧ усӧдӧлӧ
Кӧлӧм кӧдӧ дӧгӧйӧм,
Медицина ӧ тӧлӧй
Усӧтӧм кежӧ шӧдӧйӧм,
Ӧн гӧгӧ ӧлӧмӧ
Кӧгӧрӧл кӧгӧ кӧлӧмӧ

Жоо бурдей терыштым,
Узонгулор кагыштым,
Айленейын ебеке ~~ее~~
Соогат бергин деп айтам,
Деп айтпенда бек айтат,
Камбердын уулу Кенгуро,
Матиктин уулу Кулгуро,
Айленейын эгиздер
Мекдейда гоппок тиндиздер,
Кимиц ексец еныц ек,
Бир кишиге агузу ек
Деп ошентип Семетей
Сурмекуун чыкбырын
Ортону коздой ырчытты.
Матиктин уулу Кулгуро
Шамдагайы болтоосуз
Шекиндеген кул гуро,
Сурмекуун чыкбырын
Ылаагындай кыкт этин
Илим кети тыкт этин,

Камбердын уулу Кенгуро
Куй богок тери кул бакун
Арам ойлом кенди оток
" Кечен болсо Кулгуро
Ардек шекге бакакат,
Гекчинге берса бул берат,
Галма гекса бул гекат,
Тортуулга берса бул берат,
Толго чыкса бул чыгат,
Тоону бирге тоолаттым,
Доону бирге доокаттым,
Ургенчка бирге берыттым,
Тедигер уулу эр толтой,
Шыгайдын уулу Чынкото,
Булерга керши берыттым,
Жен ейбей салыттым,
Кул катеры болбодум
Бир тиннига тец болбой
Мынгалки жеге кор болдум,
Туубей тууна гогойун
Манастан туулбей окойун,

Сурнёндой тукмардын
Манастын уулу семетей
Чыкбырын мага бербестен,
Кулгорого берди го
Ийе топтын солдыго
Шымылдаган тойшу кул
Ошондо илим ордыго
Кангаро кур кандыго"
Деп ошентип Кангаро
Каары келип кепейдо.

Семетей Айгуроктуу алып, гоу той берип кез-колго ногун келет. Акуннан кызына алтын, кумуш зер берип, атандарга кон дуйно тукон тонотот. Семетей кыргыз жиже келип гоу той откорот, тойго кон же келет. Айгуроктун каберне алыска узулуп, Семетейдин дауны, чыгын тыкрсен тоты келет.

Семетей баатырдын Манастын кукун куушу.

Манастын уулу эр кемец,
Кебекбеген эр кемец,
Кенгендерден кен угун,
Соодогерден соз угун,
Атам Манас ереген шер,
Керез айткан деп угун,
Менин уулум семетей
Эрешен тартын эр болот,
Эр уулу менен тец болот,
Ат талын тартын минчеке
Атасындай эр болуп,
Адбаган шер болуп,
Буудандын козун буратко
Эки-тоокре бурулбей,
Кытайга кыргын салатко
Кен кайдагы кечиши
Кен кажурдан алатко,
Кацурбейдей ит кунуп,

Ичин терин сурдотун
Деугитгерге тератко,
Муну угун Семетей,
Окойун деп оно ахбай,
Оз тонын оду кыз ахбай,
Туубай туура гогойун,
Семетей болбой окойун,
Деп ошентип Семетей
Бакай канды чакыртып
Белекетти салды ошол,
Каккордун уруу эр Немец
Калайманды салуга
Калыц кытай кол эдин
Кайдачы кечин алуга
Камынын цсетын канды эки.
Акылман Бакай бернылдан
Аксакалы тарнылдан:
„Айланайын курунук
Акыстан кекен тоо бербы,
Акыша турган кол бербы,

Кытайдан кекчен тоо бербы,
Кыйраша турган кол бербы,"
Деп ошентип айтканда.
Манастын уруу Семетей
Атасын тартпан эр немец,
Адбаган шер немец,
Анда турун муну айтат
Кишы бикбес шумду айтат:
„Айланайын абаке
Туубай туура гогойун,
Манастан болбой окойун,
Атам Манас акчанда,
А дуйно цсудун корчанда,
Эк гогуни кончанда,
Атамдан кекчен сан дуйно
Абыке, кобеш эки ерак
Камчига чеки бакчанда,
Тентик кетти Букарга,
Тентик турун гогойдун
Телмиден турун акалдун

Кайра келдим таласка
Оторумо тийгенде
Оз атамды тайладым,
Каарыма тийгенде
Чоц атамды чоко кенды тайладым,
Канга тоюп катыктым
Канкор болуп атыктым,
Тентим туруп ~~тетилдим~~ телгидим
тетим туруп тетилдим,
Созун сактап Манастын
Чынкото, толтой эр тенин
Акты ой бого салыштым,
Акундун кызы чуроку
Акыры кары колго ангенбыз
Оз кекин катылган
тезигердик толтойдун
Башын кесим ангенбыз,
Сурнойду олтоком
Кезколго кеким керикин
тетин кездик эрикин

Жатканден тамбан тенбейбы,
Намыстуу тигит эр болго
Атанын огун ахбейбы,
Кербенчихер кеп айтат,
Кытайлардын эр коцур
Кыргызды барым чабам деп,
Кыйын толок кылам деп,
Камыкын жатат деп айтат,
Бу терде туруп жетемин
Улуксат берсец абакс
Мен коцурбейге тетемин,
терижде тексен кыламын,
Корбочонду корсотом,
Эрдемсинен коцурга
Жебин мыктап берсем дейм,
Ачалык тетсе ережден
Айла бербы абакс
А дуйно цеузун корсом дейм.
Атамдын кечин кузбесем
Адем болбой кетейин,

Деп ошентип айткенде
Абаку Бекей беркиден,
Ак сакалы тарыдан,
Соз бетеды мыжей деп:
" Айлакейин Семетей
Атеу Манас беркиде
Алтымыш инен кол алып
Адбай колду мол алып,
Тетимиш инен кол алып,
Тер тайнатып мол алып,
Суйламан тийбес Бээтинге
Сурак кылмак болгонбуз,
Адкрегаан бербеген
Арбектуу Бээтин калааге
Сенин атеу эр Манас
Адепты Кайтуу сакаж деп
Алакеуй мусулман
Ошол турган Бээтинге
Кан которуп сакаж деп
Тумон, тумон кол алып,
Тун которо мол алып,

Ошондо Бээтин берчанбыз,
Сенин атеу эр Манас
Алмамбет шейит кечурген,
Акчуна окно учурген,
Аргын кежин Атыбай,
Кароолдо турун кашейын
Кан кочурбей чочкого
Атеуды тара сайдырын,
Кайра кежин Тонаска,
Ошондой кыргин болгонбуз,
Бээтинин тому бет болок
Берген адам кол болгон,
Кайткан адам ток болгон,
Тилимди ажеу изкунуж
Быйыл Бээтин бербечын,
Бээтинге чаачин чалбачын,
Кежуу могон кезечу
Кечиладын изкунуж
Карын кончан кезимде
Адепты мага сакбачын,

Кытаолердын Коцурбей
Кирпичи кашу, кару чок
Кишиде мындай сакун чок,
Айткан созу аткан ок,
Адамда мындай сакун чок,
Кытайлердын Коцурбей
Ойнон кирер тоо эмес
Оцой-оптоц эр эмес
Тилимди ажец кулунум
Быйыл Бээжин бербечын,
Керым кажан абезды
Белекетке салбачын,
Кытай оду кыйын турт
Кыдлына тийиде
Кантен кетчу кара курт,
Кун жебин аланын,
Кунду кетка саланын,
Ай жебин аланын
Айды кетка саланын
Тилим ажец цулум Семетей

Анен чеччин чечелы
Анен Бээжин берелы,
Керичеца абездын
Куч, кайратын корук
Эжки тылы кузунда
Аксенен Бекей абезды
Бээжиниден корук ак"
Муну айтын эр Бекей
Бир дыраак токтолду.
Менестын уулу Семетей
Каары кылчи кекейды,
Бермек болуп Бээжинге
Кенькейче кеп айтат
Айланайын эжке
Алыс сапар тол берем
Кул дыйты комдечын
Тоого кийчу кийимди
Нер тиолорга тунтогун,
Алыс сапар тол турсан
Бузден арым кайбасын

Ой дерикер мол болсун
Ойдогудей зор болсун.
Акундун кызы Айгурок
Бурака бесин тороуп,
Бутуна чачы оролуп,
Кер Мерендей кериким
Кем сүйлондон эрикин,
Акырын сүйлон, бек топтан
Анда Чурок кем айтат
Кем айткенде кеми айтат.
„Туйда татын тушкордум,
Тушумда ен ишкордум,
Кеч-колдун бешик арт чекин
Ачы ойда арт куйду,
Тил ексеу тарам бербечин,
Мен оудонгон бейбекти
Аванне бекер сенбечин,
Каптен кенчен тоу ток,
Ахыстен кенчен доу ток,
Кайда шешин бересиу,

Кайда чекчин чекесиу,
Кейсн текке бересиу,
Мен оудонгон бейбекти
Керен тунга сепесиу,
Дем ошентин айткенде
Менестин уулу семтей
Кеерленин куулонун,
Айгурокко сүйлонун,
„Катын ишин билуучу,
Эркек кушун билуучу,
Ахыс сепер толтурсо
Ах чйда туруучу
Бинчен ишин кылуучу,
Толумду тоцун нетесиу,
Тоболоуду сен бейбек
Толто кылын кетесиу,
Тушкорчоуу чын болсо
Кенуу сочуш болотко,
Коцурбейдин сен тилы
Кеч-колго кемин кокотко

Оптого батат жилбиз
Ахтын, кумуш зер болуп
Айгыр, атан тоо алып,
Кунан калат жилбиз,
Сенин гушуц туш жен
Гынында цсакшы иш жен
Анын несин айтасыц,"
Деп ошентип селтей
Кара таак чоц камчы
Толгой кармап имерди
Толукшуган чуронту
Камчига ахын тиберди,
Айгуронту карасац
Кардан аппак эти бар,
Кар устуна кан томса
Кацан кызыл бети бар,
Камчы тийми эпике
Кара терге бук гушту,
Ачы менен тик гушту
Ак шайы тибек кайкоу

Тал-толкнан болунуп
Тобектей эти корунуп,
Агуусу кеми Айгурон
Тарасуна суйлонуп,
Мунун тилиуе мару бар эле
Карган сакы тарасун:
" Кеткениуден кейбей кан,
Кербен уйуц корбой кан,
Берганыуден кейбей кан,
Бозар уйуц корбой кан,"
Мунун кергышы ката кетчу эле,
Мунц бикин кажыней
Кергышыуды кайра ах деп,
Кайра ахбасац сен бейбак,
Кара терге байлан деп,
Деп ошентип айтканда
Акуцун кизы Айгурон
Кергышын тешна тийсик деп
Кара тешна гукурса
Чыдай ахбай кара таш
Кат, катышан тарыцы.

Мужу мыжай Таштайлы,
Алыска кеткен Семеудин
Аза жыне созу бер
Ошондон кабар бактайлы.

Чалчык.

Жазырыктын тер-кыя
Жалгыз аттын губама,
Губамага теткенде
Абец Пекей карыя,
Алысты билген ошуя.
„Айлажайын Семетей
Атаз Манас арстан шер
Бэттинге кезет кылчанда
Оргун кеткен тер эле,
Касметбуу буланка
Ат чалдырын алаты
Ахан чалчын чалаты
Деп ошентип айтканда
Бакайдын сорук эмкорук
Бала баатыр Семетей

Аттан бурун ахды эли
Чорогодо бакырын
Аучырап ужу ахды эли,
Маштиктин ужу кулгоро,
Камбардын ужу кангоро,
Ат чалдырын ахаты,
Ахан чалчын бараты,
Атам Манас кожон тур
Кантип кожбой кетебиз,
Асандан турук тез менен
Ахан айда кетебиз
Деп ошентип Семетей,
Ардай болгон чоз Буурук
Эрин ахын тайдактан,
Чидер салын майментан,
Кыбыжаны баштаны
Ак кезыкны жастаны
Ахи уйкуну сазы ошол,
Адбай уктан кезы ошол.
Манастын ужу Семетей
Тата турсун тай ахын,

Ахы мынай тентегім,
Жерден деген бастырып
Жебеуімен бақтағым.
Келеңдерің тек үлкен
Мектептің ұлы семей
Бәйбіре жеп деп үлкен,
Ах семей балеміт
Балғыр тек толғайт деп,
Бастықтар жұп болғайт деп,
Бұлқыр тек толғайт деп
Бұлқыр тер жұп болғайт деп,
Отырғыз ғайыңды
Оң алаңға тайлатып,
Кітапхана тұйықты
Шала жеңіл сұбай
Ағасы қолға кепкен шайлатып,
Кеңдік толы көбігің
Кеңірдек болып өтіпті
Бәрекелді жаңалық
Ұлттықтың, тілдің ұлттың

Бәрекелді тайлақ кепкенің,
Ақ құрметің алыпты,
Ғылымның құлқын ағып жүр
Бұзғынның кұдіреті ағып жүр
Бүкіл ұлтқа кедей салып жүр
Біздің ұлтқа кепкенің
Бек өлеңің Керейге
Бокыло тұрып болып жүр,
Бөрітұ ұлы сол жүр,
Ат тұрып ұлыңа,
Ұлы ғылым болып жүр
Ұрпақ тек болып
Ұлттық құлқын ағып жүр,
Ұлтқа ұлы ұлы жүр
Ұлтқа ұлы ұлы жүр
Ұлтқа ұлы ұлы жүр

Тууредек шамек вирмирек,
Тоо ыздый кодой зирмирек
Акей — дуной бушурун
Кейрек беетыр Керегун
Керек тунду салды эми
Кетуу жайлак кенди эми.

Манастын дуну Семетей
Каарденин пуулонун,
Карагулга суйлонун,
„Атаудын кору Керегун
Белимди бекем буубасам
Сени Бээжинге чейин куубасам,
Туубей тууна чачойун,
Семетей болбой акойун,
Кеч атам Манас барыпда,
Аретен шердин шерыпда,
Бээжинге бейкой сакчанда
Кытылдаган кытайдын
Беш кокул сунуу кыздарын
Ошондо Тертын акчанда

Ушу турган кытайга
Бекекетти салчанда,
Коцурбей баштан кытайлар
Колго тушуп бугулун,
Кол кушурун тугунун,
Атам Манас аретенды
Кан которун сакчанда,
Амалуу кенча коцурбей
Атамды ацан сайыптыр,
Аргын кендин Ачибей
Кероолду турун кецейин,
Адбей уктан калыптыр,
Ачибей уктан кенчанда
Акоокенин коцурбей
Намазда турган атамды
Арнадан кекин сайыптыр,
Аргын кен дуну Ачибей,
Бек тарт десе болбостон,
Найзенин учу кора эти
Бурак Тертын акчанда
Белинде сыкын калыптыр

Ошондон атам окутур,
А дуйно шудук корунтур,
Атам менес онгонда
Атамдан кенчек сен дуйна
Абыке, кобоц франдер
Камчига чекем болунтур,
Жем шоду кенкней
Эр онгонда кетынча
Торкук тонык болотдем,
Темиркендык шеерыка
Тентин кирин кетинтир,
Мен 12 кенчеще
Кейра тенес кенитир,
Атамдан кенчек дуйнону
Кейра колго беркитир,
Эрешек тартын эр болдуки,
Эр цуку менен тец болдуки,
Атамдын ачук ендуче,
Кацурбайды чебууга
Кедетке чигин кенчемин,

Кейра тенес коромун,
Атекын тетсе оломун,
Керегун сендей чогондон
Кен кейдан кечим ембесен
Кентин тирду туромун,"—
Деп ошентин Семетей
Опурукун куулонун,
Ооптун беатыр суйлонун,
Камбердын цуку кенгиро,
Матиктин цуку кулгиро,
Гороморго бекирын
14 кулук буудеды
Цукурду коздой тенырын,
Цукурго кирин корголон
Бороцо перден кечишын
Абейлен ежер тургеще,
Керегун беатыр куулонун
Опурукун суйлонун.
„Менестын цуку Семетей
Коодон беатыр экенсиц,

Коруна тыкнуу гийбесем
Коргулукту корсотук
Текесты коздой сурбосом,
Калныуды эки чебейык,
Кен кейда кечим екейык,
Экиуди эки чебейык
Эзекки кечим екейык,
Эзекки кечим екбесем
Туубей тууца чогойук,
Керечук болбой окойук"
Деп ошектин Керечук
Кечирни кирди бекирни,
14 етты тенирни,
Айдачекы 14 ат
Орошон кулук
Буурук ат
Телуду кнуна, кендуу кон,
14 етты бут айдан
Керечук тикго туту эки
Ошектин кил бутту эки.

Аны мыждей тештейлы
Арстандын цуху Семтей
Аидек небер бештейлы,
Баатырдын цуху Семтей,
Бебесыка кен айтет,
Бекей оба дин айтет,
Орошон кулук Тухнардык
Бурде бурое корукбойт,
Керечук баатыр кенченго
14 кулук Тухнарды
Айдан екни кетченго"
Деп ошектин айткенде
Абеу Бекей бернинден,
Ан сенекы тернинден,
А дуйна кетпен шерлердин
Арбечыка суйлонук
Кенуй Менес окбой кен,
Коргулуту бу тен курбой кен,
Арстен бернинде
Айконум эсен Чечинде,

Кагыры тоого кирчу жет,
Кытыдаган кепирге
Ылаачын кунтай тийчу жет,
Белимди бекем кучу жет,
Бээжиндин тыкты кучу жет,
Коцурбейдей кепкирго
Катуу кыргын сенчу жет,
Тер тайнаган кепирге
Кыргын сенки мйчу жет,
Эми Бекай олуптур
А дуйно жузун коруптур,
Жылмен Бекай абездын
Кулбогон тери кул болуп,
Деп ошентип турганда
Менестын уруу Семетей
Кебекбей кепти сенды ошол,
„Айленейын абеке
Ийамдан келген телегим,
Айкоздон келген белегим,
Эзрчйте келген эрегим,

Кечиреейин берегим,
Кайчырбачы току тон,
Керегун кисе болгону
Азанка оду толгону,
Керегундай кепкордон
Кап кайда кечим ажбасет,
Ал оздонгон кондоно
Керен тунду сенбасет,
Кентин тирду турайун
Туубай тууна гогайун
Бу корокго оплайун";
Деп ошентип Семетей
Абасына айтты кеп.
Ошондо Бекай кеп айтат,
Кеп айтканда бек айтат,
„Айленейын кукукум
Бээжиндин толу бекем тон
Сенчыкеры сендан кон
Керолгусу ендан кон
Мындан ары тон турсоц
Бакенчун болок толу бар,

Бору турбос шору бер,
Ит окбостун чону бер,
Ит кечестин кону бер,
Сенин атец кен Менес
Бээжинге казат кылгенда,
Казын койгон ору бер,
Койнетуулу шору бер,
Ушунун берин ешкенбиз,
Ары керай бескенбиз,
Тол кейтерин тургенбі
Кыри кулач кызын тулку же
Куутулкуну сойгонбуз
Кумайнике ендирин
Аны тойлан койгонбуз,
Бирок Куутулкунун кучу,
Амен жен ден учет,
Тол кейтерин турат дейт,
Тоноогу кишн корукса
Толду керан урбойт дейт
Жео кеберин бикчузин

Тарасуна берат дейт,
Берин кебер сенет дейт,
Анден ери бергенда
Кон зоокун есты тайын тор
Тайын торду тойлочек
Аккуртедай керюк бер,
Аккуртены сю койсон,
Тарасуна берузгу
Берин кебер солузгу,
Кон зоокун есты усайын тор
Усайын торга берен,
Аккуртены екмекан
Акырын атын ехалы,
Коцурга кебер тетикубей
Ошону цойлан сехалы."
Деп ошентин эр Бекей
Семетейди эрчитин,
Кумайнты тетекен,
Куутулку коздой амокун,
Цурмон болду тоноокун,

Абец Бекей берилиздан,
Ак сакалы терилиздан,
Семетейге кем айтат,
Кем айткандан кеми айтат.
„Айленейин кукукум
Атеуден кенген Кумейни,
Кумейни цсайын айтейин,
Атеу Менес ерегенге
Бул Кумейни терилтин
Керен гулдо кебылген,
Кейибынен тебылген,
Атеу Менес берилде,
Агытин кйсе Кумейни,
Аулы, даулу тойлогон
Арстен, ихбарс сыртгендер
Бул Кумейни тургандо
Менин тилем кайбогон,
Атеу Менес алгану
Арыи кенды Кумейни
Мурункудей болбастон

Керыи кенды Кумейни,
Керылыгес тетнесе
Куутулкуну цуткайт,
Кузукуржаны кечирбейт,
Айдалыкын айнеги
Аманат цсандын эрмеги
Атеуден кенген Акиле
Акиелтени ала кор
Кумейни тезин бир кеже
Куутулку менен Култаны
Узукунен сала кор,
Бешын кесин бейленин
Абекеде бере кор,"
Деп ошентин эр Бекей
Семетейди эрчитин
Будур, будур бек ошин
Батан, батан тер басин,
Бару турбас шор басин,
Тулкуну кудеи алгану
Журмин болду токанчи

Кырга чыга бергенде
Кызыл Топтын тубунок
Кырк кулач тулпу корунун
Ыздый карай тыкт кайду,
Коктуну коздой кыкт кайду,
Менестен калган Кумайын,
Куутулкунун ертынен.
Коро салын качырды,
Адис болгон Куутулку
Сызын берай зекылдан,
Менестен кенген Кумайын
Цсетин берай тенындан,
Муну корун эр Бекай
Бекырыкты сенды эжи,
„Менес, Менес деп
Ач айкырык, куз сурон
Адбай ундуу сенды эжи
Адис болгон Куутулку
Бура тертын зыр кайду
Тонкайду коздой чу кайду,

Ана, мыне дегиче,
Ачын коздуу тужгенче,
Менестен кенген Кумайын,
Кенцу тонкой бет ачын
Эжи тетин корерде
Кырк кулач кызыл тулпуну
Кумайыктей чоц Тейчен
Цсетин басын тыгынды,
Муну корун эр Бекай
Кумайынна тенынын:
„Айленейын Кумайын
Куутулку ачен оцуцдон,
Айленейын коцуцдон,
Арстен Менес бестырден
Белекке кенген берекин,
Асыжден кенген эрмечин"
Деп ошейин эр Бекай
Семетейди Эзрчитин
Аккурта таткен кок цсайын
Кок цсайыкты бет ачын
Турун кенды эр Бекай,

Кок тойык тоник шлеще
Менестен кенчек чоц дурбу
Чычурчык имерик
Чыкдан козго тиберик,
Бурамасык имерик,
Бурук козго тиберик,
Кок тойыктык алдыкда
Болукун арга корукот,
Арчанык томок тачыкда
Кектойык кереек корукот,
Муну корук Бекейдык
Сенеасы сенга болукот,
Монастен кенчек Аккекте
Мектиретик имерик
Шашкой кермек ежды эми
Эми Охор терик болтандок
Тертык турук кежды эми,
Мыктыктык огу тетти эми
Калжайык берык Аккукта
Ыкдый кулак кетти эми.

Ошондо Бекей терикидек
Менестын ушу Семетей,
Семетейге кеп айтат,
Кеп айткенда деп айтат,
Айленейык кукукук
Мыкдан ары беребыз
Кузордок тетиен чоц-колго
Акшумкерды сакебыз,
Тамашага бетебыз
Кузордокту ежыреек
Анек Бээтик беребыз,
Коцурбейдай кенкорго
Адбай кыргын салебыз".
Деп ошентик эр Бекай
Адыр, адыр бек ашык,
Будур, будур бек ашык,
Шекендуу кандуу тээктен
Турмок болду омокти
Кузордок кадай тонокти,
Эми тетик бергенда

Менестен кенчен Акшумкер
Кузку кондон угурбес
Кудругун тайын шукшурбайт,
Казды кондон угурбайт
Канатын цсайын шукшурбайт,
Томочку ежеже,
Ордоту корун ун сенин
Асменге чыгын ежи эжи,
Тенеждуу кондон кон ордон
Угун чыты корукун,
Кудордон бакса кыктыйын
Жекежден башы корукун,
Ок болуп чыты бакукун,
Адис болгон Акшумкер,
Аздын турун имерди
Айленин кенин ордоту
Кудшурукун Акшумкер
Добулду кетуу сенды эжи
Кудордон кача бергиче
Менестен кенчен Акшумкер
Серпин турун кенды эжи.

Ошол кезе Акшумкер
Кудордоту которун.
Тенчыз Тоты бетенин
Айленин кенин кондуэжи
Арстен бекей керия
Суйунгондон кубенин
Дуйносу тугон болуэжи.
Сенчыкерди октурун
Семетей, бекей эжи шер
Оргун тетин кенды эжи
Ани уйкуну сенды эжи,
Адбей уктан ежи эжи,
Мукуу мыкдей таштейлы
Кытейдын зору кацурбей
Ошондон кебер баштайлы,
Кон тыкинсын ежурин,
Кутурчен иттей тэзжигин,
Вода-Томон эжигин,
Тумон, Тумон кон ежин,
Тун которо мол ежин

Жылкыныя сонын артынан
Турун кенди эр коцур.
Кундур, тундур тон турун,
Кун жебин ембестен
Кунду кетке сембестен,
Адыр, адыр бен ашын,
Адырмен ашуу тер ашын,
Будур, будур бен ашын,
Будурмен ашуу тер бесин,
Бору турбос шор бесин,
Кон тыныга кенди эли
Керилин тотнен Семеуди
Козун сонын корду эли.
„Атасы Манас бастырдан
Артын тузчен тер эжен,
Аты муча жу эжен
Адбачен эр эжен,
Телечейи тез эжен
Тезир ежа кудурет
Тон тарбнен жем эжен,

Коду кождун бутундей
Корунчоку тутнекдей,
Кабачы бийик, заары куч,
Ани мучоку жем эжен,
Колумдан кенсе гунаты
Тирду кермен ежем ээ,
Аты мыш уруу кытейче
Кен котерун ежем ээ",
Деп оцентин коцурбай
Каарланы куулоку
Уйкуда тотнен Семеуди
Ошондо кетирин тертын тиберди.
Манастын уруу Семетей
Коцурбайча сайдырын,
Арманы кенин ичиде,
Аузчуан ужу сене ембей
Атырынчен коцурче
Кайрыкын кыныг чебе ембей.
Бели кетин мекчейин
Коду кетин чекчейин,

Айлесы кетти турду эми.
Комбердын цуху кенгаро,
Матиктин цуху кулгаро,
Колун корун коцурдун
Эки гаро терышын
Узонгусу кечышын,
Абекеси Семудин
Айлесы эмне бакду деп,
Эки гаро эзингин
Чеан тетин кенди эми,
Тередер болгон абесин
Эки корун кенди ошок,
Тегеречин керебей
Теги эле тенын адбай
Матиктин цуху кулгаро
Кагырын кенди курнурок,
Муну корун коцурбей
Бура тертын кенди ошок,
Бурунун кейде сенди ошок,
Эки беетыр эзингин,

Кутурген иттей тээлигин
Кейде сыкын бырнурак,
Себы колдо келишын,
Айбекте кермен чебышын,
Адбей тетты селишын,
Ат устунде тирешин,
Аг бурудай чешишин,
Абей кучту селишын,
Кейра тертын чебышын,
Матиктин цуху кулгаро
Кагырын кейде сунду эми,
Тандай болгон коцурду
Томкорун мечу эмедей
Томохотун турду эми,
Муну корун коцурбей
Ангера менен тыкт ногон,
Кагын берди кыкт ногон,
Муну корун кулгаро
Тукнерыне кетти урун,
Коцурбейди октурбой

Кетки эже берамын
Деп ошентки кулгоро
Тулперыка кемги урун
Тетки берды текшуен,
Менестен кешен сурнейде
Имерин колго ежы эжи
Ителгидей кейрен шер
Кулачик тейки имерди
Тоодой болгон коцурду
Охор тери ушу деп
Оппонун кен тушу деп
Колтуна сейки тиберди,
Кытейдын бестыр коцуру
Эжи коду елетен
Буту кетки шелетен
Айласы кетки бератат.
Муну корун кулгоро
Куйбогон тери кул болуп
Коцурду тайлан сексам деп,
Башын кесин ексем деп,

Тулперыка кемги урун
Эли тетки калерда
Башын кесин сеперде,
Астыцагы Ажера
Адис болгон соголгур,
Таматы терде терецдеп
Тел тибектей куйругу
Гатнаджта шартыцдеп,
Бунадей мойнун бурду эжи
Бура тертыи соголгур
Ор тедныи кежы эжи,
Ор тедныи ажежда
Ажередей буудонга
Тулпер эжес чеу тетнейт
Зеным болуп бокунот
Арам ожгон соголгур
Арны кырдан корунот,
Муну корун кулгоро
Муцайки кереп турду эжи,
Бура тертыи оможу

Абасын коздой тоноду.
Менестын дуну Семетей
Усередер болуп коцурдеп
Усаткен жен заннаган,
Уйдой тештай болкаган,
Ошол кезде Семетей
Бура тертын сумсейын
Аттен тушуп тугурун
Торосуна тугунун,
Урмат кылып кеп айтат
Кеп айткенда нени айтат:
„Айленейын абеке
Гала, сейын коцурду
Окутта калдым деп айтат,
Олбот тирду мен болом
Огункен очту елермын
Калганы усайлан, абеке
Каалаган куну дуцо
Бешын кеки байленын
Белен кылып берермын.

Институт языка, литературы и истории
ОТДЕЛ РУКОПИСЕЙ
Инв. № 5175
263, 1974
Кир. ФАН СССР

4-я тетрадь

Дем ошентин Кулгоро
Семетейге кайрыныи
Цсератын корун кайгыны
„Айлонейын тератиен
Абамды тайлан сонгенбы,
Алекандей кыргыз эн
Эхси ток тесир жолгенбы,
Кытай тунко теткенби
Кылымды бинген Семенди,
Кылгейтпай тайлан кеткенби."
Матинтин ушу Кулгоро
Каерденын куулонун
Озуна оу сойлонун
Андестан бана тургенде,
Анылмен Бекей керия
Аламды бинген оцуя
Кулгорого кеп айтет:
„Айлонейын кулунун
Арам онгон коцуду
Чана сайын сандын дем

Мудейбагы току тон,
Кытайдын гоцу коц тора,
Кылышды бинген зор тора,
Бешына кыйын иш і ушсо
Ангерага немчы урук
Бура тертын кыпт коет
Кагни тонойт тыпт когон,
Айленейын кукунук
Аптын бешыц берыцде
Ахурбейсиц кангага,
Кезеги шелет коцурдун
Кекенбегин току тон,
Кеге во инен кол ачын
Арбын коцу тон ачын,
Атан тоого тун ертын,
Аптын, кумуш зер ертын,
Атац Манас ерстен шер
Аты кан эпин бут ачын
Адбаген нуг ачын
Бээтинге кедет кылгаце
Бели кетнен бээтинцин

Кичи бээцин, гоц бээцин
цсери кетнен бээцинцин,
Кичи менту, гоц менту
Эли кетнен бээтинцин,
Кебылен Манас кейрен зр
Кебелбеген кейрен зр
12 тумон калманне
Арбын уруш сады эне
Коцурбейден бешнасын
Бут кырыхын кады эне,
Арстан Манас кейрен шер
Аккула онно угурген
Алмамбет шейит кетирген,
Канатынен кейрыкген
Аг ейкурын, нуз сурон
Акбалтаныи губагы
Арстандын бири бу дагы
Ошол кедат ічикде
Атац Манас ерстен шер
Аскалга кетнен атагы
Кан губактан ейрыкген.

Ошол кезет болгондо
Серек, сырган эр опгон,
Айдеркацын конгосу
Кезектен чыкен эр эле
Ошол баатыр шер опгон.
Сенин атец эр Манас
Ардыры салы коцурга
Ацгыдан тоо кепгеце,
Буудецы тертын мингцин,
Булумду теан кийгцин.
Алын кепгем Телеске
Алты ерамга бингцбей
Адам бингис тей тенкем,
Айленейын кунунун
Айта берсем тугонбойт,
Коцурбой менен нерматын
Конуй болгон эр Манас,
Балам, коцурду кийин елабыз
Кортоцдогон логного
Катуу сонуш салабыз
Аман болсоц кунунун
Кен кейде ачу елабыз.

Деп ошентин эр Бекай,
Матиктин цуну горого
Буурул атты мингцуда
Алекецей нет берин
Кулгородой балены
Айгуронна цсиберди,
„Айленейын кулгоро
Ары бергин эки кун,
Бери кепгин эки кун,
Торт кундон кейбей кел
Айгуронтой тецецди
Алын кепгин тезинен,
Ок оттотын еламы
Кудей берсе тороку
Аталдан аман кутунтун,
Таласка алын бералы.
Деп ошентин айткенда
Матиктин цуну кулгоро
Буурунду минин бунцутун
Атырнотын тунцутун
Таласты коздой бет елын

Журум калды зырчыгын.
Мужу мыкдай бештейлы
Акундун кызы Айгурок
Аида эмже кеби бар.
Ошондон кебер бештейлы.
Акундун кызы Айгурок
Бугуна чачы оролгон
Бугудай басни тороллон
Кер. мералдай кериллен
Суймогон создон эриллен,
Мералдай басни тороллон
Бешына чачы оролгон
Суймогон создон эриллен,
Бели кындай, бети айдай
Беш кокул кыздай кериллен
Тунда жатын туш корум
Тушунда кыйын иш корум,
Торосун эстеп ойгонум
Оу жагына толгонум,
Усамен айду ойлонум,
а тором амен барбы дем

Ме тереткен зуйндон
Менин корор кукум тербыдем.
Капаленыи турчеще
Камбардын дуну кулгоро
Тулпердын оозун бурунтур
Ак ордонун жежыще
Тунуре тертын сумасйын
Салам айтын турунтур.
Акундун кызы Айгурок
Акну болук угунтур
Асмен менин сызынтыр,
Торосуна безынтыр
Ары, бери уч аттан
Оу тушун калынтыр.
Менастын дуну Семетей
Умачтай коду агылын
Оруген жери басынын,
Кул езынтен ичишин
Курунтуп жылкыны
Тенесты коздай сурушун
Тенесне эрнер кенштеп

Институт языка, литературы и истории
ОТДЕЛ РУКОПИСЕЙ
Инв. № 263
1979
Кир. ФАН СССР Гос. Ордена

Апекежей кыргыз эл
Келин салам бериштi.
Коцурбай тепеска кол сенат.

— II —

Кытайлердын коцурбай
Кыдыретте керебай
Кылча тенын эбей,
Тегерете керебай
Тегем тенын эбей,
Калыц элин гоцуктун
Кайнын кирген эмеей

Менестын цуну коодоту
Цсайлем кецим деп айтын
Элинг кетер сенди эли
Калыц кытай булунун,
Болбогандой суйунун,
Менестын цуну Семетей
Семетей анду деченче
Цсаны кайбей суйунун
Торонтогон ганыцын
Кудайына цсалынын,
Цсаны кайбей гонунун
Цсалны кытай тетты эле.
Кытайдын кены гоц баро
Кылымды бинген зор баро.

Калыц эле кейрынын
Атеудын кору кон кытай,
Калы суйунун елесиц
Калыц малды ендырын
Кей бетиц менен булунун
Тамашены сенесиц.
Менестын цуну Семетей
Алтын, кумуш зерм бер,
Тугонбогон кени бер,
Алты сен кыргыз эли бер,
Торт гулун мелы деги бер
Тугонбогон мелы бер,
Тер цейнеген кон тыкны
Берын тийин елеы
Олтого шоктин кенелы,
Бейкут тетken кыргыздын
Цемкен отун огурун
Цсебылта берын когурун,
Кызын олто кылелы
Цсигиттерин кул кылын
Бэтэцкиндин терин эмин
Корбогандой кылелы
Кетынын олто елелы

Мокын ойдан дургутун
Колыц кытой эхиме
Керман бирден берели
Деп ошентип коцурбой
Илек, илек кол ехын,
Цсер цсайнатын мол ехын,
Кулек уккен, коз кургон
Баатырлерын чакыртын,
Ахи, доохору тыйылын
Арбын уруш салууга
Камынышын калышты,
Кун жебин ехышты
Кунду катка салышты,
Ай жебин ехышты
Айды катка салышты,
Ок отпос зооттон кийшти
Ок читтес тулпар миништи,
Кец Тенесты бат ехын
Коцурбайы беш болуп
Цурмок болду омолуп,
Кец Тенес коздой тиюкун,
Кытайдын кены коц торо

Кылышды билген зор торо
Ажара атын ергытын
Туйчын терге мылчытын,
Каарлеиын куулонун,
Кандерына суйлонун,
Колдун ертын зырчытын,
Колдун ехын тенирын,
Чоц котуга кургузин
Цсичттерин чакырын,
Тез келчин деп бекырын,
Эки тичит ехы эки
Чалчынча берин келчин деп
Тенесты коздой салды эки.
Чалчынча берген тичттер
Ацай, мыцай дечиче
Ачын коздуу тулчанча
Кабер ехын кенди эки,
Келин салем берди эки.
" Колыц кырчыз, кон ногой
Каберыцдеп бир тан ток
Кадимкидей тетынтыр
Эрте тичти чогулуп
Ордо етышын жетынтыр.

Куугум кире, кун бата
Ордого жапыр кирели
Жаннан отун огуруп,
Жапырт берин ногуруп,
Кызын олто елены
Катынын телек кылелы,
Тыпкысын олто елы
Керегесин кыйратып
Келин, кызын ыйлатып
Бээжинге олто елелы,
Алтын, кумуш зер елып
Алтымыш нарга туктойлу
Алым алып кыргызден
Адбей кордук селелы,
Бей которгон тен болсо
Тобосунан беселы
Торт тулугун чачелы,
Кыргызга кыргын селелы
Кыз-шилинин елелы
Анан Бээжин берелы
Кытайлар миктин куулокуп

Белекетти салмекке
Баштенышын елиптыр.
Куугум кире кун бата,
Элдин алды дым жата,
Кытайдын кены ноцурбай,
Кылымды билген доцузай,
Тула богон чигулан,
Кешы арттанган такайдай,
Оцу бышкан оппадай,
Алды-артына керебай
Кылчегога жеребай,
Оламуш дек селебей,
Астындагы Алгера
Ойку, кейки бестырып,
Калыц колун сапырып,
Накайлан урсен чапырып
Каптен кирди телеске,
Кытайлардын кенц кол
Ордого жаннын кенгенде
Менестин цуну селтей
Чарольрун Ээрчитип

Жоо келерин билиптир,
Тоболоцду коцурдун
Толук Тосун турунтур,
Бурулуц минин болкогон
Анкете алын зонногон,
Сыркейда колдо койкогон,
Ах кудейлен тахынын
Атам Манас колдо дем,
Аллламбет, сырган агалар
Толумду бештен чыга кор
Оду кежен коцурга
Тоболоцду сакайын
Ахтын бешым берилде
Кан кайда огум акайын,
Оду кежен кытейга
Корбогоцду корсотун
Мыждай кийин Тахасна
Кербечеждей кыпейын
Дем ошентин Семетей
Манестен кежен Анкете
Тоону коздой имерин
Тоо кейдеген кийкирын
Зец дезиртин тиберин

Кантан тиди кан кожо,
Матинтин уулу Кулчоро,
Камбердын уулу Кенчоро,
Абесы Бекей кирия
Аалаиды бинген олуя,
Бир тан четин тетирын
Жеткен терин майдалан,
Телмогуз коцур кайдалан,
Курнурогон коцурбей
Кучуц болсо чыкын дем
Сыр найзаны зыцкийтын
Тулперын минин кыждыйтын,
Алышеры коцурбей
Коцурбейды корчоцо
Манестын уулу Семетей
Курнурон ужду сакы эти
Баатырсынган чочко дем
Бууруга камчы сакы эти
Бура тертын эр Семец
Коцурбейды качырды.
Кытейлердын чоц коцур

Кылымды билген зор коцур
Ажера бешын бурген ток,
Абейлан керан турген ток,
Кейрат кылым коцурбей
Кергедей тем тец белеге
Качырын нейде сунген ток,
Семетейге бет ехын
Аз абейлан турген ток,
Ждай ишти кылген ток.
Ажереге кемгы урук
Асты, ертын керебей
Аркасын кездой бет ехын
Коцурбай качын калыптыр.
Мунц нерук Семетей
Аркасынан коцурдук
Кузун кезды дырчытын,
Коцурбейдын Ажера
Таматы терде терсиндем
Кара болот оздук
Комокайда керсиндем,
Тах тибектей куйрук
Чатнадита чапкылам,

Зеным болуп болукун,
Учкен куштай корукун,
Уйдай болгон гоц тештер
Асмежды кездой зырнырем,
Олбуй, солбуй темишин
Оцурсудем гоц коцур
Бурнанына чокукун,
Мунц нерук Семетей
Буурунду оздун бурду эки
„Баатырсынген гоц коцур
Бешыцды кесин ехбесем,
Ичицди терын мен бугун
Дацчыттерга цсербесем,
Бешыцды кесин бейлежын
Абем Бекей аныхмен
Аекемды билген абама
Белек кылын бербесем,
Кен нейде кечим ехбесем
Туубей тууна чогойун
Семетей болбой охойун,
Бен ошентин Семетей,

Кытайлардын кол кожун
Итежи тийген Таандей
Имерин тийин ежи эли,
Усетнен терде эр Семец
Усетимишин бир сайын,
Ооза, томон карабей
Кфоченга усарабей
Нердей болгон Буурунду
Жабыла качкан кытайга
Тамырыта бастырын
Кытыжачан кытайдын
Арбачын баштан учурун,
Сыймыгын баштан качырын,
Телечин терге тамырын
Эрдемсиген коцурга
Эли тетин берды эли
Берын найза сажы эли
Колжан эр каты дей,
Кан туроктун бошы дей,
Оинокун кан тушу дей
Олгу тери ушу дей

Сайын кежи эр Семец,
Семетей найза сажчеда,
Кытайлардын чоц коцур,
Кылымды бижен эор коцур,
Эрдем оон кыйшайын
Узонгудон бут тайын
Кору кетин алактан
Буту кетин шалактан,
Тоодой тоштай дуцк этин,
Терге тушту дуцк этин,
Манастын цуху Семетей
Буурундун оозун бурду эли,
Бура тертын турду эли,
Кантерын колго алды эли
Кардын терын коцундун
Кера кажин кажиндун
Цуртан, цуртан ажы эли.
Ошону менен кыргыздар
Бастешкен тоону тауди дейт
Берлин тачи тон болун
Тырган цетын кежи дейт

Семетейдин кайын болушу.

Манастын уулу Семетей
Басташкан тоолун теучежу
Бейырны огун ажан соу
Колдун берын тератты
Тоодон тушкан кенжу мал

Жемны эже тератты.

Калыу кара букара
Малга тунун кенды ошол.

Муну мындай тештейлы
Сары-Арнаны тудечен

Айдернецын конгосу
Атасы мыкты эр эже
Адбачен шер эже
Кече Бээжинге бергенде
Кадет болгон жести
Келгендерден кем угун
Конгокун уулу умотой

Керын бала жести
Манастын уулу Семетей
Кыйын чыкты дем угун
Атасынын кунун кулун
Гоу Бээжинге берыптыр
Берын тоутан салыптыр

Кытейлердын коутаро,
Кылымды билген зор таро,
Семетейден олуптур
А дуйна жузун коруптур.
Муну улуп умотой
Куйбогон тери кул болуп
Оозу, мурдун тепенын
Эки тачын кереныи
„Манастын уулу Семетей
Атасы коодон жеже,
Менин атам эр конго
Сан кезачын айдептыр
Сары-Арна терин жейлетыр
Намыс угун, ер угун
Гоу кезатке берыптыр,
Берын кыргын салыптыр,
Арстан Менес баш болуп
Коцурбайдан башкасын
Тыйнын кырын салыптыр,
Ошол Бээжин бергенде
Менин атам эр конго

Азбаган шер Конго
Абийир угун, ант угун
Аканандай мусулман
Кодак, кыргыз кани угун
Атам онко угуптур
Алмамбет шейт штиптур,
Нечен, нечен эрендер
Кабылан сындуу бирендер
Бээнжиде курмен болуптур.
Арстан Манас кейрен шер
Алмамбет шейт кетирин
Ашкула онко угурун
Болкогон жоо калыптыр,
Акылман Бекей ачасы
Аксакалын жайкаган
Бал менен оозун гейкаган,
Астыга салса ак толтой,
Артта журса сан колдой,
Тулпарды туура тетенен
Кан Манаска барыптыр
Олумуо канган баатырды

Алмыратын алыптыр.
Кара сурдун сулуусу,
Ургачынын нурдуусу,
Манастын дайбы Каныкей
Менин энем Акэрнеч
Эже, сиздин бир тууган,
Мералдай басын торолуп
Бешына чачы оролуп,
Бугудай басын торолуп
Бутуна чачы оролуп,
Кер мералдай керилин
Сулогон создон эринин,
Бели кындай, бети айдай
Бурбун ужуу, кой коздуу
Тоту куштай ужонгон
Анда нечен турдонгон
Касиетуу жан эже
Каныкейдин иниже
Жылаган бала бар эже,
Уйкудан гогуп ойгонуп
Оу тачына толгонуп

Тарасун эстен музуненин
Арстан Манас эрнди
Ардактан бекем коомтур,
Алты фамдын адабын
Каныкей бейкуш корутур,
Эр алгаща катынга
Тарнун тенин болот деп
Темиркандын шаарына
Тентин кирин кетиптир,
Манастын уулу Семетей
Усашы 12-ге келгенде
Кайра Тенес корутур,
Абыке, кобош фамдын
Усадасын колго бериптир,
Акуккандын шаарына
Акшумкардын ертынен
Ургончту кечин берыптыр,
Чыкпоно, толтой эрхердин
Чуронту тертын алыптыр.
Анден кийин Семетей
Атасынын кунун куун

Бээтинге кадет ачыптыр
Кытайлардын коз тара
Кылымды бинен зор тара
Семетейдин тацынын
А дуйно усайын корутур,
Манастын уулу Семетей
Коцурбайды алтурун
Кап кайда огун алыптыр.
Калыу кадан алтидон
Текыр кулу калыптыр,
Же атамдын кунун алабей,
Же Бээтинге бирге бере албей,
Кедеште ток, кеите ток
Каберсыз кенген болбу"-
Деп ошентин умотой
Куцгуронун куулонун
Одуно оду суйлонун
Тулпарлерин кандатын
Туура тертын байлатын
Цурмон болду Тенесе.
Конгонун уулу умотой

Колун тыйнен шейленин
Кул дынын бейленин,
Кун жебин енди жин,
Кунду катна сенди жин,
Тоболоуду умотой
Тоону тапты тенинден.
Муну угун Ажэрнеч
Кабырга соогу сокулун
Козунун цашы богулун
Айленейын умотой
Жуу кишин зор болот
Жинен аген кор болот,
Калтуу кишин зор болот,
Калнынен аген кор болот,
Казан, кыргыз бир туучен
Сенин атец эр конго
Менас менен бета же
Сенин атец эр конго
Кокурбай менен нес же,
Калмен, китей колдуу
Казан менен кыргызды
Канча толу корлоду
Тыйнасын тийин тыжастан

Ждерин чаан бухастан
Эрнин цайнен ждерди
Оз оддуна кокурбай,
Ценнен отун огуртун,
Цебылта берын когуртун,
Цайнысын тойлю цайлетней,
Кышнысын кыштоо кыштетней,
Кытей менен кемментер
Белекетти сежеде
Аретен Менас эр чыгын
Калмен менен кытейди
Ана-Тоодон айдачен
Казан, кыргыз жине
Аныи берген тецдигин,
Мынден бихин кецдигин,
Аканецей мусулмен
Кемырден едет кылет ден
Чоу казетты бештачен
Менас Бээтин бергенде
Кара берген, кен берген
Казан, кыргыз эн берген,

Бо илек кол берген,
Азбаган мол берген,
Сенин атец эр конго
Айдернен цуху шер берген,
Баатыр тоитук
Эр берген
Ахмамбет, сырген шер берген
Арстан чубек ах берген
Ахылмен Бекей тен берген
Бергенцудын берген
Шейит болом ден берген,
Бээтинге берген кишм кон болгон
Бээтинцен кейтиен кишм ток б/н;
Айланейын умтой
Бул кылгенцу оц эмес
Бата берер ток эмес
Манастын цуху Семетей
Сени мен бир Тугун,
Атеден тахчу Семетей,
Атеден тахчу умтой,
Эки тахчу чабышса

Эмчецет болбойбу.
Манастын цуху Семетей
Оцой олтоц тоо эмес,
Сага ахдырер эр эмес.
Карын болцу Семетей
Атасын тартиен эр ошол
Азбаган шер ошол,
Телегейи тец болгу
Атасинен, бабасы
Арстандын тукуму
Инчсе конге тайбогон
Кезикиен тиосун тайлаген,
Олгон сайын оргугон
Орт Манастын тукуму
Тугонгон сайын тутогон
Туйгун Манас тукуму,
Оторуна тийгенце
Манастын цуху Семетей
Оз атасын тайлаген
Каарына алгенце
Поз атаси цсанын кен
Цсанын канды цсам кылган.

Чынкото, толтой эрлерди
Коцурбейдей шерлерди
Усайлан келчек Семетей,
Айланейын умотой
Бул сосуду ким уксун
Бир кереги тун уксун,
Анден кора кукукум
Атан тоого тук туртом
Актын, кумуш зер ели
Анен телес берелы
Аретен Манас ербечын
Сыйлоган болуп келелы
Сыйын коруп эмелуп
Сыйлашын кайра кайталы
Семетей менен достошуп
Келиу кезек эмне
Кармалашкан тоо кенес
Кереен болуп берууну
Кебылек таен кенуин ден
Келиу эле айтелы
Усайлоону бирге усайлалы
Доону бирге доолайлы
Усоону бирге усолайлы

Кундуу бирге кудуйлу
Калмактан тыкны чабалы
Кон кайда кетти елелы,
Кас санашкан душмандын
Кара козун оёлу,
Кара ниет адамдын
Кас санаачан тен болсо
Кармап алып соелу
Кенына мыктан тоелу.
Семетей менен умотой
Керык бола бастырлар
Тургендешин ельшсен
Кадша айтар тен болбойт,
Силерге корцы турар кен болбойт,
Умотой ачыу тогонун
Кен умотой болосуу,
Казынеу толот ектынча
Кереп кезек кон эмне
Усынычаа чыгат сенынча,
Тилимди ежау кукукум
Бул огоуду таштачын
Башкача мыкты баштачын.

Анда Умотой Тургун кулуноко
Анэрнечне сўйлоко
„Оз жиндзи тежен дем,
Озгонун жим тежен дем,
Оз ўлюнду корюк дем
Озгонун ўлюнун бестир дем
Айттыз же бир созду,
Ойдо кемер кир созду.
Немне, ерды ойлобой
Корунгондон кем учем,
Умотой ерсиз дем учем,
Конгонун кунун кузбейт дейт
Конгулун айткен бир созду
Кодулуна ехбейт дейт,
Менин атам эр Конго
Атамдын огун ехбесам
Тузбай тузна чогойун,
Умотой болбой охойун,
Баатырсынчен Селтей
Барын чаан ехбесам
Бакыдечен Бакайче
Балакетти сехбесам

Атеден Тузбей охойун
Атам Конго бестырдын
Артынен Тушун тонойун."
Деп ошентин Умотой
Кунгуронун кулонун,
Кера кучка сўйлонун,
Арбын, арбын кол ехын
Кол ехеда мол ехын,
Тоо-терегин шейлеиын
Жоого керек кул езын
Кантичеге бейлеиын,
Каеры кехин кекейын
Цурун кехдн тежесне
Айтыкуз ерстен Менестын
Жерин чаан ехуга,
Менестын ўзуз Селтей
Жин чаан ехуга.
Мачиктин ўзуз Кунгоро
Комбердин ўзуз Кенгоро
Жи чоро эжигин
Кутурчен итей тэжигин
Тоо дечеце сўйунцы

Ужелец темир кийинчи,
Тахастын томон тачынан
Торонун тиннен бачынан
Тухмердын юзун бурушту
Туш, туш тенне коз сенин
Дурбу салын турушту.
Дурбу салын нерсе
Тахастын башны бетище
Тон чон тендын четище
Оргун, оргун чеш чичет
Чаздын бейнен нерсе
Каптачен калыш кол жен,
Ужер ужайначен мол жен,
Ужоо терачын шайленын,
Ужалеш кылыч байленын,
Атайлан келген тио оздуу.
Ахнетен келген доо оздуу.
Матинтин уруу Кулгоро
Тухмердын юзун бурду эли
Тугура тертын турду эли,
Жолючу бакса тол мыне
Тортуучу бакса мен мыне

Кастешнен душмен ен бакса
Кенын суудей тогойун
Кыйыкдычын коройун
Деп ошентин турлеще.
Конгонун уруу Семетей
Кедрленин куулокун,
Нейзены колго алды эли
Мехтиретин сундурун
Кулгороку кочурын
Катуу кирин калды эли.
Матинтин уруу Кулгоро
„Атеудын кору умотой
Тыкмыкуды тис кечпесеу
Тыкседен айлыш чеппесем,
Катынну кера баскансын
Калмактен тыкны чапкансын
Кругуруу тенын качкансын
Кытайдан тыкны чапкансын
Эзнигесиу тону тон
Эрегишин келгуй
Атеу конго эрекди
Арстан Манас сойгон тон

Кузу бекер куулонун
Кузи елем деп сүйлонун
Кузи доолан турчан бейшуден,
Деп ошентип кулгоро
Сыр кайза колго елди эми
Чымырканын тлитенин
Абайлан турун кеды эми.
„Сайсам кайза ототно
Конгонун узуз умотой
А дуйно жайга кетет но,
Тузгенын жайлан селды деп
Душманга кулку болом эт,
Болосун жайлан селды деп
Болонно шыдыу болом эт
Деп ошентип кулгоро
Кайра тертин зыр ногон
Абасын коздой зыр ногон
Тетин кемин кен айтат
Абасына кеми айтет:
„Айлакейын абаке
Конгонун узуз умотой
Кузи доолан бизге кекиптир

Текеты текир чабам дейт,
Тешын текнен кыкеж дейт,
Жекнен отун огуртун
Жебыкте берын ногуртун,
Текес эзи кекет дейт,
Мекестын узуз Семеудин
Бешын кесин сакат дейт,
Муну уннеда Семетей
Каерденин куулонду
„Атеудын кору умотой
Атеу конго бастырды
Мен отурун сенбесем
Эзенин доого кенбесем,
Кытайдын кепи Кеу таро
Кылымды бинген зор таро
Коцурбейдай доцудга
Тирду кермен бербесем
Бул эжиже дечени
Минтин бонту течени,
Умотойго берын айт
Бул чатачын кайсун де
Конон болун, эдешин
Ахтын, кумуш зер ехни

Айлыка етен пайтсынде,
Эчер менун болбосо
Кестешкен тюнку кержеткен
Кершыпешкен ел иттин
Кол кейде тиннин кечин
Текыр менун болбосо
Бешын кесин бейлекни
Абежеде ехни кел,
Козукун оруу тийбегин
Обогалом кем айтныя
Тууген болгун дем айтныя,
Аста сулом кем айтныя
Айыл кынгун дем айтныя,
Акыл созду кем айтныя,
Акыл созго конбосо
Адыздачан кезектыя
Созайыя колго берин кел
Кош кайтерын соз айтын
Келбегендей кылын кел
Кетиндечен ел иттин
Кериктин башын ехни кел.

Дем ошектин семетей
Кулгорожу тонотту.
Атен тоодой кеучирем
Намыс учун жучирем,
Конотойдун умотой
Турген жен сумсайын
Сайыштыы самам жучирем.
Чоу тукмерын ергытын
Артынен чоцын бергытын
Матинтин уруу кулгоро
Эмил тетин келгени
Кемин салам бергени
Салам берсе ехин тон
Конгонун уруу умотой
Келын чычын оозунан
От чачыны козунан
Жез келгенин сем дем
Кенежин келген кези жен
Ызелаяны алнитыр
Акыл созду уннен тон
Конгонун уруу умотой

Абейлан керан түрген тоқ
Ат ойнын шуда бергендей
Бөлекпін бақтым
Қыр ашуын шұға
Ішіңдегін алып бұр
Төлеңдеп тұрғам
Ақылдарын ойдағы
Ақылсыз жүрегім
Ақылдың жұлдызы
Төлеңдің ішіне түрлеңде
Жақтырмын ақылсыз
Ақылсыз жүрегім
Ақылдың шұғыласы
Түрлеңде бұрда сайлы ма
Қыр сор ақбасаң
Қой жаңа ақсың ба.
Қойғанда жүр ұлтым
Найзаны қолға алды ма
Жауын бұрған ұлтым
Жақтырмын найза сөзі ма,
Ұлтым найзаның
Ақсы түрлеңе найрат
Кебалық, қалың дәлелім

Қалың тұрғы қаңғы ма.
Жезелік ақсы қылғыр
Жақтырмын найза сөзі ма
Қобырғын ұлтым
Ақылдың жұлдызы
Ақылсыз жүрегім
Ақылдың ақсы түрлеңде
Жақтырмын найза сөзі ма
Ақылсыз жүрегім
Ақылдың ақсы түрлеңде

Дем ошентин ~~[illegible]~~ айтканда
Ордого кабер тетти эми
Керын бого умотой
Кулгородон нейза тек
Кен теткурун окуптур
А дуйно жудун корунтур,
Муну угун Кенынай
„Оубогон гунак оубойсуц
Оз тууганыц оптурун
Кимди кереан кыласку,
Кангонун цуру умотой
Бекеске чиксец бек эле,
Сени менен бого эле,
Цоону бурге тоолешмен
Доону бурге доокешмен
Калмектен тиккы гебышмен
Кен кайда кечиц ешмен,
Акурнегтей эмеме
Амине тоон айтамын"
Дем ошентин Кенынай
Боздон турду бурнурам,

Ыйлан турду гурнурам,
Куйбогон цери кул болуп,
Акылмен Бекей керыга
Айтын берди бердан
Болгон иштин тин тайын.
Акылмен Бекей керыя
Аалаиды бирген окуя,
Ак секанын цайкаген
Аптыи айлык болер тумуту
Андына ака байкаган
„Болбоотур балаци дем кайду
Бул ишмудин ачы
Цекиты болбойт дем кайду"
~~[illegible]~~ Аптын, кумуш зер ачын
Аптымыш тоого ертены
Кокотойдун умотой
Айлыка берын кайтелы,
Сары-арнаны тудеген
Сантекаттуу кон кезен
Кечирим сурам кайтелы
Болгон иштин айтелы

Кайда кайбайт деп кайду.

Кангорокун кастычы.

Илгертеден келген соз,
Карылардан келген соз,
„Озонтон чыкпен арі жатен,
Оздон чыкпен жат жатен,
Камбердын уруу Кенгоро
Кара сает бул чоро
Ойлогоку жамандын
Манастын уруу Семеуде
Бузуекинен айрыл,
Ойлогон ого ектуду
Семтейди жайлюдо
Семтейди ектурук
Кулгороку кул кылыш
Айгуроктуу куу кылыш
Тектыны озум мансем дейт
Тажыны бешке кийсем дейт,
Чачыкейдей сукуушу
Адазыка ексем дейт
Аты сен кырыз жыкшы

Деп ошектин кен бекей
Актын, кумуш зерлуди
Актымыш Тоого жуктотту,
Арбын малды айдатты.
Камбердын уруу Кенгоро
Кара кучко кулокун
Озукон оу суйлокун
„Айлеканайын абене
Актын, кумуш зер ешин
Биз пезенне бергенде
Актыкыуудн ехбейм дейт
Азанне ектин кейбейм дейт,
Ардектуу пезен жыкуе
Актын, кумуш кон болот
Туура тонсец, абене
Тейбуурук берсен эн болот"
Деп ошектин айтканда
Манастын уруу Семтей
Коодон туучан кургуруу
Болуктур чоро деп кайду
Бир тыкыкынын безеги

Кадырлуу нены болсом дейт.
Камбердын уулу Кенгоро
Кулгорону кунокойт
„Бууруду минсе ах-минет,
Булумду кийсе ах киет,
Тоого берсе ах берет,
Галгынды болсо ах чекет,
Тынны тийсе ах тиет,
Охтоону болсо ах ахат
Оцонбогон Кенгоро
Берлычынан кур кекат"
Деп ошентип Кенгоро.
Кара жет капырлу
Кен кайда нечин эскерин
Усаман ойду ойлоду
Бир усаманды кинуга
Кадрленын болбоду.
Манастын уулу Семетей
Кенгородон кастыты
Оксо дегы ойлобойт
Кабылан гором тарайт деп
Кадырлан ены ойнотот,
Кеда минен тойлотот,

Ат ценшнеин мингизет,
Тон ценшнеин кийгизет,
Кеспеса беатыр Кенгоро
Алнена сепер тургузат,
Белин бенет бургузат
Алнетен кенген тоо болсо
Ага кершы тургузат,
Аныл, нецеш соз айтат
Аныл созду кон айтат."
Камбердын уулу Кенгоро
Ичинен ерам ойлонот
Мыц мертебе толгонот,
Эх тайлого чыкенде,
Усей медгини болгондо
Семетейге кен айтат
Кен айтнеда нени айтет,
Айленейин абене
Мурачыц сакчы деп айтет
Чынночо, толгой эрлерди
Кыйын чыкен шерлерди
Кытейден чыкен коц торо
Кылымды бижен эр торо

Берлык тоону тайлады,
Бастешкен тоо калбеды
Кедша айтер бир тан ток
Кудай бизди талгады.
Нече Кангонун уулу умтой
Умтой жаш кун доолан,
Аныл сауга калбоду
Айткен тилди албеды
Арам олгон умтой,
Кулустон бастыр гордон
Арам олум дым болду.
Эми жайкажен тамбеш тамбейбы,
Чырм этсе уйку калбейбы,
Тулперлер чалчы тоо карайт
Чалчыла чигер чек жаш,
Менул десеу абене
Туш тушка чалчык чалайык
Жалъыз оум берайын,
Кершыпашкен тоо болсо
Кеп кайда нечим алайын
Каныи суудай чачайын

Кап кайда цсинин начайын,
Дос пудечен цсен болсо
Достошум, аба, келайын
Дос кобойсо эл болот
Эл менен бастыр эр болот,"
Деп ошентип айткенде
Менастын уулу семтей
Кельберсичен эр жиец
„Берсеу гором берчын дейт,
Берин чалчын чалчын дейт,
Кон нечикней тез келчин,
Коргонуцду айтын кел
Кас санашкен тоо болсо
Каныи суудай тогоду
Тоо кордум деп айтын кел,
Алты кулдон калбай кел."
Деп ошентип айткенде
Камбердын уулу кангоро
Кара саат чуначыц
Кулгорого барды эми,
Берын салам кызды эми,
1. Аленейын кулустон

Цоокну бирге тоолаштык,
Коокну бирге доолаштык,
Чалчыга бирге берыштык,
Эчен тиккы алыштык,
Бирге осун гоцойдук
Тецтуш курбу тан эле,
Акылыц теда бала эле,
Абам чалчын чалчын дейт
Алкетан келчен тоо болсо
Абайлан козуц салчын дейт,
Кершылешкен тоо болсо
Керман ачын сойчук дейт
Кенын ичин тойчук дейт,
Астылдачы буудандын
Туфчы кукур мал эле
Чуд которук чурнабас
Мудурачок тан эле,
Маарлуд кетуд душманга
Сурноён берчи минейлы
Тертынбей тоого тийейлы
Оду келчен душманды

Ачкосун жарын алайын,
Берсец бурдан минейлы
Бир кумердан панайын"
Деп ошентин турчанда
Магиктин уулу Кулгоро
Бешкача туучан эр чоро
Бербеймин деп айтарбай
Кангоро коокун кайтарбай
Тушуп берди буудандан.
Камбардын уулу Кангоро
Сурноёнду минди эли,
Сумсайын сапар жуду эли.
Мчинен арам ойлокуп,
12 турлу толчокуп,
Досу Кизды коздой туду эли
Кукур, тукур тон турук
Кун адбай мол турук
Ашуд, ашы, тоц басын
Анцыды коздой бетаны
Болмогон тирче кади эли
Тухназдын козуц буду эли

Тура тӧрӧт кыкӧй
тӧдӧ Гераська ног сетны
Ӧд абаӧн кодӧ оӧн.
Ӧтуввез болбоӧ
Мӧр суӧдӧн гомӧн боӧмӧн
мынтӧдӧдӧны оӧмӧн
Кыӧ тӧдӧ ӧсӧт дӧн
Кыӧ коргодӧй мӧт дӧн,
Ӧн дос ӧт ӧдӧ
Ӧдӧн салам бердӧ,
Кутӧмӧн ӧбӧй
Кутӧдӧм пондӧ ӧдӧ,
Кывбурӧ ӧдӧ кӧдӧ
Кодӧмӧн ӧдӧ ӧт,
Кора ӧтӧ мӧ горо
Кывгӧм оӧм ӧтӧ ӧт,

" Ӧтуввез ӧдӧ ӧ кыӧ
Батыр боӧ, ӧ боӧ
Ӧбӧгӧн мӧ боӧ,
Мӧгӧстӧн ӧдӧ пӧдӧ
Ӧна тӧдӧн ӧ ӧдӧ
Ӧ мӧ ӧвтыр ӧбӧдӧ
Гӧгӧ тӧдӧн ӧ ӧдӧ.

Кокӧдӧ ӧдӧ ӧтӧй
Ӧтӧй ӧ ӧ ӧтӧдӧ,
Керӧ бӧгӧ бӧгӧ ӧдӧ
Бӧдӧдӧ бӧдӧ ӧдӧ.
Тӧкӧтӧ гӧгӧ ӧдӧ
Тӧкӧр ӧдӧ кыӧ,
Ӧ кредӧ кӧбӧ
Мӧгӧстӧ ӧдӧ сӧй
Тӧдӧ ӧ ӧ бӧгӧй
Тӧдӧ ӧдӧ ӧ ӧдӧ сӧгӧй,
Кыӧ мӧ мӧс бӧгӧ
Ӧдӧ ӧтӧ ӧдӧ бӧгӧ"
Ӧй ӧтӧ ӧтӧ ӧтӧдӧ
Кывдӧ мӧ бӧдӧ,
Кодӧ мӧ ӧдӧ
Ӧдӧдӧ мӧдӧ
Ӧтӧй гӧгӧ ӧтӧ
Ӧтуввез ӧдӧ Сӧй
Гӧгӧтӧ, тӧгӧй ӧдӧ
Ӧдӧ мӧ ӧтӧ ӧдӧ

Кукук кузун ахбесак
Кутургак жек бук коздок
Кем кайда кэжэмн гигурык
Кара кашык тонносак,
Баланетти сахбесак,
Бешык кеши ахбесак,
Туубай тууна гогойун
Кыяз болбой ахойун"
Деп ошектин эр Кыяз
Аштты, шертти кылышты
Соз бутурун тоныштоы.
Камбердык уулу Кенгоро
Кара шет ит чоро
Менастык уулу Семеуди
Кебелбечек эжеки
Ардак ажи кенуго
Талосты коздой омоцу
Семетей коздой тоноцу
Кунгур-тунгур тон цсурун
Кун адбай мен цсурун
Камбердык уулу Кенгоро

Кайра кенди тапасна
Ах тунгу отун тецоты,
Камбердык уулу Кенгоро
Семетейге кем айтат
Кем айтканда цеши айтат,
Тунгердык оозун бурдум дейт
Туш, туш цаннга ишерин
Дурбу салын турдум дейт
Каршылашкан тоо баяо
Кара кашык ачкын
Кайра кежем дечежик,
Бизге кеш найтарар кебектир
Деп ошектин Кенгоро
Кашты бая кыжы ошок.
Менастык уулу Семетей
Кебергичек эр кежеу,
Кебелбечек шер кежеу
Кенгоронун бажын
Кани деп ойлон койгон тон
Кара шет горонун
Бир кыжек ишин бижек тон.
Кенгендурдек кем уулу
Менастык уулу Семетей

Эч нерседен непертон
Ордодо жатат дин угун,
Кыз баатыр куулокун,
Кол кокуна сүйлокун
Илек, илек кол ечин,
Кол ежа да мол ечин,
Менастын уулу Семеуди
Тирүү кармап кечүүго
Усибетен кынчен тир ечин,
Бөлбөн, доосун бүт тыйын
Усепеу кынчг бөйлектын
Тоо-терегин шейлектын
Турум кенди кол айдан
Кол айдаса мол айдан.

Комбердын уулу Кенгоро
Арам ого ичинде
Андыртан аудын турдуэни
Болтошкон куну болгоцо
Семетейге кем айтат
„Айлекайын ебене
Атан Манас арбачын
Ужутун кенди корунат,

Менди бөлсө, эн бөлсө
Сен жерайнен кем бөлсө
Ан кумбозго берекы
Ай тудитуу бээ чеки
Арбекка курен окуйлу
А дүйнө, кетпен эрнердин
Атетуу мынты шерлердин
Арбачын эсе сенеки
Ажан ордо берекы
Огон-кулку биз сенин
Тырган жатын кенеки,
Деп ошентин айтпенде
Менастын уулу Семетей
Эч нерсени айлобой,
Арам ишти болтобой,

„Менди бөлсө, кун бөлсө
Бединнен женшин ишэнен
Арбекка курен окуйлу
Ан бөз бэзни сойгуна
Арбекка етен бечиштан
Курен окун койгуна
Деп ошентин Семетей

Гороморун эрчитин
Журун кажы шертылдан,
Ордодон чыга бергенде
Акундун кызы айгурон
Бугудай бесын торокун
Бутуна чачы орокун,
Мерендай бесын торокун
Башына чачы орокун
Кер мерендай кериктин
Суйлочон создон эрикти,
Бекы кыждай, бетм ейдай
Акты айчыкы ецеты
Адыр бикчен окуп
Ак тамаги кыкайын
Акырын суйлон бурайын
„Кабыкен торок Семетей
Тунде жатын туш кордум
Тушумдо кыйын иш кордум
Бугун сапер турбогу
Бугун чыкеску жок бокбойт
Бугун кекки эрбеу бер
Дем ошентин айтканда

Менестын уулу Семетей
Кудугуронун кудуконун,
Кера кучко суйлокун,
„Толумду Гурон торгобо
Катых ишин бикдугу,
Эрнек кушун бикдугу,
Аттенын чыкеск жок болот
Арстан кайдан кор болот."
Дем ошентин Семетей
Тунперге кайчы уруу эти
Ак кумбозду бет ежки
Тузура карай турду эти.
Семетей кумбозго берын жок
Сокон туло кыкат. Казанга сакчан
Эти кайнебайт, муну корун Семетей
Менен кужгоро ебай кана
болушат. Кенгоро ичинен кубенат.
Акыстан кенчен тоокун дебыты
угулат. Кенгоро сурноенду тикин
чакчыка кетет.

Ныз кон колу менен кемин
Семетей менен Кулчорону
Колан кольшат. Семетей
Кулчоронун душмандычына эле
коз тетет. Бермачын гиштен
баш чайкайт. Кельгу тоо
Кантон кемчинде Семтейдин
мынчен аты боспайт.
Семтей агузу кемин капелонет:
„Аргымак тыйдым от тыйдым
Айлекчын тайбуурун сеней буздендан"
Азежат тыйдым эр тыйдым
Комбардын кулу Кулчоро
Айлекчын кулчородой гузгендан",
Деп терачы тоо, оттон тушун
тоо кемчинде Кенчоро кемин
Сайын кетет. Семетей кайын
болот. Кулчоро тангы сабай
Салышын туруп, ешуп
колго тушот.

„Ат-Башы".
Сүйүнбаева Калбубу

Дом культурада (райондук),
биллиардный залда иштейт.
1923-т. „Баш-Кайыуды" айлында
туулган. Азыр „Ат-Башыда"
1-май колхозунда, №11 үйдо турат.
Ысаш кезимде „Манас" айткан
кишилерди коруп, угуп турчом.
Ысаш кезимде толдоштурумдун
ерасында „Манас" айтын турдум!
Бадчы тыздары „Манастын окуму"
дечен бир китепти окучам. Азыр
ал китеп тоо. 2-3 тыздан
бери ачынна чычын, эл ерасында
„Манас" айтын турам. 5 класс
билимим бар. Кийин чыкпан
„Манастын" китетерин да окуй
коган турам. 1969-т. республикалык
нарсо-конкурсунда 2-даражадачы

Оздук нарком чигери очилышкин
Республиканын народ конкурсу-
нун диплому менен сыйлаган
Кийлинки шыдеры Менас, аны-
гороморду тушума нарин ерек
ичкенди таштап дегенинен таштап
кайдум. Фрунзеге берын
телевизор ерныну „Менас"
айттым.

„Манастын олуму."

Айкол Менас арстан
Кече чоц Бээтинде берчеца
Илек, илек кол берчен
Аябачен мол берчен
Алмамбет, чубак эр берчен
Серек, сырчек шер берчен
Тора тоштук доо берчен
Эчен доолор тоо берчен,
Тунту кытай жине
Тучонгон кытай терине
Тун которун кол алын
Арстен Менас кайран шер
Колуу аябай мол алын

Тонон суу тийбес Бээтинде
Тоорунун уруш сепет дем
Алекендей мусулман
Ашуатын алем дем,
Ашел тетсе алоу дем
А дуйно цыдун нарок дем,
Сулаймен бербес Бээтинде
Арстен Менас кайран шер
Суук укурук сепет дем,
Сурса бербес шыдерын
Бээтинден тертын алам дем,
Бээтинде берчен кишм кол болгон,
Бээтинден кичен кишм аз болгон,
Ошо кезет берчеца
Арстен Менас кайран шер
Аккура окко угурчен
Алмамбет шейит кичурчен.
Акбалтанын чубачы
Арстендын бири бу дачы,
Чубак олгон ал тиндо
Ободон тындыз козгоцкон
Алмамбет менен эр Менас

О дуйнокун дос болгон
Алмамбет кенген бээтинде,
Кобу тогун кобу чын
Корун кенген кишм тон,
Терымы тогун, терыны чын
Усенинан кенген кишм тон,
Нечен тупнер ат окун,
Азаматтен шер окун
Адбаген эр окун.
Тупнерден мынты Аннура
Теленине тел тетнейт,
Баскеныка мен тетнейт,
Алты ай мине ерыбайт
Алтымыш осий болгуча
Аудусун чайнан нарыбайт,
Кере байыр казанат
Кенбыр онно, тез кенат
Аннура онно учкенде
Алмамбет шейт кечкенде,
Серы-Арнаны тердечен
Сен казачын айдачен

Сендирчекуд эр Конча
Конча казат болуд эли,
Кон узабей кен менес
Катуд оорд болуд эли,
Усерадер болгон тери оорун
Мээ ерекан серы зин
Кусун ийди эр менес
Ошондо еретен менес кейрен шер
Куно, куно тотолун
Тездыктен бешын кторун
Оодо болун оо десе
Кабылендын оорунан
Оток, оток кен кетин,
Терса, терса тотолун
Усаздыктен бешын кторун
Оодо болун оо десе
Кабылендын оорунан
Курок, курок кен кетин
Ошондо кейрен кетын Кенний
Кийлен ийди чырнырам
Бозон ийди бурнурам

Баатырдын батын тиюн чурнурап.
„Тирок, мээ ерекеш сары зик
Бейнайча сенчу оор экен
Баатыр сенин белиндe тера бер беле?
„Айык, мен белиндe тераж
айтайын
Бээтиндeн бери найтканда
Капарсыз болуп тетканда
Кытайлардын кан Коцур
Кылымдан ошкан зор Коцур,
Аргын кандын Атыбай
Адбей уктап кенчекде
Сайын кеткен тери бер
Аргын кан уулу Атыбай
Аргын кузи кенчеге
Тетней кенчен тери бер
Аргын кан уулу Атыбай
Бек тертинин десет, бош тертин
Найзеки бурап ачы эле
Болоттун учу кирс этин
Белиндe сынын канды эле
Мен бул тереге тетиче
Оозу бутун кабыдан

Кучоп кеткен тери бер."
Ошондо найрен кетын кенчей
Бодон ийди бурнурап
Бийлап ийди чырнурап,
„Ныкуй тирок не дейсиз
Бээтиндeн бери найтканда
Айкалышын тетканда
Сенин белиндe тераз кирбочок
Менин омолымдын кеткени
Сенин атаныздын теткени,
Кара суудa батканда
Намаз окуп тетканда
Кытайдан чыкпен чоз Бора
Кылымды бинчен зор Бора
Ачарасын ергытын
Атырыктын бергытын
Адам кенин сайчекде,
Аргын кан уулу Атыбей
Атыбейдын оздунде
Кароолчусу мен болсом
Кыкбейт белем кызыкти

Чийбейт белем сызыты
Мен ага корсетот экем, дунуйга
Кишм корбос кызыты
Сыкебейт белем кулунту,
Сокбейт белем кытейга
Кишм корбос булунту,
Менестын атаныныметнени
Кенкейдин атаныныметнени.
Адырдачы булектай ~~тошукушун~~
тошукушун турчежда
Аркер мекен кунтедай
Кошукушун турчежда
Мыкда цсера корбогон
Мецдай соогум тейныэне
Бастыдын козу тумужа
Мекен корор тукум тейны эне
Аркезда эрнем бене цсаш
Ага-ижижин беры нас
Айколум козуу тумужа
Кендай болот биздин бешь
Тором, кер ээжиуди айт, кобиуди айт
Кенкейдин корголой турчен терин айт

Конуетен козуу тумужа
Тором, колуугу кишиу бер бене
Бирттуучежей куйуугу
Нерешгу кишиу бер бене
Алтынну ном, нуруу ном
Тором, уйлошгуу кишиу бер эне
Ажесеу тенын кендиго
Тором, суйлошгу кишиу бер эне
Тулперыгудын возуа
Буруугу кишиу бер бене
Тугонгон бешке ишь тушса
Туу тубуно были этней
Тором, туруугу кишиу бер бене
Тором козуу тумужа
Кызметыуды были этней
Кылуугу кишиу бер бене!
Деп ошектин айтнежда
Аретен Менес кайрен шер
Керезин айтык болкуудан
Ыйлан кеца турду сокуудан.
„Айым, атаным тетин мен ансот

Озон бойлой колбогун
Орт очкондой болбогун,
Тыйчен дуйнонц чачын
Эри онгонда кетынче
Торкун такын болучу
Темирканга качын кет
Артымда кепчен Семетей
Балтыр бешик баканыи
Кыпыи берин ырымын
Кырныи берин чыбычын
Тузчаныц всмайынча бере кор
Мойнуна тумар тага кор
Ата тайын бихгузбей,
Же чсайын гуйгузбай
Чуначыц Семетейди бага кор
Ташы он жиче кепчеце
Он относ тонду кийгизин
Он тетнес гуннер мижгизин
Атасын тайын бихгизин
Тахасты кездой сала кор
Чын ербелин бер болсо
Озум колдон ехармын.

Аменат толго салермын
Озумду тертпен эр болсо
Адбачен шер болсо,
Атасы Менос Айконду
Андан сайчен коцурдан
Атасынын кунцун кунцун
Кытайга кырчын сапатко
Кытыздачен кепчуден
Кап кайда кечин аратко,
Дачы созум дачы бер
Дачы айтамын угунан,
„Баатырыц козу отконда
Кадрен такас тер болбайт
Бунарды берин тердечин,
Менин козум отконда
Анты ерам сага эх болбайт
Тежуден тмет тыкнызды
Темирканын жиче
Тектин берин кунцуц кор
Башканын жиче эх дечин
Башканын терин тер дечин

Абыке, кобоп ерандер
Бухерды чакчуты бер козунда
Айлаена тенса бух ттер
Башыкан чакчаны турчу озумду,
Кыйшыгы турчу козунда
Кыдбык тенса ерандер
Кыкчаны турчу озума,
Менин козум откоцда
Алты ерандын кыперын
Тел кукушуц сагон тейт
Тец тучен бакомды ттер
Тетиретин кон тейт,
Мен онгонда айымын
Белчикуц терге кайбачун
Менен козуц корчон кецер бер,
Эчен кошук тийчен тецер бер.
Корумду агын ахбесын
Окучумду суйротун
Дезчыттерге тербесын
Ошентин очун ахбесын,
Акыкуды сала кор
Адет бинчис бир тейга

Арстакыцды кома кор
Деп ошентин эр Менес
Сокчу тибин болкуцан
Ыйлан турду сокуцан,
Дачы кеныц созум бер
Дачы айтер кебим бер
Мен онгонда кенышын
Кетечецын кен кошой
Кен кошойга кебер бер,
Акылы тетик екылмен
Аалампа ертын тен,
Ак кошойдун бешкеча
Бинчиттин бер эле,
Кошойга кецеш сала кор
Кен кошойду кашыца
Усолдоц кылын ала кор,
Элемецын эр тоштук
Эчен доокор менен кермашкен
Адбачен эр эле
Аалацен чыкен шер эле
Эр тоштукка кебер айт

Бек бейлоогу бек ошок
Бекин тетиен тер ошок
Тоштун кенсе бул терге
Коршыкешкен кес душмен
Кеш кейтерын кенсе екбейт,
Кенин салам бере екбейт.
Карача кендын кыз Сайкен
Абечен эр эже
Аскамдан ешкен тер эже
Ошо кыз Сайкенге кабер ейт,
~~Кетегендын~~ Карача кендын кыз Сайкен
Катын бешин эр кыкет
Коршыкешкен тио боко
Кара тер менен тез кыкет,
Кеге тороу Менес оокулун
Карачаныи кыз Сайкен
Кыз Сайкенге тиокулун
Айкырын кейде бир сексем
Зыз, зыз этин кекебейт
Менин Сайкен кейдамдын
Бучкочина тезебейт
Ошокуо кеерхенин кулоодум

Кара тенге куч кенин
Озумдон озум суйлоодум
„Абечен шер кыздыз
Бир катынга тез кыкбей
Мынчалык кеге кем кыздыз"
Деп ошектин мен озум
Тулкердын оозун бургамын
Тура тертин качырын
Сайкенге кейде сунчемын,
Сунчен кейдем отпок ток
Белекеттуу кыз Сайкен
Аттен кулан кетпен ток
Айлан кетин ербейдын
Чанчтей мурдум дердейдын,
Белим кетти менчейин
Иозум кетти чинчейин
Карача кендын кыз Сайкен
Кейрыкын кенин качырын
Сунчурун кейде имерди
Сужсайын турум кыз Сайкен
Бургата сад тештеди
Атыкдачы Акмука

Усалык перман оботон
Враз кездык тигилбей,
Ошондо Сейнек куулокун
Оцуреддан суйлокун
" А-Тездык кору болбостур
Ахыл солсак мекестын
Аженедей мусулман
Бели сытки кекебы
Аданка мени секебы
А дуйного бергенде
Кера бетим тикетко
Мени кера эшен кылыш микетко
Деп ошентип Кызсайнек
Аттен токон которун
Эрге мени мингизди
Шер жеким бингизди,
Кереченык Кызсайнек
Ай толсада толуктун
А дуйнокун болуштун,
Кереченык Кызсайнек
Ошондо убеда кылчек кебир
Зыйнетыца турак деп
Айтыл кайгок тери бер

А дуйного бергенде
Куйуштуу терыц болом деп
Аят берим кайгок кеби бер.
Кереченык Кызсайнек
Кызсайнекке кебер айт,
Кыз Сайнек кеже сен докум
Ээн, эрмик болосуу
Кедше берер тек болбойт,
Тетири бесер мек болбойт,
Кыз Сайнекке кебер айт,
Деп ошентип эр Мекес
Кыл мурутуу шыйнадым
Кыямат кетчу жедей,
Водо болум тотокун
Тошоктен бешык которун
Водо болум во десе
Кабылаздык возунек
Отон, отон кек кетим,
Терса, терса тотокун
Усаздыктен бешык которун
Водо болум во десе
Кабылаздык возунек
Тобек, тобек кек кетим,

Кенжейдин ел кетки.
Небылендын ателыкын тетиши
Кенжейдин ателыкын кетиши,
Ошондо Менес муздайын
Кенжейче муну айтат:
„Айым, ател тетиш, кун бутун
Ателык тетиш корукот,
Телеы ектын тоцу тоз
Кой бедена тургай ноз,
Ок отпогон Аколпок
Айым, тоом кайгу уетумо
Атышка кийген Ак гелпок
Кайрен тен чыр дей тушкуго
Эрмек кылыи турайын,
Асниса ай делыкын ейнги
Артыкча тенге куч келсе
Аменат тенгын эрмеги,
Долум, когон кайгун тенге
Коз кырымды салайын
Айкелишкен тоолудо
Армежиз болгон кундорду
Бир жиже салайын

Бир кумерден кенейын,
Небылеиыз Менес олгоцо
А дуйно цудун корчоцо
Ала турсоц Викеле
Кырсик, ател толобойт
Кыйбатын билген едемо
Бир тецыкын чорбойт.
Долум, Менестен келген кой дуйно
Бутун бойдон чачын кет
Артыц, ендыц перебей
Букерды коздой качын кет,
Аркамда келген телгиздын
Кылыи берии ырыжын
Кырыи берии чыбычын,
Тургеныц Всемайыка бере кор
Усашы 12 келгенде
Кайра Телас корчоцун,
Аколпоцу кийгучин
Викелтени аснитын
Атец Менес еретен шер
Теласта турген дей айткын
Ушул. созду кой айткын.

Ошондо Менес толгонуп
Анылмен Бекай ебеге
Аста турун кен айтат
Кен айтканда кени айтет,
„Айленейын кен Бекай
Атеп текин кетко
Асыпу Менес сыртенуп
А дуйно тузун коротко,
Адыуда тыкны ене бец
Менин козум отканда
Арнеда эрнек бене тец,
Ага-инижин беерн кес,
Болекетти сакбасын
Боролуна кектирбей
Болены жайлан сакбасын,
Эр окгоуда кетынге
Торкун текин бокуу,
Айленейын кен Бекай
Кенкейдей шоррунду
Атаск темиркенге кечиргин
Кыпки берсин ырымын

Кыркын берсин гибыгын
Кыпчтын мазин ~~[illegible]~~ жепетин
Ит ягын еттетин
Туугены Исмейнге берсинде,
Жашы 12 кенгеде
Тери текес дем айтсын
Атеск Менес дем айтсын,
Озумду тертпен эр бокео
Адбаген шер бокео
Тол бештам Бээтин берерсиу
Кытейдын кены коу торо,
Кылымды бихген зор торо,
Ошол иттен кен Бекай
Кен кейде кетти ехерсиу.
Айленейын, кен Бекай
Озон бойлон кокбой тур
Озондон гикпен орт темен
Озон гикпен тет темен,
Менестын бердигиндей бокбой тур
Аты ферма тецелин
Абийриц текыр кетпесин,

Ателну чогу тетнесин,
Кешат бойлой кожбой тур
Алты ерамден сек болуп
Менесну бердай болбой тур,
Тоо кейтерни тура кор,
Тулпернуди тонуй тур,
Тороуа курен окуй тур,
Деп ошентип эр Менес
Кыямат кетчу эжедей
Кыл мурутуу шыйнейин
Тороу кыйын болуп турчеще,
Кейрен кетин Кежиней
Аргын кежин Атыбей
Атыбейди чекиртин
Армекин ейтин мужейин
Ак томаги кылейин:
„Адырда тыкни ала бет
Айкожун коду тумуса
Ага-тузген тахны кас
Аалемге кабер бергидей
Арнада эрнек бала тац

Деп ошентип Кежиней
Аргын кек чуру Атыбей
Зор тулперге мингизди
Аалемге кабер сеглинден
Ошондо, Атыбейди тургузду.
„Атыке, тулпердын козун бурбачын
Айкожуу мингин таткаща
Туура тертин турбачын,
Тердин тубу телкинин
Телкинишке бера кор
Берин кабер сала кор,
Баарынен мурун Атыке
Кошойго кабер сала кор
Кошойду ачын келе кор,
Кошой келе турабыз
Кедше берген тан болсо
Кара терге тычабыз,
Атыке, ачты кунзон кажбейин
Айкожуу мингин таткаща
Ара терге кылчайбай
Адамды мушкул тарттырбай

Азанна сакбай тез кетчи
Алты ерам азанна мени сакбасын
Олуктон огун ангуздай
Тарозду деугитгерга тарбасын.
Дем ошектин кенкней
Аалемга кабер бергин дем
Атыбайды тургузду,
Арыбас буздан мингизди.
Ошоздо кайран катын кенкней
Тарасун такон буркурам
Вилан турду гуркурам,
Аретен Мекес, ейкон шер
Кыл мурутуу шыйнейын
Кыямат коздой ток гертты.
Ошоздой кайран катын кенкней
Эрнекче кийим кийди эми,
Тобого чачын гуйду эми,
Тарамду текши комон дем
Эк бешкерин турду эми,
„Эжикиктин кара тоо
Мехмиздечен бийик зоо
Текастын берки бетинде

Кез — колдун ерин четинде
Кара зоо боорун ойдурду
Коз тачын ойдурду
Текыз кишин бетиндей
Ар так тачын ойдурду
Алты цуз кой бетиндай,
Усту тушун кетет дем
Алтын, кумуш, зер ачын
Адбей мулкту кон ачын
Алтыжден туркун гойдурду
Алтымыштей терине
Алтыжден туркун койдурду.
Конус чирик кетет дем
Цсата турчан цайына
Арчаныш кулун салдурдын,
Кераган козду кандырын
Ошо козде катынга
Кераан кыхар тургенток,
Керман мишер буздан ток,
Айласы кийим тесирдин

Алты ералден чогулуп
Менестен кажган сен дуйна
Алты ерам тахан кетет ден
Ошентип тунна тетет ден
Артымда кажган кукукум
Эрешен тертын эр болуп,
Эр ууку менен тец болуп,
Кейра такас кажгеде
Алтыны ток, малы ток
Аксыз болуп калат ден,
Атеки ток, таосу
Мексиз болуп калат ден
Менестен кажган назыка
Бир кишиге бижизбей,
Бир кишиге ~~[illegible]~~ туйгузбей,
Кера зоо богоп ойдуздуп
Кундузуда ток когон
Туда кадзы ушуду,
Менестен кажган кон дуйна
Атен тоого шуктатуп
Адбай тетын шуктатуп

Туку бого тешитын
Ушурга тыйнен топтуду,
Алты ерам бикес сеет
Ушу турган назынам
Текур такан кет ден
Кыжат кажган доктуду
Коломтокун четине
Белинен басын буктоду —,
Терец кадбей корчкурун
Тылма кылын тештеды,
Кайрен катын Канынеи
Ушуздай кылын бештеды.
Айкол Менес ереген шер
Белгиеиз болуп калат ден,
А дуйнога бергеда
Мени кара эшек кылын мину ден
Кайрен катын Канынеи
Алтымын етен тоо ели
Ар кайсы терге тиберин,
Аскы тештен ендирын
Аретен Менес бетурге
Кумбоз соемен бакуз эли,

Антиха, тешкеті, теркеті ек
Устелерден тыйкетыи,
Аттимиу эрнеч ендырыи
Берыи бурдей кырдырыи,
Кыш бышырыи бек сенды
Аттыи кыныи откуча
Айкалуудуи кумбозу
Бузукбей турсуи дек сенды
Тети миу эрнеч ендырыи
Кыш бышырыи бек сенды
Тетик Менес кумбозу
Тети кыныи откуча
Бузукбей турсуи дек сенды,
Артыкда кенген Семетей
Усетим турук тетикик
Терчеге оу кенгенде
Атасыи тертиен эр бокео
Абаган шер бокео
Балам бук ишимди бикерден
Кайран катыи Каныкей
Аретен Менес бестенды

Аккулача минчуки
Аколпочуи кийчуки
Сыр березыи менен Аккенте
Жооку бурдей есиктыи
Суротко терттыи болнойгуи
Аккула менен зонкойгуи,
Аныи еры тешка
Аттыи кемер курчеттыи
Айдей бетин курчеты,
Кумуш кемер курчеттыи,
Кундой бетин курчеты,
Ай Сарана ет минчен
Кыл куйруцуи шерт туйчен
Кенкуден кенкин ен бокчен
Очоцуна тийчеце
Оз атасыи тайлачен
Каерыка тийчеце
Аузуканды тайлачен
Аттыи тасыи май кынчен
Агуусуна тийчеце
Атасы Аузуканды май кынчен,

Кушуш тогык той кылчан
Кедрыка тийчеже
Атасы дуцкенде той кылчан,
Кытайдан келчен дин учун
Бир пайгамбер кир учун
Дуцкендык Алмамбет
Алтык кемер курчатын
Алмауды тертты суротко,
Аныи ары тагыка
Кон ырапыс тон кийчен
Кочеже сындуу ет минчен
Ичее кенга тойбогон
Катылчан тюсук койбогон,
Ач айкырык, куу сурон
Алышса адамдык ехы тетпечен
Кармашса ерстен тиши отпогон.
Акбалтенык чубачы
Арстендык бири бу дачы
Чубенты тертты суротко,
Астыга сакса ек тактой,
Артта турсо сен кондой
Аксакалы тайкачан

Бал менен одуя чайкачан,
Акылмен бекей керыя
Бекейды тертты суротко,
Аныи ары тагыка
Атка тецик, тейчачан
Уйкусу тон, тоюго сен
Сумсейын тюдюк качкачан,
Кершылешкен душмаиды
Теккандай терге тетачан
Сырчанты тертты суротко,
Аныи бери тагыка
Абеу кошой керыя
Аалаиды бикчен оцуя,
Кече кокотойдун ашында
Калыу эндик кашында,
Аксакалы теркыздан,
Бала кездай беркыздан,
Морей ехчен жесни
Кепментердык чоу тоной
Алтымыш алты бир сокон
Кен тыттенчен чогкону,
Алты бетмен бурудай тен
Бен тыттенчен чогкону

Котирун терге чаннен эр
Алексеевой мусулмен
Моройго тунун кенгентер,
Ошо Кошой белбеуы
Кейрен кетин кеныней
Суротко тертин салды эли,
Олбой тетин гоуойса
Оз эли теан оуолсо
Атесин тертиен эр болсо
Абачен шер болсо,
Терин телес бир корсо,
Эли телес бир корсо,
Кылчен ишим бикер
Кейрен эжем кеныней дем
Мени сыйлан турор дем.
Анын еры тегинде
Керт куроу сыйуу ет минчен
Кера тилин кейречан
Кен алдыда сейречен,
Алтымыш уруу тин бинчен
Кеу конурон, тейин тош

Киберетин зеунайтын
Аргын кен уруу Атыбей,
Аны да тертти суротко.
Эчер уруу гоуойса
Душменин теенный турсун дем,
Билбечанин бинсин дем,
Туйбачанын туйсун дем,
Жен болун кулунум
Эрешен тертин эр болсо
Эр уруу менен теу болсо,
Кытейдан гынкен коу торо
Кылыщы бинчен зор торо
Ошол кенир кенкордон
Атесинин огун елер дем
Кун кубелен берер дем
Алоонский коцурбей
Алчера минин болкоюн
Атырыктын ергитин
Алчера менен бергитин
Коцурбейди тертти суротко,
Мунуу мыкдей тештейли

Кайрен петык кенькей
Семетейди эзрчтим
Бунерди коздой Темсекли
Кагкенькен бектейлы.

Кенькейдин кечышы.

Арстен Менес олгонда,
А дуйно тузун коргонда,
Кайрен петык кенькей
Эркенче кийим кийди эми,
Тобого чачык тийди эми,
Бектыр бешик Семетей
Колтукка кысын елды эми,
Кец дукуйо тер болуп
Кымыз ичес кайрен тен
Кыргын сууга зер болуп,
Чыйкрдыкы эзрчтим
Телестен кечып чыкты эми,
Белестин бешык ешя елбей,
Бек кыйнелы беса елбей
Черген ыйлан беса елбей
Черген ыйлан беса елбей
Кенькей менен чыйкрды

Кера тенга куч кежи
Кайраты кетин богонен,
Кенежелы бурнуран
Ыйлан берат чурнуран,
Ошондо Аксенек Бекай керыв
Алты айчылык тумуйту
Аныи бижен олуп,
Тети айчылык тумуйт
Тетик бижен олуп,
Аксенелы тейнечен
Бек менен одун чайнечен,
Боз торго минин болкогон,
Усетин кенди золкогон,
Кенькей менен чыйкрды
Чыцырыкты сенды эми,
Бекайды корун елчен соц
Бекырык ыйлан кенди эми,
Бунерди корун зр Бекай
Боз торго минин болкурдан
Ыйлан турду сонкурдан
" Эсмим Менес олбой кен

Артыгуда пекин мен Бекай
Бу кордуту корбой пек,
Тирусу турбой мен Бекай
Бу корокго оксомгу
А дуйно жузун корсогу,
Секелимдын ачыкда
Сапар кетер чачымда
Анда жге окбодум
А дуйно жузун корбодум,
Же Менестен мурун окбодум
Абыке, побоп ттердин
Бу кылычын корчонго
Илгери Бекай берыкда,
Менес тирду чачыкда,
Досхатум ошын толчонго
Бекай, бекай болчонго
Бектым ошын мен Бекай
Беритуу болуп турчекда
Кеч Бээтин берчекда
Кытайдын пекы коз боро
Кылымды билген зор боро

Ажефа мини бунчуктун
Атырылтын тунчуктун
Нейза сайын турчекда
Ошонго Бекай оксогу
А дуйно жузун корсогу,
Арстен Менес берыкда
Алмамбет, сырчек тапымда,
Небылан Губек кашымда
Чо тигиттин беры бер
Кылымды билин турчекда
Оогекды чаан елчекда
Олтого миктин пенчекда
Кытайды чаан елчекда
Кыйла олто елчекда
Ошонго ойбой не болгун
Дем ошектин пен Бекай
Эки чепач сут ешын
Эки селиз куч ешын
Кенкей менен чыйкуды
Тумерхарга минчидин
Бунерды коздой турчуду

тургун кеуде кен Бекай.
Керы Бекай кен ыйлан
Бекай ташын тоннокуо
Керогай ыйлан, тен ыйлан
Коргон адам бери ыйлан,
Ыйлагандын берысы
Оз кайгысын тен ыйлаган,
Озон бойлан Кожбай кен
Аретен Менес кайрен шер
Айкол Менес ожбой кен,
Эри ожгоуо катынга
Торкун тоннын болгуен
Кайрен катын Кенынсй
Айкол турген шеринен
Аретен Менес эрикен,
Оскон тонес теринен
Кенку кыргыу эликен
Кетмен бонду ожонди
Атасы мунди тенгирнен
Тенгирнендын шаарына
Тентин кургур токонди.

5-ая тетрадь.

Конышей менен чыйырды
Куйбогон тери кул болуп
Вклен берат буркуран,
Боздон берат гуркуран,
Цыр, цыр бел ашын
Цырмен ошуу тер басын,
Бузур, бузур бел ашын
Бузурмен ошуу тер басын,
Тынычын тулпар чеңгурбей
Тынч ешын уйку кеңгурбей,
Кунзур, тунзур тол турук
Кун ездей мол турук,
Кун жебин ехбестен
Кунзу кетка сехбестен,
Тол жебин ехбестен
Тонзу кетка сехбестен,
Эчен кунзу тол турук
Белгилуу болгон зор тоной
Ешол зор тонойго тетти эмин
Тулпарлерди тейдентен

Институт языка, литературы и истории
ОТДЕЛ РУКОПИСЕЙ
Инв. № 263
Кир ФАН СССР

Эрик ешки майметан,
Ат оргутун ежак ден
Анен сепер бересн ден
Усатын кеди бу туре.
Тараза жылдыз батканда
Тоц сарчарын аткандa,
Чон сергерын толуктур
Куздун маалы болуктур
Андан ары тон турун
Тон едбай мон турун
Чоу Ак-чийче тетти эки
Чоу Ак-чийди Карчонда
Кайран катын Кенышей
Вийлан чийди сокпундан,
Боздон чийди болкундан,
„О Кагылайын Эжене
Мендейча бутнон болконун
Боз Карчыга чолконун,
Менестен кенчен берекин
Кагылайын Керечин
Чоу Ак-чий тайын айтайын

Он эки кыздын кенчеси
Кешмиш тон Кенышей
Кудайдын суйгон кенчеси,
Ургачыдан уз олот
Кенышей сулуу кыз эжет,
Менин эжет Кенышей
Мойнума тумар тагынтыр
Он эки тоцне чыккенче
Мени эркелетин бегынтыр,
Эркенче кийим кийгизин
Эрчитин етем турунтур,
Тешын он эжиге кенчеде
Он относ тонду кийгизди,
Он тетнес тулкер мингизди,
Кыз эжен ден перебай
Менин етем телмурнен
Жу Бунерди бикгизди,
Женыма толдоц кыз ешки
Тон-тонорду мон ешки
Ит ачытын, куш сешки
Ау цухого чыкгузмук

Арбын доокот кыкгумун
Кырны кекик, кырны кыз
Ортосунда мен эжек
Ордону кенен тиктирим
Кенекейдин чоц ордо
Салтанаты бир декай,
Бейжай кишм кирбечен,
Бейдфат кишм баспачан,
Алтын, кумуш зер тыйчан,
Асык дуйно кок тыйчан,
Сексен тык суга чыкса
Серпилим чирим кой бочон,
Чо тилы суга чыкса
Кырдым чирим кой обочон
Тегерегин килемдин
Алтын менен бурчатым
Алтын менен Кашкардан,
Кытай менен Кырымдан
Зергерлерди тыйнатым
Ошентим кишем жасатмен
Кереса кизу тандырган

Корчокдун коокун кандырган
Кагыкейдин эжеке,
Ардача созум зер эже
Мен бойкуштун мойнуде
Тыкещаг бала бар эже"
Деп ошентим Кенекей
Касиетту чынерга
Кайрылым тушуп кенди эжи
Касиетту бул чынер
Булбуну сайрам тоушнган
Мушуду кишм тоушнган,
Ошол чынер тенекда
Касиетту булан бар,
Булакты корчи Кенекей
Мушуканым чиру сонди эжи;
Кайрен эжец чыйпуди
Чыйпуди турчи мушу айтат:
„О Кенекей кулунум
Кайчыра бербе тонутом,
Тетим бала тетилет
Арнган от семирет
Агнан курсан тоголет,

Жалбарс менен чулундун
Арбагы ешин бер болсо
Тенгизин колдон ачатко,
Тентин турган бейкушка
Арстан козун сачатко"
Деп ошентип чыйырды
Айтып оозун тыйганча
Ана-мына дегиче
Чоц-ак чийдин болонан
Калыц кол чыпты болунун
Кераны тоздой корунун,
Мунц корун кенкей
„Кагыпейын жене
Мен билгенди биждиби
Мен тудгенди тудуубу
Кец ак-чийдийн болонан
Болунун чыпты бир бои тан
Чоцун чыгып болунот
Кераны тоздой корунот,
Тулмерлерын шуркуштун
Атырыктын буркуштун
Кагканы тенин кагкандай

Кузгенын тенин кузгендай
Сумсейнуки оздору,
Бакакетке сакбасын
Айлакейын жене,
Менестен кажан тетилди
Бешын кесип бейлеши
Абыке, кобоц ттерче
Суйунгулон бербасын,
Кера козум кешейын
Миктин шорум кетпасын,"
Деп ошентип кенкей
Он отпос тонду кийди жи
Кундуздай болгон кара чач
Тобого кынан тудду жи,
Тенец кыныч бейлеши,
Сыр берауди колго ажи
Сыртан оздуу шеудеши
Кайран катын кенкей
Кардаши кенейди
Ачаким тетес оюйун
Азабым болсо кыройун"

Деп ошентип Кенкей
Туура тертип тукчуды
Сумсейин карап турду экен.
Муну мыкдей тоштейли
Бунардан чыккан Жестейли
Ошондон кабер бештейли,
Кенгендерден кен угуп
Арстан Манас айкол шер
Ижек-ижек кол ежи,
Кол ежада мол ежи,
Бээ тиже казат берилтир,
Аккуна окно угуптур
Ажмамбет шейт кетиптир,
Кара тиник кайрачан
Кен алдыкда сайрачан
Жуйрук чечен Атыбай
Кароолда турум кашайын
Кытайлардын коз торо
Кылыкуна бинен зор торо
Манаска кайда салыптир,
Аргын уруу Атыбай
Бек тарт десе, бош тартын

Айзекын угу корс этин
Манастын бекинде сыкын кенилтир.
Кайран этем кенкей
Эркенче кийим кийиптир
Кукуздай болгон кайран чач
Бешыма бекем туйуптур,
~~Эрк~~ Катын бешын эр кылын
Кабылан Манас Айкуду
Бир адамга бикчубай,
Бир кишиге туйгузбай,
Кукуз кадбай, тун кадын
Кабылан Манас кайран шер
Кара зоо бетин айдурум
Кен тезелди коолтур.
Арстан Манас ожондо,
А дуйно тузун корчондо,
Абыке, кобош ерандер
Манастын оддосуна чаан ежиптир
Кыжбачанды кыжиптир,
Ахтын, кумуш зор ежи
Адбей мулту кол ежи

Институт языка, литературы и истории
ОТДЕЛ РУКОПИСЕЙ
Инв. № 5775
263
Кир ФАН СССР

Азанты миктин сенгенда
Бейкуш эжем Кенькей
Эри онгонда кетынча,
Торкун тенын болот,
Балтыр бешик Семетей
Боорунда бекем кыскытыр,
Ак бейбиче чыйырды
Чыйырдыны эрчитин
Бунерга тоо токонтур,
Бедги бекей ебецуз
Эки чекач сут ехки,
Эки семиз куч ехки
Кенькейди кагырын
Кагыран байкуш кенькитыр,
Этекем амен бербонсо
Кеке турген угуру
Пилсейын балбендер,
Тетили гоу онгийдин четинен
Бурунун кереек корунот
Ак кереенди корлонда
Менин коцурум эчен болунот
Пилсейын балбендер

Утурнай тосун берекы
Бейкуш эжем Кенькиты
Ардактан тосун елекы.
Кабынан тездем Манастын
Арбагын сыйлан кепаны,
Адырда тиккы ана бош
Этемдин ерикалында бера тош
Эли тонтой кылбайлы
Аны тери тонтой кылбайлы,
Устуно тй берекы
Ардактан тосун этежди
Ордого ахын бераны,
Оюн-кулку Саланы,
Коцулун ачын этежди
Кон кадырлан аланы,
Этем ургачидек уз эле,
Ен эки кыздын кентеси
Кудайдын сугогон кендеси
Ургачидек уз эле
Кара сурдуя сунуцу
Ургачыны курдусу

Этек эркенге шийим кийдугу,
Тобого чачын тийдугу,
Ок отпос тонду ~~миндугу~~ кийдугу,
Ок тетше тулпер миндугу,
Курдаштерын эрчитин
Ат ерытын, тон чанын
Анысна Сапер турдугу,
Нас сенешкен душмендын
Сезайын колго берудугу
Кек чонусун тилдугу,
Кашайта кодун ологу,
Буга душмен бокбосо
Кыпчын колго ендугу,
Башын киз чабудугу,
Качыкайын эшекен
Кадимки баатыр эрлердей
Кедуры эчи теенынын
Кеныш болуп етенен
Эчен кендер кон берчен
Эчен нерга тунторуп
Актын, кумуш мон кенчен

Аретен, баатыр эрлерди
Тен эчен деп корбогон,
Актын ~~[illegible]~~, кумуш, эрлерди
Пул эчен деп кайбогон
Акылдуу кыз етенын
Лакамга оты угунчен,
Атын угуп елкетен
Эчен баатыр, эрлердер
Мен ансам деп тутунчен,
Бирин коцул бурбачен
Назарын тенга сокбачен,
Кебирин угуп кенчитин
Кебылен Манас кейрен тер
Кенчу малды айдетын
Актын, кумуш тейнетын
Ансакал бакай керынын
Ансеканын тайлетын
Куда башы ак болуп,
Атаси усанын кен болуп,
Кенчи тушуп кенчи кен
Эки колу бокрунда

Бакай кандын доорунда
Салам айтып келишкен
Кандуды ербын беришкен,
Тогуздан малды айдатып
Бер дуйнесун тайнатып,
Бекей кан кеми кенчеде
Менин атам ~~[illegible]~~ тежирген
Бекейдин сорун кайтербей
Болбойт деп ага айтелбай
Куда болуп келишкен
Кучектешып корушкен,
Анын шертти кылышкен
Кудан кармен кудай деп
Убедеже бекитип
Ошентип атам тынышкен,
Менин эшем кенчей
Кыр корсотуп менеске
Кенчерди кожо анытыр
Тошумо колун сакаб деп
Бижене тартып кажытыр
Ошону менен эр менес

Агуулеиын куулакуп
Адбей кыргын салам деп
Алакендай бунарды
Чаан, талан салам деп
Атке бестыр лингеде,
Менин эшем кенчей
Бурене бесин торокуп
Бутуна чачы орокуп,
Мерандай бесин торокуп
Бешыне чачы орокуп,
Кер мерендай керилип
Суйлочон создон эрилип,
Акырын бесин бунайки,
Ак тамачы кыпайки,
Бели кындей бетин айдай,
Кулсо тишин кашкайчан
Кумуштой бетин тастайчан,
Ай чырайлуу, кур поддуу,
Бутуна теткен чачы бер
Бурончан гундой кашы бер
Ойлон оз, бото коз,

Ойкуштаган кара коз.
Кайран этем Кенькей
Торосуно кен айтын
Токто тором ден айтын
Бурала бесын тургенда
Кайран Менас кобылан
Кебагын ачын кулуптур
Этем Кенькейге уйлонуп
Телесты коздой турутур.
Кайран этем Кенькей
Кобылан Менас тезденди
Салын турун там кылган
Сайын турун бек кылган,
Чулгокун улаган
Чагыжелын тыйнаган.
Ошол кургур этем кенгенбейм
Ден ошентин ысмейын
Тулпардан гуран тушту эти
Эки колу боорунда
Ысмейынды доорунда
Оозунан уйду сады эти.

„Арстенын тезден ойбой кан
Азаты" этем кербой кан,
Арстенден ейрылын
Аугыран Бунер кенбей,
Кобыленын тезден ойбой кан
Кайгыны этем кербой кан
Кобыленден ейрылын
Кеугыран Бунер кенбей кан,
Ден ошентин ысмейын
Кучектешин корушун,
Ошондой кейран кетын Кенькей
Кузунун тешн Тогулун,
Кокулу усаман болунун,
Кейгыну кетен бетеди
Ысмейынды кинсин
Кайгыга малын таштеди:
„Айленейын ысмейын
Кобылан тезден ойгону
А дуйно турун коргону
Азыда тыкын ене бен,
Агейынды беди нас,

Аркада эжиен бакалаш
Абыке, кобош фандер
Менестен кетчен сен дуйна
Камчыга чекем болгондо,
Кабыкен Менес тезденец
Айтын кетиен созу же
Кен эжгондо катынга
Торкун тенын болот ден,
Кон дуйноуду чач дечен
Букарды коздой кач дечен
Кены эжгондо катынга
Торкун тенын болуш
Балтыр бешик бакалы
Боорудуе бекем кис дечен
Кылки берин ырымын,
Кыркы берин чыбычын,
Ит ачын аттетин
Чиниу ысмайыла бер дечен
Тешы он жиче кижанде
Кайра Тенес коргоуун
Арбачын аныи бер бакео
Аздыкен тосуп ежетын

Чын козумду Селетын.
Кабыкендын айткен созу бер
Кагыкайын ысмайын
Кажкайган Букар шаерыуды
Калам десем оубойун,
Коргодой тежиз Семетей
Балаж десем оубойун,
Асыран тешы бога кор
Ата тайын бижиубей,
Же тайын бижиубей,
Бир кишиче бижиубей,
Бир кишиче туйгизбей,
Аратаудын тукумун
Ахдейлем тешы бога кор
Ата тайын бижиубе,
Же тайын бижиубе,
Жерлиу Тенес ден айтна
Атау Менес ден айтна,
Абау Бекей ден айтна
Айлажайын ысмайын
Уга корлун созумду.

Үкүл а мүл а ӯлӯӯ
Бел ачлын [illegible] Кашкай
Сөмтэй тайн ом алы
Бисмиллә тәнә ӧгӯӯ
Кызын бәрӯӯ вӯрлын
Кырсын бәрӯӯ хабын,
Чи ӯлӯӯ атӯлын
Кылкытлын шиӯӯ чуралын
Бала шынын ӯӯл ӯӯ
Бичигта тӧкӧн сөӯӯ ӯӯ
Бичӧлын ӯӯ бӧлӧ,
Бисмиллә бӯрӯ ӯӯ.
Аламдат кичи хабыӯ ӯӯ
Тӧлӧ кичи чи чӧн
Амен бӧлӧ бӯр бәлә
Аламӯр билӯ ӯӯ китӯ,
Сөмтэй ӯӯ [illegible]
Хытай шиӯ чи чӧн
Амен бӧлӧ бӯр бәлә
Китайлай чырчы сөӯ
Кан кайӯ ӯӯл ӯӯ
Кабрас кичи кайлы

Кашкалы кырсын сөӯ
Ӯлӯӯ чиӯ ӯӯ.
Мӧнтэй ӯӯ ӯӯлӯӯ Сөмтэй
Чырчы тӧлӧс бичиг чи
Ӯлӯӯ тӧлӧс бичиг чи,
Ачы чи ӯӯ ачӯӯ
Ачы ӯлӯӯ ӯӯ ӯӯ,
Кайӯ чи чи ӯлӯӯ
Ачы ӯӯ ӯлӯӯ ӯӯ ӯӯ,
Бӯчӯ ӯӯ ӯӯл ӯӯ
Ӯр бәлә чи бӧлӧ,
Чи бәлә чи бӧлӧ,
Ӯлӯӯ тӧлӧ бәлӧӯ
Ӯӯгӯӯ ӯӯл ӯӯ бӧлӧ
Аламӯр бӯлӯӯ чӯр бӧлӧ ӯӯ
Кӧргӧ- билӯӯ чи чырчы,
Ачы чи ӯӯл чӧлӧӯ
Чӯӯлӯӯ бӯлӯӯ чиӯ ӯӯ
Ӯ[illegible]
Ачы ӯӯ ӯӯ ӯӯ бӧлӧ
Кӧрӯ бӯрӯӯ чиӯ ӯӯ
Ачы чи ӯӯл чӧлӧӯ

Тети тажна кепчеще
Тежичи бела болбоду,
Ат тежин тертин мищи эти
Айыкден чачин бул бела
Аты кущун тюрерге
Чачин чачин турду эти
Тогуз тажна бергеще
Тоитан чачин бакунчи,
Кеаку Бунар эжикин
Кедимин тарасунцой корунчи
Он тажна кепчеще
Оюна ежин ер кыл ит
Ок отпос тонду кийди эти,
Он тетпес Тунгур мищи эти,
Волучун бела болбостон
Вочеще чаан ахчуда
Воздыкин куулонун
Бруйон, оду суйлонун
Ее кунду. Эрчетин
Корунчедай Пекчитин
Онуз мити бетеди

Балакиты Тейтеди,
Он эжиге кепчеще
Кубун турчен от болду
Бутун Бунар шаарыща
Бул оурдуй бела тоя болду
Кара чаар кобыкен
Кантальжен чалыщы,
Чопон куйруи ертен
Цеещой сакы чалыщы,
Кобачы бийик оду сд,
Кайраттуу чикин эр болду
Азбачен шер болду
Ит ачытки, куш сакы
Мытык ейки, тоа тертки
Чо тигит Эрчетин
Кыйын болду Семтей,
Аман бакы бул бела
Кыжыщы бийик эр болот,
Корунчен шерди чабет ки
Кан кытайды ерчуди
Бо эжинге чейин бараткы

Пескери созду укпойын
„Тентиген" деген сөз уксам
Корунбогун козумо
Билинбегин өзумо
Деп ошентип Темиркан
Элине тарды салды эми,
Бек таншырын кенди эми,
Темиркан турун ойлонун
Өз тагына толгонун
„Эл өзунда эмек ток
Болбогон бирөө болбосун,
Терин Тонос дебесин
Эмиз Манас дебесин,
Атоз Манас дебесин,
Каныкей сенин эмиз деп
Кантырам бөкту тебесин,
Муну укса Семетей
Бухунду бурам ахбасын
Бузунту мыкты сахбасын

Элимун чаан булдурун
Душманга кулку сахбасын,
Туугонга шыкуу кыхбасын
Ошентип кудай урбасын.
Алты сан эмин тыйойын
Алтын, кумуш зари кыхын
Бир чоз той берейин.
Ат чаптырын, эл тыйын
Адбай тойду берейин,
Той берем деп тар сакын,
Токсон бээни сөс'юн
Бир чоз той откорун
Эл чакырын кыгон
Чоз тамаша сахайын,
Манастан келген тетиди
Бархын эмге бихгизин
Баламдычын бихгизин
Бир кан которун сахайын,
Эми тизгин бир чыхбыр
Өз колуна берейин

Олгондон кепген чуйенты
Аламга атын билгиши
Колыстычым билгиши,
Кенькей бойкуш кызымды
Ыраазы кылыш салайын,
Семетейдей чуйенты
Сернилтин тенка отуртуп
Сери ешен тачын чогутуп,
Тогоротун торт бурчун
Торт айлента кызыртын
Аламга атын чычерем
Айткенымды кылбесем
Эчерде эки болбогон
Туубай тууна чогойун
Темиркан болбой олойун,
Деп ошентип Темиркан
Эмне кебер сезы эми,
Тогоротун торт бурчун
Топ чогуртуп ежы эми,
Кара тилин кайрачан
Кан алдыкда сайрачан

Чечен кежи тогона,
Аткенчи тоза кетпечен
Мерген кежи тогона,
Колбур оппо, тез билен
Кара бойбур кезенет
Тулпардан мынты тыйыды,
Кармаченын алтургон
Кенча болбен-доолорду
Кан тутуздуп алтургон
Болбен кежи бул тойго,
Мчсе кенча тойбогон,
Кылычын кыз бейленген
Кылчан мыш шамдачай
Зазгар кежи бу тойго,
Тоодой чокмор колго ешен
Тоону корса бир сешен,
Чйдой чокмор колго ешен
Чйду корса бир сешен,
Доолор кежи бул тойго.
Ошондо кайран патын Кенкей
Келгенцерден кем эмен

Ӑнтӑл пек эпӗ тӑрӑшрӑм,
Ӑна тӑвӑп эпӗ дерӳшӗн,
Вӑл пӗлӗрӳ ушшӑна
Пайӑрах пӗтӗм пекки
Вӗлӗх пӳрт вӑрӑлтарать,
Вӑрман пӳрт тӑрӑлтарать,
Тен ден пуҫӑй тарӑсах
Ӑрӑвӑн менех ӑрӑвӑн,
Ӑшӗнче вӑрӑ пӳсӳк,
Менӗшӗн пӗлмен ӑнланмӑн
Тӗлӗнмелле ҫӗвӗ ӑшӗнче
Ден ӑшӗнче пекки
Тӑвӑлнӑран вӑрманта
Курӑнӑп курах тен ӑнӑп,
Куҫа ҫӑлӑп ӗлӗк эпӗ
Ӑрӑвӑн менех тен ӑнӑп
Ӑҫа ҫӑлӑп ӗлӗк эпӗ,
Ай пӗлес ӗрӗвӑн
Менӗшӗн эпӗ сӑвӑр эпӗ
Монгольфьер ӑш пекех
Пӳлӗмре ӑйӑпланса ӗлӗк эпӗ

Ӑрӑвӑнтӑр ҫӑлтӑрта
Ӑҫӑн тӑвӑр сӑвӑр эпӗ
Ун сӑрӑлтӑк ӑйӑн пӑхӑр эпӗ,
Пӗлӗрӳ сӑвӑ сӑвӑрӑр,
Пӳлӗмре тепӗр ӑнӑр,
Пӳлӗмре ӑйӑпланса ӗлӗк эпӗ
Пӗлӗрӳ пайӑрах пӗтӗм
Пӳлӗмре тепӗр ӑнӑр,
Ӑшӗнче вӑрӑ пӳсӳк,
Ӑшӗнче

Кейми вйлем Кекикей

„ Казгендек дечен кейрен куш
Камычки учет тем учун
Тентик кендик мен курлур
Кезнидек чыкнек бела учун,
Бозоня дечен кейрен куш
Болукун учет тем учун
Тентик кендик мен курлур
Бакрумдек чыкнек бела учун,
Бел бейлачек бекем ток
Бекем тетнек терим ток,
Кендейчен кырчуз эким ток,
Кен Бекай аддуу терим ток,
Кезбей кек кудей орумду
Кейнетке кудей шорумду,
Айленейык тейтору
Артык кулук мек эле,
Ушул бийик тейтору
Актымышке болду эле
Актымыш асыл болду эле
Берен тарам ангандо
Эл чогулуп кангандо

Кереча кендик кыз Сайнек
Асача берчен мек эле,
Асыйык сенем кенчеде
Ушу бийик тейтору
Во асыл болду эле,
Тенибериш тейтору
Чуркер кези болду эле,
Камдер суйуп кайчу экен
Тейтору кулук етымды
Тангого чеем карайун
Тейтору кулук етымды,
Астыга кекса тейтору
Акдах кудей берчени
Ушу турчен Букерче
Бек бейчени бакамун,
Артта кекса тейтору
Ары ток кетик дедирбей
Атандан мурун алайун,
Акдадан кенчен едаты
Эрте эле оум карайун.

Дем ошентим Кенжей
Акырын сүйлөп бек таштайт
Чыйырдыга нем баштайт:
„Айланайын Жене
Кенжендерден нем уктум,
Акты кан жи гогуруп
Ат чабат жен дем уктум,
Айланайын Жене
Манастан кажан чуначу
Быйыл он жиче толгону
Кабыландан айрылын
Тектирен Бунар кажани
Быйыл он жи тыкча толгону,
Арбагы чыкдан бар бокс
Аретеныл айкокум
Акдыкан тосум ахатко
Бир козун ага салатко,
Менул боксоу Жене
Манастан кажан тайбуурум
Актымышка толгу же
Быйыл во осий болгу же.

Толго кыкын чабайын,
Чычын кежсе тайтуруу
Ушу турган Бунарга
Бош байчасын бакайун,
Артта кежсе тайтору
Ары ток кетын дедиртней
Атакдан мурун акайун.
Манастан кажан Актыкте
Ошону колго ахамын
Дзумду-дзум тарайын,
Дем ошентим айтканда,
Каситтуу чыйырды
Кенжейге нем айтат
Нем айтканда дем айтат:
„Айланайын кукунум
Тороу Манас кабыкан
Тирду сундой бакбагун,
Ат чабам дем ззничин,
Карын кажан жеуди
Айыкпас шорго мекбагын,
Каситтуу тенес ток,

Кедирман тоцун екуугу
Кенку кыргыз эмиз ток,
Алмамбет, губек шериз ток.
Ашылмон Бекай керуз ток,
Кера тилин кейрачен,
Кен етыкда сайрачен,
Атыбай чечен дачи ток.
Атка тецил, толго сак,
Сырттен туучен сырчек ток,
Аллекейин кукукун
Атты кенчин чабесиз,
Дек ошентин чыйырды
Болбой турду бурнурак
Боздой турду чырнырак,
Ошондо кейрен кетин Кенкей
Болбо десе болгон ток
Айтнен адго конгон,
Тобого чачын туйутур,
Эрнекче кийим кийлитир,
Арстан Манас берилде
Арна чачын орунтур

Викуказай тунгарды
Айда сутун конуптур,
Кулук туучен Викука
Кунде терин ежу экен,
Адис болуп Кенкей
Конгон кетин турбайбы
Кече Конотойдун ашында
Тогороктун торт бургу
Тон гогукун кигенде,
Аалодын берк тыйылы,
Аргымек, буудан ерекаш
Ат чабышын корунтур,
Сай кулуктун берисын
Губетууга сенгенде
Каныр менен мусулман
Кен тогушу болгондо,
Кенку аалем толгондо
Эчен, эчен кулукту
Кенкир онно, тез кенет,
Кера байыр кезенет
Ошолорду сынаген,

Бедрын перен олтурук
Сынан сынга толтурук
Конгон коныш эмеси.
Тейторудай бууданга
Куруштон курмо тем берин
Кунде терин ежи эми,
Арпадан асык тем берин,
Айда терин ежи эми,
Кейрен катын кенькей
Тейторуудай бууданга
Кейраттенын куулокун
Бир тонго сенмек болду эми:
Кулустон катын кенькей
Тейторуудай бууданга
Кунуло терин ежи эми,
Тоу ешкрын, сугун
Тенир тоттан кежи эми,
Ичке тон мекен тотокон,
Эртеки — кеч тетекен
Адбай тамна сежи эми,
Тебина буудан кечен соу
Ат чабар мезгил тетиен соу,

Кейрен катын кенькей,
Косметгу чийерди
Эмесине берди эми,
Батаскы сурап кемпирдин
Бермин ужду сежи эми,
„Айленейин эмес,
Ушул Бунар шаарына
Тентин кендин телмирен,
Батау шуртгу бейтиен
Пейгамбер чолыш эмеем
Качыкайын берекем,
Ушу турчан тайтору
Тонго кыкки чабайын
Астыка кекс тайтору
Бирге кудай бергени
Кенку Бунар шаарына
Бош байчесин бокойун,
Артта кекс тайтору
Ары тон катын дезиртней
Атандан мурун окойун,
Батеуди берги эмес
Бекит тикен коройун,

Дем ошентки турганда
Чоу оцуд чыйырды
Чогола баени тотолуп,
Асманга козун сенди эми,
Аленен тайни енди эми,
„Кагылайын Кенькей
Азуртеелы кондосун
Арытен Менас ербечы
Аныи чыкдан бербоксо
Ардыцан чычи толдосун,
Нудай ачсын толуцу,
Атыц чычи бейгеден
Абийриц миктин табыпсын,
Арунчен бидей шордуга
Аны болор тем бербы
Ахыстан кенчен кон кирчыц
Аман корор чен бербы,
Айланайын тенесне
Ата-конуш терибиц
Айкордон кенчен эмибиц
Айлажы корор кун бербы
Дем ошентки чыйырды
Аленен тайни бата айтты.

Ак тилечин тет айтты.
Кайран катын Кенькей
Жесикен бата ачын,
Олоцдей болгон кайран чач
Тобосуна туйунтур,
Сырбереуди колго ачын
Эрнинче кийим кийинтир,
Буудаанга кенеш мининтир,
Бурулбай толго турунтур,
Бунардын ичи чац болуп
Бунарды корчон едек-тен
Айран азыр тец болуп,
Кайран Катын Кенькей
Ичке толду тотолуп,
Тайторуну тетелен,
Бунардын шаарын ерелен
Кенькей кепет куулокун
Ахты кенча суйлокун
Атеуди кору ахты кан
Айтенбай создон тактычан
Абыма тоскоол кынчеуды
толдан кержан ахбесан

Чол устуна суйротун
Дауштерга тербесет,
Кылбагенди кылбесет
Кедша берген тан болсо
Кек куйкесин тилбесет.
Деп ошентип Кенжей
Тейторудай буудандын
Кокулун кок шайы менен туйду эли
Куйрунун куу шайы лун туйду эли.
Окоро туйгон ак ноито
Тайторуга чек ноито,
Ноктону кетин койду эли,
Эки чилбир чоу тиучин
Берин тагин алды эли
Бунердин ичин чеу кылы
Кедрлеиин, куу хонуи,
Кера кучко суйлонуи,
Алчур бурнуг коздонуи,
Аг ерстен оздонуи,
Сумсайни кераи кулбосон
Султендин зайбы Кенжей
Кендерга тетин берды эли.

Кейрен кетин кенжей
Сооконоту, сооноту
Атка минчен келбети
Эр Менестай корунуи,
Кера чаар кебылан
Кантальнен чамынни,
Голок куйруи ерстен
Усендай салы чатыны,
Эли илин кетчудой
Алинеренуш асмендан
Чеучендеи колун селыитыр,
Муну коруи ~~[illegible]~~ алты кен
Кек терылы белунуи
Кайдан келчен бестыр деп
Кераи кенди теудежни,
Сооконоту, сооноту
Атка минчен келбети
Бидин эли окшобойт
Алыстен келчен эр окшойт,
Адбаген шер окшойт
Аси ошентип алты кен

Солом айтын гурмурам
Кол кузушуруп бугулуп,
Баары бирдей тугунуп,
Турогу ток кирконтор
Соз айта ахбей кактыран
Туруп канды тандыран,
" Эки пйнине кереса
Эки кишы конгондой,
Эки козун кереса
Такын чичет шырмыран,
Тиктечинин октургон
Тиреншинен душмендн
Тик эле шорук катырген,
Керачинин октургон
Кермекашкен душмендн
Кек турокко мелетко
Кан кайда кечин елетко,
Ушу турген бунерга
Темир сыкуу чеи экен,
Аскран ачу эр экен,
Адбачен шер экен
Аныи туучен эр экен.

Деп ошентин ахты кен
Антандап шашын тургенда,
Кайран катын кенкей
Тайторуздай буздандын
Кокулукон бек тыттан
Кон дуйносу эр болуп,
Кокулу кетки бокунун
Козунун таны тогулуп,
Тайбуурундай буздандн
Кошуп туруп канды эми.
Ат айдачен адамга
Кайран катын кенкей
Кайрыкын туруп мунуайтет.
" Ат айдачен сен адам
Мындан ары бергенде
Гоу ак чийдин богонда
Эшикген кызын кужу бер
Алты кунуток туруп
Ошол кужга бергенде
Узун тээр гобу ток
Ун этик ичер суусу ток

Ошол кулдан ашырын
Ары кирей бастырын
Туз талаадан откорун,
Ор талаада бергенде
Аттердын астын токтотун,
Кейре тартын бура кор
Кулдуу чонго сала кор,
Айткан тилди ажбасаш
Айткан жерге барбасаш
Толдон кармаш аламын
Тол устуна сүйротун
Даугыттарга тарамын,
Деп ошентип айтканда
Ат айдаган ак адам
„Менух тором менух деп
Ок айтканыз анык деп.
Айтканыздай кылбасам
Трубай тууна чогойун
Адам болбой аноўун"
Деп ошентип бурунун
Атына камчы салды эми
Анды артын карабай

Ат айдаса бет айдан
Аттын барын катуу айдан,
Кеу-ак чийди бойлотун
Кызыл кумга салды эми
Кызыл кулду ашырын
Чоп талаага салды эми,
Чоп талаадан откорун
Кара тоого бергенде
Аттын ажын токтотун,
Эми болду деп айтты
Ушул жерден аттарды
Кое берин канды эми.
Анды мындай тештайлы
Темирнан уулу Исмайын
Анын эмне кеби бар
Ошондон кабар баштайлы.
Темирнан уулу Исмайын
Айну-ушан кем угун
Манастын ушул жасырын
Тентин кемчен таластан
Эжичин катын болбатур

Ат чабан дем эжичин
Кармаганда бул катын
Ат чабан дем болбатур,
Болбай майнун толгатур,
Миктсе тесир соо кайбайт
Эчерде бузи оу кайбайт,
Тесир турун тежиксе
Ат чабан дем эжиксе,
Тобого чачын туйунтур
Ат чабан дем эжичин
Арсыз катын кенкней
Эрнинче кийим кийинтир,
Корчан атын тетелен
Бунарден чыкпан аты кен
Аты канча бернитир,
Ат чабан дем эжичин
Бу Менастын тесири
Эр издеп бугун кахнитыр,
Кабылан Менас тезекдин
Арбачын текир унутун
Аугырам миктим кахынтыр.

Дем ашентин всмейын
Кеары кекин кенайды,
Болбендерге бекирын,
Бернын эжин чакырын,
Бекенетти сакуга
Бекирынты сакы эжи,
Менастан кончан тетилди
Кел бери дем чакырын,
Узун кетти сакы эжи,
Менастын ~~[illegible]~~ тесир кахынын
Ушектен турун кахы эжи:
„Ой, Семетей кукунум
Кенчендерден кен унтум,
Сенин этеу кенкней,
Тесир кахын тээжичин,
Ат чабан дем эжичин,
Бунарга бугун сахнитыр
Корчан атын тетелен
Аты канча бернитыр,
Аты канча берганы

Эр кудем кончен чачдыр,
Эбин теан койнок кие ахбай
Эйтем эрге тие ахбай,
Эркек киймин кийитир
Эсирем эмец турритур,
Бу коронга ахсочу,
Кара терге кирчеси,
Торо тезде Манасты
Ушундай кордом болобу,
Айкол Манас арстан
Аламга дауны биликчен
Арстан чалыш эр эле
Абачан шер эле,
Торону чанчан оцобу
Эчерде эки болобу,
Айланайын Семетей
Аты чыкса эмеуди
Айкырыкты сакыи кел
Манастан ураан чакырыш
Атын сурон эмеудин
Баш байчесин ахыи кел

Артта какса тейтору
Ары мок катын дедиртней,
Бири кишиче бильгубей,
Бир кишиче туйгузбай,
Тыкдым кылки ахыи кел
Бешын кеси байлаиы
Атанеце корсотной
Баланетти сакыи кел,
Дем ошентки Исмайын
Катуу кетти сакы эми.
Ошондо Манастын уруу Семетей
Кайран катын кокыштын
Эже экенин бире экен,
Айкол Манас бастырдын
Ата экенин бире экен,
Бунардын эки ахты кен
Тат экенин бире экен,
Исмайидын сотуна
Мурошуи бала кенди эми
Баланетти сакуга
Семетей чыкты отокуи

Кенькей коздой шоконун,
Кумсерын оду бокунун
Кен иччуудой корунун,
Каерленки куулонун
Кенькейче суйлонун,
Кеенгедай кашка тиш
Кечирета чайкентыр
Кенкордун цуну Семтей
Кадимки тики кермантыр,
Эни тачык керенки,
Возу мурдун таленки,
Урукерга тоо Таннай
Урушерга тоо Таннай
Белбендерга бекирки
„Сен" кайдекен чекирки,
Тургун, белбен, тургун дек
Тэхнигин тургон кайкидык
Эр издечек кенкурдык
Сазайын кокго берели
Артта кекса тайтору
Башын кесин елекы,

Белекетти селекы
Ысмайылга берелы.
Деп ошектин тургенде.
Кайрек катын кенькей
Керасурдун сунуусу,
Ургачиник куруусу,
Бурака беени торонгон
Бутуна чачи оронгон,
Кер мерендай керинчек,
Суйлогон сездок эринчек,
Каспеттуу тек эле
Болор шитуу бикуучу.
Ошондо кенькей турду бокунден
Кийлан турду сокунден
„Казчендек дечек кайрек куш
Кайрыкы учат бека учун,
Арет окот экенго,
Карындан чыкпек бека учун,
Кызчендек дечек кайрек куш
Кайрыкы учат бека деп
Кийык окот экенго

Ичимдеи чыкмаи бала дет.
Аршта кеже тейтору
Актинтеги ежайын
Арену катын дедиртней
Атанга башты чалайын
Армандуу дуйна бала учун
Врем оку келайын.
Дем ошентки кенкней
Бел бейлаган бели ток
Бекки тетиен тери ток,
Белгиуу кыргыз эли ток,
О дуйуйа шум тамган
Менин эже жежди бильбейтно
Дем ошентки кенкней
Боздон ыйлен турду эли.
Атаудан кору дуйуйа
Асмаца ежаныи куку бурнокун
Кенкнейдин башына
Актымыш сана бир кекин,
Менастен кемен чоц дурбу
Чигиричин имерин
Чын кодуна тиберин,

Бурамесин имерин
Бурнун кого тиберин
Алысна дурбу сакы эли,
Ат наберин акы эли,
Дурбу сакы нереса
Оргун-оргун ~~[illegible]~~ чоц чыгат
Оргучен чаудн коргондо
Кенкнейдин тен чыгат,
Оргучен чаудн нереса
Темирнаждын торт тукнер
Удеа чыгын ахнитыр,
Эд бирикчи Ат тукнер
Арнаудай ерыш ахнитыр,
Адбай чурнан ахнитыр,
Анын ертын нереса
Чоц куроудун чаудн эжен
Заким болуп бокунот,
Тенкиберин чоц куроц
Аида сакда корунот
Анын ертын нереса
Чоц куроудун чаудн эжен,

Аныи ертын нараса
Кера кашка ергимен,
Анден бокон бир ет тон
Кейда жени бижибейт
Кераса ноуго ижибейт.
Ошондо Кайран катын Кашкей
Боконю сокгу болкундан,
Ыйлен турду солкундан,
„Ай кереуги болгондо
Тун элиже болугу,
Артта кежа тайбору
Кун элиже болугу,
Менин мендей сокгум кайки же
Падышам ноду откондо
Менин кун корорум тейки же.
Куруку кушка тегубе
Курун кежем бунерге
Мени курган катын дегубе,
Кауди кушка тегубе
Карыи келген кушуде
Качки кежем бунерге
Мени качкын катын дегубе.

Деп ошентти Кашкей
Тулпар ноуун бура ехбей,
Туйлен ыйлан тура ехбей,
Дурбуну колго ехди жи
Таза дурбу салди жи,
Дурбу салыи нараса,
Оргуи, оргуи чаз чыгат
Оргуган чауди коргондо
Кашкейден тан чыгат,
Менестен кажан тайбуруи
Арпадай ерыш ала ехбей
Мойкун терге сала ехбей,
Кеже тагат тайбору
Ошондо зоо аттын соцунде.
Муну корун Кашкей
Чыцыриты салди жи
Чыя бекыри ехди жи,
Арам ыхгон тайгофру
Эли кайдан тугурду
Ошондой кайран катын Кашкей
Чымыдай тендан бунурду.

Кара коздон нен агни
Кабырга сату согулун,
Козунун ташы тогулун,
Козунун ташын ертта албай,
Мурдунун суусун ерта албай,
Вйлан турду солкундан:
„Кезди кузга тегиздиз,
Кагын кексем Бунарга
Кагынын катын дегиздиз,
Кузуку кушка тегиздиз
Курун кексем Бунарга
Курган катын дегиздиз,
Менин мандай сотум тайкы эле
Менестин коду откон соз
Менин кун корорум тайкы эле,
Мандайын толгон шор эле
Подышам коду откон соз
Менин корор кунум кор эле
Ай карагы тун эмен
Атамын тетер кун эмен,
Тош кунуктой кыздыдан

Телчиз алмок эмемин
Кишини ток, вйман ток
Врем алмок эмемин,
Кен этин учкан керга ток,
Кук этин учкан кузгун ток,
Кур теледе алмабу
А дуйно тузун коромбу,
Айленайын Семетей
Аретен Менес айкордун
Ата эмемин биле эле
Олуф гальш Кошойдун
Бата эмемин биле эмен,
Кенкей шорду тесердин
Эле эмемин биле эмен,
„Айкордон калган белегим
Айленайын керегим,
Найзага тенкен белегим
Менестен калган береним,
Мандайда гольон тыздызым
Тулпардан калган тузгым
Туу казанат гунагым

Ата дем тургон Нетейын
Тет жениҥ биле жек,
Асыл менес кабылан
Ата жениҥ биле жек.
Айланайын кеҥ тепес
Тер жениҥ биле жек,
Акылман Бокай абажын
Ага жениҥ биле жек,
Кеге ерстен менес олгонда
Абыке, кобоҥ ерендер
Менестен кепген сан дойна
Камчыга чеҥем болгонда,
Эки олгонда (катынга) торкун тенын болот дем
Бооруме кысы тетинда
Тепестен тоо кочкатын
Семтейдин айынан
Букарга тентин кепчетин
Мунду тетим билбейтко
Алты ернер тыҥду бетканга
Алты айланы эмчегим
Эмчегиним биле жек,

Усети ернер тыҥду бетканга
Тети айланы эмчегим
Эмчегиним биле жек,
Куйуттун белин аша албай
Куйун ыйлен баса албай
Тепестен тоо кочканды
Эзенде тетим билбейтко,
Эжиҥин дем тапынсам
Эзенде тетим уккайт,
Кукуздай болгон чачымды
Кузгун капыр тытат ЭЭ,
Кумуштай аппак тишиме
Акпатыр капыр чычат ЭЭ,
Айдай болгон ак эжек
Корчаныҥ богу болот ЭЭ,
Айнектей болгон эки коз
Кузгун капыр өётко
Алмадай болгон кайран бош
Талаада минтим кепет ЭЭ,
Булкулдогон бойронко
Борулар капыр тиет ЭЭ

Менин мездей сочум кейны эле
Пезышам козу аткоида
Менин кун корсум тейны эле
Дем ошентин кенькей [illegible]
Тена дурбу сакы эле
Тена кереи екы эле,
Чычырчын имерин
Менестен кенчен дурбуну
Чын козуна тиберин,
Бурамасын имерин
Менестен кенчен дурбуну
Бурнун козго тиберин
Ат наберын екуга
Дачы бир козун сакы эле,
Ото кезде нераса
Теныберым тейтору
Арнардай арыш ехнитыр,
Башын терге сехнитыр,
Башнача гурнеи ехнитыр
Кез-ек чийдин богонда
Кеке татат тейтору

Ошондо во аттын соцунда,
Айленайын тейтору.
Болтоосуз гурнеи ехнитыр
Бахбай арыш ехнитыр.
Бесканнына мех тетнейт
Текченине мех тетнейт,
Тетигиздин бузданы
Тетнихец гурнеи ехнитыр.
Тех тибентей куйругу
Четкезита чанчыхан,
Кара болот оозун
Комокойда нерсиздан
Учкен куш менен тарышын
Устундогу таш бала
Тизгинде колу нарышын,
Кайрен кетын кенкей
Козулу кетин бакунун,
Козунун тацы тогулун,
Ат наберын екуга
Дачы дурбу сакы эле

Жұрбу салып кереса
Келе жатай тайғыру
Өнуз бұрын соғуда,
Дәбай ұрып өлтіру
Ұстаса ұрып өлтіру,
Ұлуға ұрып бәйгуға
Жұрбуды алып қойма
Ат қабырға ендуге
Дағы жұрбу салуға
Ұшол жүзе кереса
Келе жатай тайғыру
Он жиі етіп соғуда
Ұшоңдо пейіл пәтік кепкей
Тобоға ғалып ұрұу жиі
Ғылуғына ырғып
Ғна жұрға тиберіп,
Бұрағасын ырғып
Бұрыш жүзе тиберіп
Дағы жұрбу сеңді жиі
Ат қабырға ерді же

Ұшо жүзе тайғыру
Келе жатай тайғыру
Ұлтқа бұрын соғуда
Ұшоңдо ішіне шұбыға ұстаңдо
Қ Ұстаған жатас пейіл шұр
Ұлуға ұлып бәйгеге,
Ат ерітіп тәптіңдо
Ат шұр бұрыш жүзіңдо
Аг айқырып, жұр сұрап
Алыс са ұзамдық ешқ жетпегін
Ұстаңдық ғиып өтіпегін
Ұлтқа ұлып өлтіру
Ұлтқа ұлып өлтіру
Ұлтқа ұлып өлтіру

Ӈуныгун ӧӊ ӈэӊ
Аллаибэй сурэӊ ӧӊӊӧр,
Ӈоӊ вуӊӊэ тӧӊ иӈэӊ
Ӈоӊӧӊэ сиӈуу ӧ иӈэӊ,
Тэӈэу ӈиӈӷ баӈлӧӊгэӊ
Тӧуюу ӈоӊ найдэ ӧӊгэӊ
Аг аӊӷуун, иуу сурэӊ
Ӈӷиуса ӧдэӈуун ӧӊӊ тэӈэгэӊ
Ӈуӊтэӊ тиӈи отоогоӊ
Ӈибэӊтэӊӊэӊ губаӊ
Ӈуӊтэӊуун бӷр бз даӊ
Губэӊ сурэӊ ӧӊӊӧр,
Ӈиӈӷ ӧрэ ӈаӊиуда
Ӈтӈа тэуун, иайга гаӊ
Үйиуэу ӈоӊ ииэго саӊ
Сӷргэӊ сурэӊ ӊӊӧр.
Ӈӷсэӊэӊ тайлагэӊ
Бэӊ иэгэӊ оӷуу гайлагэӊ
Ӈиӈӷэӊ тӧӊай иэрӈ
Ӈ да сурэӊ ӊӊӧр.

Үӊ үӊ ӧрӷӷ ӈургаӈуа
Найрэӊ иэгэӊ иэӊгэй
Олоӷуй баӈлаӊ карагаӊ
Тӧӊ-тэӊгэӊ ӈурӷуӈэӊ,
Ӷтӈ-иэӊгэӊ иэӊ ӈэгэс
Ӷа иэгэӊ ӈиӈ дэӊ
Ӈӷурӷӈтэӊ сэӊӷ ӈэӊ
Ӈиа бэӊӷуун Хэӊӷ ӈэӊ
Ӷ переӈ баӈлаӊгоо
Тӧӊ үӊүӷэй бэӊбэӷ,
Ӷтӈ-иэӊгэӊ ӧйӷэс
Куӊ үӊүӷэй бэлбэӷ,
Дэӊ ӧӊгэӊ ӈэӊгэй
Карагаттэй найрэӊ ӷӷ
Каӈгэ баа таӊиэӊ,
Бүдэӊдэй найрэӊ ӷӷ
Бэлэӊ, баӈаӊ таӊиэӊ
Иэӊгэйдэӊ ӧӊ иэӊ
Ӈрэӷ үрбэӷ сӷӷ ӈэӊ
Ӈаӈ үрбэӷ сэӷ ӈэӊ

Дурбу салын нараса
Келе татет тайтору
Темиркандын торт тукпар
Торт тукпардын сокунда,
Ошондо кайран катын кенькей
Монастен кончен Викенте
Айдекинин айнеги
Аманат текдин зомеги
Ийнинен ечки нараса
Он эки жылы от ачбай
Датка толуп калыптыр,
Сумбе менен сургулон
Ургу менен ургулан,
Куу дарыны куйду эли
Кытай оттук боор таш
Кырын ийни от койуп
Миктесине чок коюп
Дурбуну ечки нараса
Келе татет тайтору
Уч буудандын сокунда

Чоу куроудон ашыптыр,
Чоу кашкены баскитыр,
Муну коруп кенькей
Куру дурмот он менен
Кулачыкын тушуна
Кун дедире бир койду,
Викенте унун уккенда
Башын терге сакды эли,
Башкача чурнан акды эли,
Ошо кезде тайтору
Чоу кашкадан ашыптыр,
Кок тукпарды баскитыр,
Муну коруп кенькей
Бура тартын кенды эли,
Бууданга камчы сакды эли,
Монастен ураан чакырын
Тайторуга текшидан
Жетки берет кенькей,
Куру дурмот он менен
Ажда - сажда койгулан

Айдан чыгын баратат,
Мунц корун Семетей
Бура тартын кенди эли,
Бурданга кажы сенди эли,
Бейкуш этеж аты дем
Буда сурон кенди эли,
Менас кирбес возуна
Менас кирин кальитыр,
Тенас кирбес возуна
Тенас кирин кальитыр,
Ойдо турган кроигу
Орогун конко ыргытын,
Менас дем турот бекырын
Тоодо турган тыккычы
Укуругун суйротун
Менастан уран чекырын,
Ойдо Менас бекырын,
Тоодо Менас бекырын,
Кайран катын кальней
Аты чыгын кенди эли
Семетей тетим бул бала
Баш байгени бонду эли.

Манасчы Касымбай уулу Доотальдан
тазылыи алынган материалдын кыскача
мазмуну.

I „Манас".

Манас баатырдын ата-бабалары, анын туулуи, эр тетиши кыскача баяндалат. Манастын Жолой менен Эсенканга каршы согуштары бар.

Манастын Каныкейге үйлонүшү, Кокотойдун ашы, жетти кандын чатагы оздуу традициялык окуялар схема турунда айтылат. Ырас, айрым сюжеттик озгочолуктор учурайт. Ошондой эле гоз казат, Манастын олуму, Каныкейдин Букарга качышы да бар.

II „Семетей".

Семетейдин Сарытазга толгуушу, Каныкейдин томогу, Семетейдин Букардан Таласка Келиши, Айгуронка үйлонүшү (Чынкото-Толтой чатагы); Семетейдин коцурбайга каршы урушу, Кангоронун кастычы оздуу окуялар кыскача баяндалат. Доотальдан жазылыи алынган „Манас" эпосунун варианты бир кетер поэтикалык озгочолуктору менен айырмаланган оригиналдуу вариант. Колому 11 н/л.

Сүйүнбаева Калбубудон тарыхын акынчан „Манас" эпосунун кыскача мазмуну.

I „Манас".

Манас баатырдын олуму, ага кумбоз салдыруу кецири мунозда баяндапат.

II „Семетей".

Каныкейдин Таластан Букарга качышы, Семетейдин олуму, кайра Таласка келиши өздүү өкүлдөр бар.

Ошондой эле Тайторунун чабышыда айтылат. Айрым сюжетик өзгочөкүтөр бар. Колому 4 п/л.

Жазып таншырган Бесалиев С